

Rolf Liiv:
Suuman oli
teistmoodi
sotsiaalne.
Lk. 8.

SIRP

Anarhismist
XXI sajandil:
intervjuu David
Graeberiga.
Lk. 4 – 5.

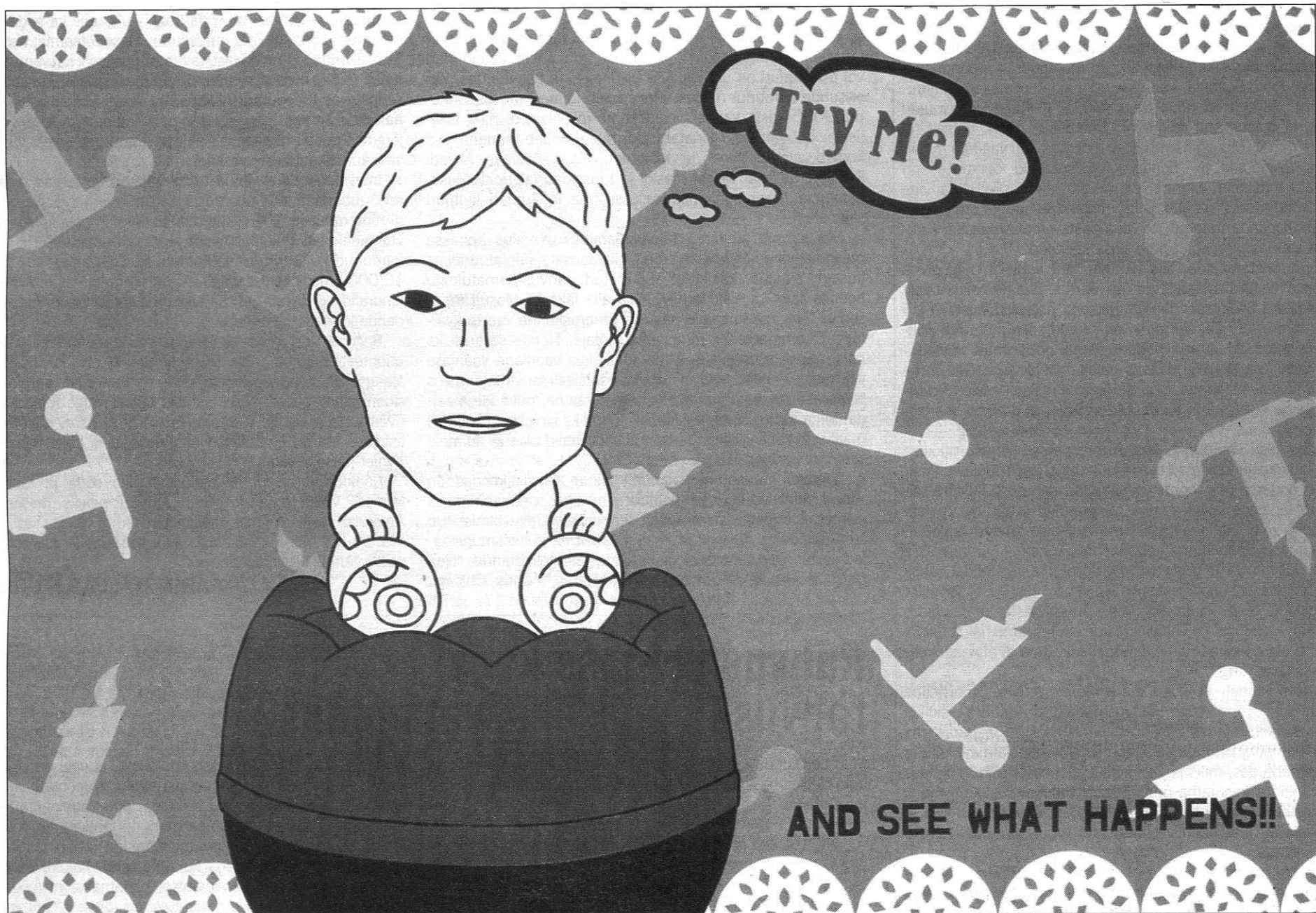
EESTI KULTUURILEHT

25. aprill 2003

number 17 (2962)

hind 11.90 krooni

Vaal on tagasi

MARKO MÄETAMM. PROOVI MIND I. 2003. ÕLI.

Ka maal on tagasi: 25. aprillil kell 16 avab vastne Hansapanga kunstinõukogu aastaauhinna laureaat Marko Mäetamm preemiaga kaasneva isiknäituse "Tunded", eksponeerides üle pika aja vähemalt tehnilises mõttes traditsioonilisi õlimaale. Näitusega tähistatakse ühtlasi Vaala galerii taasavamist selle uues asukohas (Zelluloosi keskus, Tartu mnt. 80D).

Marko Mäetamm on juba suur poiss, kuueaastane. Kui keegi mõne sellisega veel kokku puutunud pole, siis kin- nitan teile, et tiineka-iga pole selle kõrval midagi, just kuueaastased on need kõige kurjemad, siiramad, jube- damad, vahvamad.

Mul oli kunagi üks kuueaastane sugulane. Muud ma- tast ei mäleta, aga ükskord lõi ta mind selja tagant täiest jõust suure metallist bensiinivalamislehtiga ja küsis siis täiesti asjalikult, et kas peal oli valus ka. Väga valus oli, aga ma sain aru küll, et see pea ja bensiinivalamislehtri kokkuvimise asi vajas proovimist.

Vanemate kui kuueaastaste kuri on enamasti tüütu. Ajutegevus taltub koolidrillis ja kuri võtab üldaktsepteeri- tava vormi, nagu näiteks nõrgemate klassikaaslaste

kollektiivne kiusamine – muutub mänguks sotsiaalse staa- tusega. Täiskasvanute kuri on harva eksperimentaalne ja otsiv, pigem poosetav või pretensioonikas, banaalsevõitu või praktiline. Aga öelge mulle, kuidas on Mäetamm – kogenud kunstnik, endine uushipi, usin nagu sipelgas, pealegi naisemees ja lapseisa, kes tilka viina ei võta, meil korraga kuueaastane? Täis tundeid, mida võib lõigata ja kleepida, kortsutada ja nätsutada, voltida ja värvida ise.

Mäetamm on nüüd taas õli lõuendil, mõjudes palju võõrandunud kui tema suuremõõtmeline PVC-trükk eales. Asi on motiivivalikus. Selle meelevaldsuses, piisa- valt väheütlevais kooslusis. Võtame näiteks "Vereolüm- pia", valge maali, kus skemaatiliste vahenditega on kuju- tatud igati asjalik ja puhas tornelamu. Ja järsku, plopsti,

vajub üks selle aken sisse ja välja nõrgub majatäis sünk- jastumedit verd. Kusagil sealsamas kõrval hõljuvad aga reibastes rahvaste sõprust ja mandrite mitmust süm- boliseerivais värves leinaküünlad. Ogar on. Ja kurb hakkab. Või mine sa võta kinni.

Näituse tunnuskujundiks on maal nimega "Nuttev karu". Nagu ikka mängukaru, pigem totralt rõõmsa näoga kui kurb. Tema suured krõllis silmad on eritanud kokku kuus pisarat. Tema pea kohal hõljub küsimärk. Kui mõel- da, et karudel pole ka tegelikult mingit miimikat, siis hakkab pisut õudne. Või mine sa võta kinni.

Mäetamm igatahes on veenvam kui kunagi varem.

HANNO SOANS

Täna lehes

Mutt mantratest ja usundiõpetusest. Karin Hallas-Murula Bagdadi kunstiväärtustest. Krista Kerge eestlase iseloomu hukatuslikkusest. Lk. 2/ Erik Terk Siim Kallase artikli- ja kõnekogumikust. Lk. 3/ Kes on Lev Rubinstein? Lk. 6/ Millest kirjutas Kalju Lepik? Lk. 7/ Joosep Sang Weekend Guitar Triost. Lk. 9/ Ja Rimmel eesti muusika päevadest, Velmet Tapiola Sinfonieta. Lk. 10/ Sirp er. Miljöö dimensioonid. Lk. 11 – 13. Rooste: enne ketšupipudelite aega. Lk. 15/ Karulin hulluse häälest "Kuldse mehes". Lk. 16/ Villem ja fideo Pärnus. Lk. 17/ EFS seletab kurssi. Lk. 18.

Mantrad ja usuõpetus

Terve maailm pobiseb oma mantraid. Juhid kordavad üht või kaht loosungit. See võib olla mõjuv, aga kindlasti on see läila ja kas see kuhugi viib? Näiteks kui juudiriigi tegelane suu avab, pole kahtlust, et sealt põriseb: "Terror, lõpetatagu terror!" Ja kui suu avab palestiinlane, siis kostab sealt sama kindlalt: "Okupatsioon, lõpetatagu okupatsioon!" Kumbki laseb oma monoloog, kumbki elab oma väite maailmas, tahtmata või suutmata oma mantras pisutki kahelda, asetada asja laiemasse konteksti. Ometi oleks see ainus võimalus.

USA mantrad on "terroristid" ja "massihävitusrälvad". Araabia-maailm kuulutab, et Ameerika vihkab moslemeid ja himustab Iraagi naftat. Mõlemat korratatakse ikka ägedamalt ja neisse mantratesse uskujate arv kasvab. Olukord meenutab autojuhte, kes kinni jäänuna gaasi annavad ja üha sügavamale kaevuvad.

Maagilisteks muutunud vormelid hoiavad inimeste mõistust vangis. Tundub, nagu polekski enam vaja kuulda, mida keegi ütleb, piisab kui näeme, kes on ütleva. Kõik oleks nagu ette teada. Seepärast tuleks inimkeel vabastada mantrate taagast, elustada mõtet kandvaks suhtlusvahendiks, mitte jätta uinutavaks ja jobustavaks hällilauluks.

Mantra on kliše, mõttestamp. Praegu möllavad Eestis kired usuõpetuse ümber. Üks sellega seotud mantraid on mõõndus, et usundilugu tohib õpetada, kuna see võimaldab osa saada kultuuripärandist. Sellega oli nõus isegi Andrus Kivirähk, kes muidu kuulutas, et igasugused religioonid tänapäeval, noh, lihtsalt "ei lähe kohe mitte". Mis on hämmastav tõdemus, kui vaadata maailma, kus religioonid ja "nendega võrdsustatud õpetused" on kahtlemata tõusuteel. Mantra, et muidu pole "usku" vaja, aga pärandi tundmiseks natuke võib, meenutab mulle omaaegset karskuspropaganda mantrat, et vana-aasta õhtul pokaalike šampanjat ja saunas pudel õlut pole suisa keelatud.

Kui kultuurist rääkida, siis kahtlen, kui suur on niisuguste „usundiliste“ teadmiste tekitatud lisaväärtus. Selline oskus täiesti kaardistada või kodifitseerida võib tekitada pseudotarkust. Et kui ma tunnen ära, et näe, see maal on seotud selle motiiviga piiblist, et siis ma saan ka aru, mida kunstnik on tahtnud väljendada. See oleks, nagu keegi näitaks meile fotosid välisreisilt ja me tunneksime ära, et ahhaa, see on see koht, kust meie ekskursioonibuss ka kunagi läbi vuras. Me arvame, et meil on see olemas, "we did Paris".

On vähemasti üks punkt, kus usundiõpetuse kohustuslikkuse ja vabatahtlikkuse pooldajad ei saa leida ühist keelt. Uskliku kristlase jaoks on tema usk voorus või väärtus iseenesest, kuivõrd selles peitub lunastus ja pääsemine. Samas kui "ateistliku protestandi" jaoks võib religioon olla instrumentaalse tähendusega, st. see on samasugune vahend korralike inimsuhete kujundaja ning hoidjana nagu mõni teinegi. Ses mõttes ei saa järjekindel usklik jätta nõudmata usuõpetuse kohustuslikkust, sest ta ei taha, et inimesed "oma hinge kaotavad". Ma ei suuda hästi ette kujutada, kuidas saab kirikuõpetaja või keegi teine usutegelane hakata klasi ees oma ala õpetama nii-öelda ilmalikult, ilma et alateadlikult ki "püüaks laste hingi".

On täiesti kindel, et kogu meie mõtlemise viis, mõisteline aparatuur, ütleksin, et kogu teadvuse struktuur, niihästi usklikel kui mitteusklikel, rajaneb kristlusest pärit "keelele". Seepärast ma lihtsalt ei näe põhjust, juba parsimoonia ehk madalaimate kulude printsiibist lähtudes, miks peaksime eetikaõpetuse puhul inimese hingest rääkides kasutama mingi teise religiooni süsteemi, mille põhimõistetele ei pruugi meie kultuurikontekstis relevantsi olla ja mis ise vajavad tutvustamist. Tundmatut tundmatu kaudu on ju raskem seletada.

Samas on mõnd teist väga olulist tarkust, näiteks keskkonnasõbralikkust ja ümbritseva harmoonias elamist, parem seletada jälle mõne teise usundi najal. Pühakiri ei räägi loodusest just kuigi palju. Nii et mingi sünkretism on ikkagi vajalik.

Usuõpetuse kohustuslikkuse või vabatahtlikkuse dilemmas peegeldub suurem probleem, mis on maailmas just praegu erakordselt aktuaalseks muutunud. See on õnne ja vabaduse küsimus. Kas rahvaid saab teha vägisi õnnelikuks, lääneliku demokraatiat peale surudes, nii nagu seda soovib Ameerika? Kas ei pöördu kõik sel kombel oma vastandiks? Niisamuti: kas inimest tohib teha õnnelikuks väevõimuga? Ühelt poolt ei vaidle keegi vastu, et teatud piirini on sundus vajalik. Nina tuleb kutsikal piima sisse lükata. Aga sama kindel on ka see, et kusagil on piir, kust peale sund ei ole enam aktsepteeritav. Selle piiri fikseerimine kindlate reeglitega on võimatu. Sest isegi siis, kui kõrvaltvaataja meelest peaks miski tegema kedagi õnnelikumaks, võib juba pelgalt sunni tajumine õnne asjaosalisest eemale peletada. Olen hakanud järjest rohkem kahtlema, kas kõik rahvad peavad ikka elama ühte moodi, s.o. lääne malli järgi. Moodsate inimestena ei kahtle me ju enam ammu, et kõik inimesed ei pea saama õnnelikuks ühtmoodi.

Kas tohib kedagi usklikuks teha? Kui maailmas oleks tõesti üks suur usk, siis me võiksime arvata, et see on õigustatud, sest see kuulub n.-ö. inimeseks olemise juurde. Aga kui igaühel on oma usk? Arvan, et las lapsed enne kasvavad, usuga oma suhte leidmine toimugu siis, kui neil täis aru peas. Ei oska öelda, mida tähendaks see rahvaste puhul.

MIHKEL MUTT

Sõda ja kultuur

Nädala jagu tagasi, umbes samal ajal, kui otseülekandes näidati Saddam Hussein monumendi lammutamist Bagdadis, alustati Iraagi rahvusmuuseumi rüüstamist. "Kõigepealt tulid paarikümnesed kambad, relvadega. Nad ähvardasid meid maha lasta. Seejärel hakkas juurde valguma sadu inimesi," kirjeldasid kolleegid Bagdadi muuseumist. Rahvusmuuseumi rüüstati kaks päeva: mida ei saadud ära viia, see lõhuti. Lahti murti keldrikorruse rasked hoidlauksed, kuhu olid peitu viidud väärtuslikumad aarded. Antiik-Rooma skulptuurid olid liiga suured, neil löödi pead maha. "Ekspositsioonis olnud skulptuuride ja vitriinide ümber olime kuhjanud liivakotte, kartsime pommitamist, kuid keegi ei osanud karta rüüstamist omaenda rahva poolt," ütles Iraagi kultuuriministeeriumi nõunik Muayad Damedji. Muuseumi direktor istus tunde Ameerika sõjaväestaabi ooteruumis, et paluda kaitset, kuid tema palvetele ei reageeritud. Kasvõi üks Ameerika tank oleks suutnud olukorra päästa, arvatakse muuseumis. Tank lõpuks tuli, aga alles reedel, päev pärast UNESCO kriisikomitee istungit Pariisis 17. aprillil, kui praktiliselt polnud enam midagi päästa.

Rahvusmuuseumi kahjusid pole veel täpselt kokku arvu- tatud. Muuseumi asedirektor Nabhal Amin arvab, et kadunud või purustatud on umbes 170 000 eset. Ta pole ainuke, kes ei suuda toimunud mõista. Mis sunnib inimesi raevus lõhkuma 9000 aasta vanust neoliitikumi kollektsiooni ning tsivilisatsiooni vanimaid kirjatahvleid; mida mõtleb inimene, kes kougib silmad peast ja kangutab nina kõveraks Akkadi kuninga vanimal vasesest maskil ja tuuseldab jalgupidi Mesopotamia, Baabüloni, Niinive, Assüüria ja Sumeri kultuuri säilmetes?

Mis sunnib süütama rahvusraamatukogu, kus hoitakse maailma vanimat koraani ning filigraansete miniatuuridega iidseid araabia käsikirju? Süüdatud rahvusraamatukogu hoones asus ka ajaloorahiiv, löögi alla läks ka Mosuli muuseum. "Nägime tuttavaid nägusid ümbruskonna vaeste kvartalid," kommenteeris muuseumi töötaja. Nende seas oli ka naisi, lapsi ja vanureid. Mitte sõda, kus vaenlane vaenlase väärtusi tümitab, vaid harimata asotsiaalide vihane mäss tsivilisatsiooni varamu vastu – see on teema, mille üle mõelda. Mida tunneksime, kui Pariisis lõhutaks kirvestega Louvre'i maale või kui kohalikud raevunud asotsiaalid rüüstaksid meie silme all Kadrioru lossi?

Bagdadi muuseumi põrandalt leitud klaasilõikenoad on viinud mõttele, et salk polnud juhusega, vaid vähemasti esimeste relvastatud salkadega seonduvalt – ettevalmistatud kultuurirööviga. Iraagist ja naaberladelt on kunstismugeldajad aastate jooksul arheoloogilisi leide välja toimetanud. "Neil pidid olema keldri fondiruumide võtmed," väitis Chicago ülikooli professor, Iraagi ekspert Mc Guire Gibson 17. aprillil

UNESCO ekspertide ja muuseumide direktorite kriisi-koosolekul Pariisis. Ka riigid, kus on varastatud kõige kergem turustada, on teada: Šveits, USA, Jaapan ja Iisrael. Rahvusvaheline kunstiturg on monsturnum, mis provotseerib illegaalselt kunstiäri kõikjal. Selle vastu võideldakse kokkulepete ja konventsioonidega. Paraku pole USA Haagi konventsiooniga (1954) ühinenud. 1970. aastal vastu võetud UNESCO kultuuriväärtuste ebaseaduslikku väljavedu puudutava konventsiooni (*Convention on the Means of Prohibiting and Preventing the Illicit Import, Export and Transfer of Ownership of Cultural Property*) alusel on praegu alarmeeritud INTERPOL, ülemaailmne tolliorganisatsioon, kunsti- ja antiigikaupmeeste rahvusvaheline konföderatsioon (CINOA), Rahvusvaheline Muuseumide Nõukogu (ICOM), ICOMOS ja teised UNESCO organisatsioonid. Hoiatused on saadetud kõigile maailma muuseumidele – olla ülimalt valvas Iraagi päritolu esemete suhtes, mis tahes legendidega neid ei esitletaks. Internetti on riputatud esimesed paarsada Bagdadi muuseumist pärit eseme fotot.

Küünisel kombel on sõda Iraagi kultuurile ka reklaamina mõjunud. Londoni Briti muuseumi, Mesopotamia, Assüüria jt. osakondades on külastatavus hüppeliselt kasvanud, ulatudes 2000 inimeseni päevas. Egiptuse islami kunsti muuseum avas möödunud neljapäeval Iraagi kollektsioonist erinäituse. Ent kas muuseumide näitused suudavad ära hoida järgmisi pööbli rüüstamisi, äkki on see hoopis vesi vilasilmsete kunstikauplejate vesikile?

Intellektuaalid ei olnud Iraagi sõjas n.-ö. targad tagantjärele. Juba jaanuaris pöördusid Ameerika arheoloogianstituudi ning muuseumide ekspertid Pentagoni poole konkreetsete ettepanekutega, kuidas hoida ära Lahesõjas 1991. aastal toimunud kultuurirüüstete kordumist. Sõjaväelastele koostati 10 000 arheoloogilise väljakaevamiskoha nimekirj. Ameerika kindralid väidavad, et Saddam paigutas oma kaitse just nende kohtade naabrusesse.

Bagdadi muuseumi kaitsmine "ei kuulunud sõjaväeliste prioriteetide hulka", ütles Bushi kindral Myers. Tsivilisatsiooni ajalugu ei olnud seekordki oluline. Protestiks administratsiooni ignorantsuse vastu astusid tagasi Valge Maja kultuuriväärtuste nõukogu (*Cultural Property Advisory Committee*) esimees Martin E. Sullivan ning selle kaks liiget Richard S. Lanier ja Gary Vikan.

Rääkida muuseumist ajal, mil käib sõda ja tapetakse inimesi? Võiks ju ka nii mõelda, kui jutt poleks ühestainsast Ameerika tankist, mis oleks muuseumi ukse ees oleks saanud ära hoida katastroofi, kuid seisis selle asemel kolm päeva rahulikult kõrvaltänavas.

KARIN HALLAS MURULA

Rahvuslik klassika ja rahvuslik enesekasvatamatus

Mitu põlvkonda meistreid peaks oma rahvast peegeldama, et inimesed ennast näeks? Või kes peaks läbi kirjutama nende meistritööde lugemise koolikaaanonid, enne kui ennast töö- poolest ära tunne ja midagi õpime?

Tammsaarest ja Vildest ei ole pea saja aastaga piisanud, et lakkaksime uhkusega hääles tarvitamast sõnaühendit "eestlase jonn" – vastupidi, uhkusest meie hääles kasvab. On siis tähtsust, kas peal on Piibeleht või Vestmann või millest üldse jutt käib. Rahvusliku peamõtte nopime igaveseks kasutuseks siitsamast: *homo sapiens* võib ju kahel jala käia, eestlane seevastu püherdab mõnuga maas, on teisel kratist kinni ja hirmus uhke, kui ta seejuures on peal. (Ainult jonnakalt edasi püherdades saab ju lõpuks vahel äkki kogematagi peal olla.) Kraav jääb eestlastel igatahes kaevamata, kuigi kohanimed lubavad ennustada, et Orul võiks selle tagajärjel olla märksa märjem tunne kui Mäel. Meie glorifitseerime hoopis püherdaja töö ja vaeva ega küsi, mis tulemata jäi, või mis saab kahe mehe jaoks üldse tulla, kui teine teise töö seljatab ...aga ikka suurelt, ikka julgelt, see on pea-asi!

Suur ego on elu mootor, ei ole parata. Samas on kahe eurooplaseks sündinu suur ego kultuurakihiga nii võrratult sügavamini läbi põimunud, et kui teravad äriläbirääkimised lõpevad, liigutakse džentelmenlikus püstitasendis koos lõunale ja kõneldakse kirjandusest, et hakata järgmisel päeval koos tulemusi püüdma. Läänemaine inimene ei usu seejuures kaht tõde, vaid on nagu meiegi alati veendunud, et õigus on temal. Ometi suudavad kaks sellist inimest oma õiguse väheke varjule pista ja dialoogi pidada, sest see on viisakas, ja viisakus on otstarbekuse kategooria. Vähe sellest, nad võivad olla suured sõbrad, sest neid seob ühine ala. Totaalne erimeelsus omavahel on tühine suure hulga rumaluse kõrval, mis ei ole üldse taibanud seda õiget ala valida ega liigu seega üldse töö poole. Kahe mehe ühine ala ei saa raha, nende ühine asi ei edene, kui koos maas püherdada, see on neisse sisse kasvatatud. Inimene ei käi käpuli, ei püherda kraavis ega löö maaslamajat, ütleb nende väärikus, ja see on face'i

jaoks niisama tähtis kui aprioorne "fakt", et egol on õigus.

Ma ei tea, kas on olemas psühholoogiateooriat, mis oskaks eestlasele teda ennast seletada, nii et aduksime hämaraltki lihtsat tõsiasja, et töö eesmärk on tähtsam kui töö tegija; et kaugem eesmärk on tähtsam kui lähim ja et alusmüüriks on lihtsam ehitada kui otse sohu. Paraku on nii, et meil tehakse terveid konverentse, näitamaks, et tööd tuleb teha minu moodi, sest minu tulemus oleks – kui ma ise oleksin midagi teinud – 10 protsenti parem. Varastatakse juriidiliselt korrektsel viisil paljaks teine instants, et ta ei saaks kogemata asja edendada, kui suur mina ise ka ei oskaks seda teha. Lastakse põhja terveid halduse ja oskusteabe valdkondi, sest tegelikel tegijatel on küll ainsana nii oskus kui ka teave, aga ei ole paberit, mis seda tõestab. Või neil lihtsalt ei ole võimu, misjärel võib ka kahekesi kallale minna – see, kes valdkonda 10 protsenti paremaks tahab teha, virutab oskaja pikali; see, kes valdkonda üldse tahaks hävitada, annab siis maaslamajale puuga pähe. Ja ühel hetkel ei ole ka ellujäänud teadjal-oskajal lihtsalt enam jaksu ega tahtmist kaasa püherdada. Kord ministeerium Tartus ja kord ministeerium Tallinnas. Ikka üks kaheks ja kaks üheks. Ikka Ants, mitte Maali, ja Maali, mitte Ants. Ikka kord et ausalt vene keeles ja kord et euroopalikult kahes keeles (millest kahjuks riigikeelt ei osatagi). Ikka parem üks ülikool kui tark rahvas. Ikka parem kõik eliitmina sünnilt eliitsele lapsele kui et näljakustutustki ülejäänutele (kes miskipärast ülikoolis sugugi viletsamaks ei osutu). Ikka parem CC-tsiteeritav reaaltadlane, kes euroopa-keelsete juhtnööridega oskab peatada *mürgi migratsiooni konteineri seinu kaudu ookeani vedelikku*, kui oma humanitaar, kes piiksub midagi mürgi lekkest merevette või... eesti kultuuri.

Euroopa Liidus, annan lootust, on püherdajal tihti väga uhke nui, millega virutada, ja asjal – saati veel Eesti asjal – ei ole siis enam mingit tähtsust.

KRISTA KERGE

Majandus, riik, Kallas

Siim Kallas. Turumajandus ehk kodanike riik. OÜ Paremud Uudised, 2003. 376 lk.

Siim Kallas on meie poliitikutest kindlasti üks suleosavamaid. Kujutan ette, et Kallase artiklite ja kõnede vastilmunud kogumikku lugedes meenub igaühele mõni emotsionaalselt lugu omaaegsest ajakirjandusest. Nüüd saab siis aga ka hinnata, kuidas see kõik kokku välja näeb. Üldmulje on, et Kallas on oma põhiteemades ja seisukohtades 15aastase perioodi kohta muutunud üllatavalt vähe. Näiteks palju diskuteeritud idee erahariduse progressiivsusest leiab juba 1989. kirjutatud loost. Ja selles ühe ja sama liini ajamises on korraga nii tema tugevus kui ka nõrkus.

Läbi raamatu esitab Kallas lugejale majanduse ABC-d, vahel ka valdkondades, kus küsimus puhtmajandusliku loogika rakendatavusest on vaieldav. "Turu eest peitupugemine midagi head ei too. Monopol paha, konkurents hea. Riik kehv pere-mehe, eraomand (-haridus, - kindlustus) efektiivne jne." Nõnda kümnest kordi. Vahel abstraktsel, vahel reaalsete näidetega seostatud kujul. 1995. aastast hakkab esile kerkima ka teema, mida võiks nimetada erakondade ja nende poliitilisel konkurentsil põhineva mehhanismi toetuseks. Maha mittepoliitilised ministrid, valimisliidud ja ametiühingute, teadlaste või mittetulundusühingute püüded toppida oma nina teemadesse, mis pole nende pärusmaa. Mõõdukas ulatuses on raamatus ka välispoliitikat, enamikis küllalt teada jutt. Emotsionaalsusega, küll mitte argumenteeritusega, tõuseb siin esile vastus prof. Rein Rauale Ameerika toetamise teemal. Mis puutub sõnavõtmistesse perekondade tähtsusest või sellest, kuidas eestlased on kristlasteks loodud, siis need oleks koostaja võinud vist küll raamatust välja jätta. Need jutud ei mõju "kõvade väärtuste" esindaja Kallase suust just eriti veenvalt. Kallase "liitud" on kindlasti mujal.

Kallas eri rollides

Teatud viisil on artikleid siiski võimalik ajateljel jaotada. Aluseks roll, mida autor mingil ajal täitis. Kõigepealt algperioodi lood, mida võiks võtta kokku märksõna alla "Kallas kui analüüsiv ökonomist". Selle perioodi artiklite kohta on termin "majanduse rahvaülikool" heas mõttes sobiv. Kallas taotleb oma artiklites realismi, olles sealjuures muidugi radikaalne turumajandusele ülemineja, kuid ideoloogiaga ülepakutust veel tunda pole. Ideoloogia on lihtsalt see, et turumajandus on palju etem majandussüsteem kui nõukogude käsumajandus. Viimase sildistas Kallas oma 1988. aastast pärit "Kõnelusest pojaga" haruldaselt täppi läinud metafooriga "hall õgija".

Järgneb periood, kus keskne teema on rahareform, tehtu seletamine ja muu majandusarenguga konteksti viimine. Rahareform on kaheldamatult Kallase tippheft. Tema kommentaarid sellele avavad küll mõningaid psühholoogiliselt põnevaid momente (tegutsemine vastukäivalt välismaa ekspertide soovitus-tele). Sellist analüüsi, mis laseks mõista, millised alternatiivid, kasvõi rahakursi osas, olid õhus, milliste jõudude vahel käis intellektuaalne võitlus, miks ja kuidas valiti nii nagu valiti, Kallase kõnedest ja artiklitest kahjuks siiski ei leia.

Sümpaatne on Kallase puhul see, et ta ei ole, erinevalt Mart Laarist, püüdnud näidata nii raha- kui Eesti majandusreformi tervikuna mitte mingi ühe poliitilise jõu vägiteona, vaid on rõhutanud pigem avatud kaasaegsele majandusele suundumise järjepidevust, mis sai Eestis alguse juba 1990. aastal, reformimõttena varemgi.

Raamatu mahukaim osa esitab Kallast kui erakonnaideoloog. Siin ei piisa enam majandust puudutavatest arusaamadest. On vaja turule tulla ka oma käsitlusega riigist ja ühiskonnast. Seda Kallas teebki ja tuleb öelda, et vägagi aplombikalt. Neljandaks etapiks võib lugeda tinglikult suure osa Kallase esinemisi rahandus- ja peaministrina, sh. eelarve kaitsekõned. Huvi- tav on, et varem välja käidud "paks ideoloogia" on neis tugevalt taandunud. Nii väidab ta näiteks vastuseks temaga Eesti arengumudeli üle diskuteerima tikkuvale Toomas Hendrik Ilvesele, et arutamine teoreetiliste mudelite üle ei maksa eriti midagi ja otsused kujunevad ideede, ajastamise ja poliitilise teostuse kombinatsioonidena.

Loomulikult ei ole tegemist nelja eri Kallasega. Poliitikasse tulijana kasutas ta näiteks oskuslikult oma krooniisa imago, deklareerides, et ta tuleb ka valdavalt selleks, et kaitsta Eesti krooni, oma last. Kas aastatel 1994-95 krooni veel tõesti tõsine hädahoht varitses, selle üle võib muidugi vaielda. Ja kui Ilvesele oli võimalik väikeste sammude poliitikat propageerida, siis valimiste lähenedes pidi partei peaideoloog uuesti paatoslikumad noodid peale võtma.

Kas majandus vajab ühiskonda?

Kallase paatos oma toonitatult parempoolsete, indiviidi glorifitseerivate vaadete propageerimisel tundub olevat ehtne. Kaheldamatult on sellistel vaadetest Eesti ühiskonnas toetajaid. Samal ajal pole ideed ise eriti originaalsed. Ja selle dogmaatika kaitsmise võimalused on, mida aeg edasi, seda raskemad.

Kallas väidab oma uues, 2003. aastal avaldatud artiklis "Töö ja sotsiaaldialoog", et Eestis tugevnevat tung otsida valemit, kuidas teha kõik võrdselt jõukaks ja õnnelikuks. See olevat ohtlik utopia. Poliitilise retoorikana on väide muidugi ülepakutud. Vaevalt et keegi Kallase poliitilistest oponentidest tahab teha kõiki inimesi võrdseks. Vähendada ühiskonnas

varanduslikke diferentse, teha ühiskonda võrdsemaks, seda küll, ja kindlasti käib siia vaidlusväli nii talutavaks peetava tuluerisuste astme kui vahendite üle. Mida aga Kallas tähele ei pane, on see, et ta enda avaldused on üht teistsugust utopiat pungil täis. Sellist ühiskonda, nagu Kallas oma teoreetilistes konstruksioonides aluseks võtab, reaalsuses ei ole, nii nagu pole olemas ka piirideta inimest. Eestimaal elavad reaalsed inimesed oma oskuste, kultuuritausta, vanuse, psüühika ja sotsiaalsete seostega. Rahvusvahelistuvas maailmas toime- tulekuks on osal neist head, osal keskpärased ja küllalt suurel osal, suuresti ka mitte neist sõltuvatel põhjustel, kehvad eel- dused. Kui palju on ühte või teist kontingenti, millised on reaalsed erinevused nende vahel ja mis teha nendega, kes hakkama ei saa, selle vastu Kallas raamatu alusel erilist huvi ei tunne. Kallase poolt konstrueeritud ulatuses turu põhimõtetele viidud ühiskonda (tegelikult Läänes selliseid eriti ette ei tule) on võib-olla võimalik käivitada olukorras, kus mittehakkamasaajaid on 5%. Ka madalate maksude puhul saaks luua neile elemen- taarse tugivõrgustiku. Olukorras, kus ühiskonna tõsiste hakka- masaamise raskustega "saba" moodustab aga kolmandiku või enam, võtab jutt hariduse või sotsiaalkindlustuse eraalusele viimisest teise maigu. Üks asi on rääkida "priiküüdiiriigi" mi- nustest ühtlase tulujaotusega Põhjamaades või ka Saksamaal, teine asi Euroopa mudelist selgelt välja langeva kõrge kihistu- misega Eestis.

Kallase ideoloogilistes lugudes häiribki kõige rohkem teore- tiseeringute aja- ja ruumivälisus. Raamatus leiab küll viiteid Pearrault "Saabastega kassile" ja Lutsu "Nukitsamehe" met- samoorile, mitte aga elementaarselegi Eesti sotsiaaltatistikale. Kuidas tõsta hakkamasaamise võimalusi, selle kohta võib leida vaid mõnesõnalisi viiteid (ümberõpe, hea haridus). Sealjuures ei tõstatu küsimust, kust leida maksude madaldamise poliitika juures vahendeid hakkamasaamispotentsiaali tõstmiseks.

Milline riik?

Euroopa riigi funktsioonide ja mudeli väljakujunemise ajaks loetakse XIX sajandi lõppu. Sealpeale ei läinud enamik riigieel- arvest enam sellistele traditsioonilistele eesmärkidele nagu riigikaitse ja sisekorra tagamine, vaid uutele funktsioonidele, milleks olid haridus, majanduse infrastruktuuride arendamine, ka sotsiaalkaitse ja kultuur. Need tol ajal uued funktsioonid teki- tasid ka uuelaadseid suhteid poliitilise eliidi ja laiemale rahva- masside vahel. Lühidalt, kujunes välja tänapäeva poliitika. Igale heal asjal on aga kalduvus äärmusesse jõuda ja nii tuli 1970ndate alguses üle mõistuse tõusnud maksukoormuse tõttu riigi funktsioonide suurus tõsise revideerimise alla võtta (reaganism, thatcherism). Et elanikkond selle saleduskuuri vastu võtaks, sobis ülihästi "kodanike riigi" retoorika. Seda muidugi koos maksukoormuse vähendamise "präänikuga". Kui aga küsi- da, kas saleduskuuri järel tekkis (sai tekkida?) uus riigimudel, siis kõlab vastus pigem "ei" kui "jah". Niikaua kui rahvusl või kodanikkonnal on soov oma konkurentsivõimet ja tulevikku ühiselt tegutsedes parandada, eksisteerivad lisaks "öövahi funktsioonidele" ka riigi arenduslikud ja sotsiaalsed funktsioonid. Poliitilised parteid, ka liberaalsed, peavad andma vastuse küsimusele, kuidas neid paremini täita. On võimalik rääki- da sellest, kuidas allutada riik paremini kodanikele, riiki aga tagasi XIX sajandi kitsastesse funktsioonidesse suruda pole enam võimalik. Vastused "anna vabadus" või "kehtesta kord" ei ole lihtsalt küllalased.

Kallas kasutab oma esinemistes huvitavat võtet. Ta rõhutab, et vastuolu pole mitte "kõvade" ja "pehmete" väärtuste vahel, vaid konkurentideks olevat praegusel maksustamistase- mel ühelt poolt sotsiaalkulud ja teiselt poolt haridusele ja muule arengule minev raha. Nende kahe asja osas on Kallase dekla- reeritav hoiak erinev. Sotsiaalkulusid hoiaks ta võimalikult madalal (pensionäridest võib ju küll kahju olla, aga mis teha, nad on minevik), haridusse ja tehnoloogiaarendusse küll investeeriks – ikkagi tulevik, aga mis teha, raha vähe ja vastavad süsteemid ka ise ebaratsionaalsed, et raha efektiivse kasutamisega hakkama saada. Kokkuvõttes tekib suhteliselt mugav kaitsepositsioon, juttu saab lõpetada näiteks deklaratsiooni- ga, et Eesti hea maksusüsteem koos avatuse ideoloogiaga peaksid ju küll tagama selle, et teadusuuringute tulemused muutuksid toodeteks.

Reformierakonna ideoloogia alustaladeks on olnud avane- mise, enda välismaailmaga (eelkõige Läänega) parema sidus- tamise üleskutsed ja nn. minimaalriiklus, majanduse keeli saneerimine. Viimase kõrval ja vähemalt osaliselt ka asemel peavad Eesti liberaalid hakkama nüüd paratamatult töötama välja oma vastuseid ka küsimustele, kuidas seda riiki ja ühiskonda arendada ja senisest enam homogeniseerida, tõsta tema sisemist sidusust. Muidu pole see lihtsalt piisavalt hakka- masaamismõeldne. Muidugi võib püüda niikaua kui vähegi võimalik vaid vanadel nootidel edasi mängida, see aga tähendaks ohtu, et liberaalne mõte jääb sisulises dialoogis Eesti arengu üle perifeerseks või isegi arengut pidurdavaks. Me võime liiga hilja avastada, et "ideaalset gaasi" ei ole olemas ja reaalse eesti rahvas tublide eestimaalastega tükkis võib tegeliku euroopastumise eksami teha ära kehvemale hindele kui Euroopale lähenemise eksami. Millegi oleks kahju ilmselt mitte ainult liberaalide, vaid Eesti kui terviku seisukohalt.

ERIK TERK

KERGITAB KULMU

Veel usuõpetusest – ja ajupesuse ärist üldisemalt

Diskussioonis kohustusliku usuõpetuse teemal on terve mõistuse hää (alates lapsevanematega ja lõpetades kultuurikomisjoni esimehe ning haridusministriga) kõik olulise juba ära öelnud. Esiteks, head ja kurja, kaastunnet ja enesekaitset õpetavad lapsele vane- mad ammu enne kooli. Teiseks, lapse riiklik ajupesuse peaks keelatud olema. Kolmandaks, usundeid peaks käsitlema aja- lookursuses koos kultuuriloo- ja just leviva globaalse jõu- kultuse tõttu oleks soovitatav nihe militaarajaloo (sõdade aja- lugu) Teise mõistmiseks vajalikele õpetustele (kultuuri- ja usundilugu).

Mõnede kristlike ajatollade (Avo Üprus, Kalle Kasemaa) jõhkrad avaldused ainult kinnitavad nende järelduste õigsust. Koolikorralduse seniste rumaluste valguses ei ole siiski kindel, et terve mõistus võidab. Ka on ülimalt kummastav, et väitlus- ses valitsevad institutsioonide ja talaaris onude soovid, mitte lapsele soodne vaatepunkt.

On vist mõistlik eeldada, et õpetamise üldine siht peaks olema aidata lapsel täiskasvanuelus hakkama saada ja õnneli- lik olla. Aidata, sest kool ei saa täita geeniterapeudi ega vane- mate rolli. Et hakkama saada ja õnnelik olla, selleks peab inime- ne teadma, mõistma ja oskama kasutada. Siin saab kool üht-teist teha.

Lihtsalt teadmine on hariduse vundament. See on asjade nimed ning jah/ei tüüpi vastused, mis eeldavad usku. Ka vanematelt saadav eetiline "fundamentalism" "sina pead/sina ei pea mitte" on lapsele vajalik. See annab turvatunde ja õpetab solidaarsust (enamuse religioonide dogmaatika kind- lustas algset kogukonna praktilise toimimise, ulatudes hügieenimõuetest hauataguse eluni).

Mõistmise õpetust ja analüüsivõimet vajab inimene, kui selgub, et maailm ei ole kellavärk, et jah/ei tüüpi vastused jätvad hätta ja et ühe dogmaatika asemel on palju vastand- likke. Täna globaalmõjudega reklaami-, meedia- ja äriühis- konnas tiirleb lapse ümber suur hulk agressiivseid sõnumeid ja õpetusi. Ka algset analüütilised, "teaduslikud" ideed – turu- majandusest demokraatiani – käibivad poolreligioosse, populistliku retoorikana.

Teadmiste kasutamist – nii rakenduslikke teadmisi kui ka mis tahes teadmiste instrumentaalset käsitlemist – on n.-õ. puhtale teadmisele orienteeritud haridussüsteemis enamasti halvustatud. Elu räägib sellele vastu. Kuidas aitaks last ühiskonnas usuõpetus, mis omaette, kultuurikontekstist välja tõstetuna, esindab ikkagi fundamentaalset jah/ei süsteemi?

Eluline näide. Oletame, et võtabki noor inimene koolist kaasa tõe, et "sina ei pea mingi hinna eest valetama ega va- rastama". Aga juhtub, et satub noor kodanik äriiselt konku- reerima uue, "eetilise poliitika" rahandusministri Paltsi ja tema pisukese, miljoneid väärt maksuviguriga. Muidugi kõrbeb naiivne äriimees Paltsi süsteemis põhja.

On ülimalt silmakirjalik õpetada lapsele dogmaatikat, kui liidrite sõnum ja ühiskondlik praktika tõestavad lakkamatult vastupidist: mis tahes tõde ja õiglus on tõlgendamise küsimus ja optimeerimise asi, mille pealt teenivad nii äriimees kui ka raamatupidaja, jurist ja pank.

Mitte siis usudogmad, vaid analüütiline mõtlemine ja koos sellega realistlik ühiskonnakäsitlus peaksid senisest enam kooli jõudma. Lapse elutaluvuse huvides peaks talle sobivas vormis ja ajal seletama erinevaid kaasaja religioone, muinasjutte ja tondijutte, mitte üksnes luterlust, vaid ka lugu- laule demokraatiast, globalismist, eurointegratsioonist, rah- vaste vabastamisest pommitamisega jms. Kooli püha üle- sanne on lapsele rääkida, kuidas asjad toimivad, mitte kadunud maailmu propageerida.

Toimetulekuks Paltside süsteemis on vajalik instrumen- taalse eluvaate üldine arendamine. Elule ja ajaloole viidates saab näidata, et just ajakohase retoorika (kommunismist euronukretorika, kroonukristluse ja turumajanduseni) ja ritu- aalide omandamine, aga ka tõlgendamise nipid ja tark raamatupidamine aitavad elus edasi jõuda.

Paradoks on, et osava tõlgendamisega rikkaks ja paindliku retoorikaga võimule saanud eliidile tegelikult meeldivad fun- damentalism ja rituaalid. Esiteks, lippude õnnistamine jätab soliidse mulje. Teiseks on eliit huvitatud alandlikust, õigeid ideid ning kaupu tarbivast kodanikust. Mingi roheline, askeet või analüütik rikuks tarbimise pilti. Ka liigpalju omasuguseid optimeerijaid-tõlgendajaid teeks asja keeruliseks.

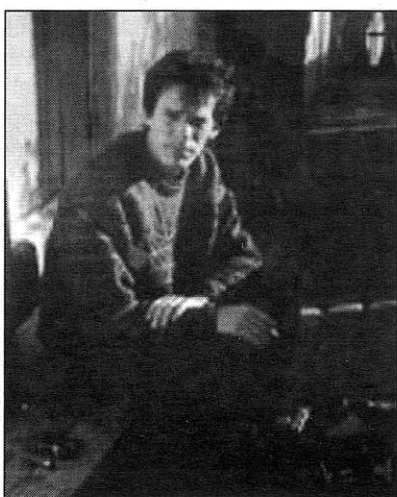
Püsiväärtusi igatsevale pärisfundamentalistile jälle võib instrumentaalne eluvaade küüniline tunduda. Ometi just seda elu nõuab. Sest instrumentaalne eluvaade pluss teadmine, kuidas asjad toimivad, garanteerib vähemasti, et ükski ajatol- la ei saa noorele kodanikule kotti pähe tõmmata. Aga olemise kummalisus, surm, armastus ja lootus puudutavad meid kõiki niikuinii. See ei ole kursus, vaid pikk teekond. Inimlaps vajab siin privaatsust, aega, vaikust ja valikuvabadust, mitte talaaris onusid.

EVI ARUJÄRV

Anarhismist XXI sajandil

Andres Aule intervjuu David Graeberiga

Täna esineb Tallinnas VIII avatud ühiskonna foorumil David Graeber, Yale'i ülikooli antropoloogia-professor ja poliitiline aktivist. Ta on tegev uusanarhistlikes organisatsioonides Anti-Capitalist Convergence, Direct Action Network ja Ya Basta. Anarhia ei tähenda talle

seadusest üleastumist üleastumise enda pärast, vaid selle eesmärgiks on luua väljapoole võimu haaret jäävaid ruume, autonoomseid tsoone, milles on võimalik eksperimenteerida otsese demokraatiaga. Mitteid kapitalismivastaseid meeleavaldusi korraldanud Graeber on rõhutanud, et uusanarhistlikud liikumised ei võitle sugugi globaliseerumise vastu. Eesmärgiks on pigem immigratsioonipiirangute kaotamine, globaalne õigusvõim, ideede, teadmiste ja kultuuritoodete vaba liikumine jne.

Oma artiklis "Uued anarhistid" olete end nimetanud anarhistiks. Milline võiks olla anarhismi kui idee määratlus või kirjeldus tänapäeva maailma kontekstis, kui mitte keskenduda selle sõna ajaloolistele tähendustele? Paljud eestlased on pidanud anarhismi vägivaldseks ja destruktivseks liikumiseks...

Alates XIX sajandist, kui termin "anarhism" loodi, ei ole selle tähendus palju muutunud. "Anarhism" tuleneb kreeka keelsest väljendist "ilma valitsejatest" ja on poliitiline filosoofia, mis põhineb veendumusel, et enamik ühiskondlikke hädasid, mille tõttu näib olevat vajalik riigivõim koos armee- ja politsei-aparaadi ning teiste sunnivahenditega, on õigupoolest tingitud sellest, et sunnivahendite kasutamine on võimaldatud ebavõrdse vormidest. Alternatiiviks pakub anarhism ühiskonnakorda, mis rajaneb iseorganiseerumise, vabatahtliku seotuse ja vastastikuse abi põhimõtetel. See tähendab, et anarhistide meelest suudavad inimesed tegelikult ise oma tegevust juhtida, kui neile selleks võimalus anda; suurem osa isekast, nihilistlikust, küünilisest ja destruktivsest käitumisest, mille tunnistajad me maailmas oleme ja mis nagu viitaks inimeste suutmatusele seda teha, on vaid inimeste käitumise viisid olukorras, kus neid koheldakse nii, nagu nad seda ei suudaks. Lõppude lõpuks on lihtne tõestada, et paljud meie üldlevinud eelarvamused inimloomuse kohta – näiteks see, et kui riiki ei oleks, hakkaksid inimesed lihtsalt üksteist maha nõtma – on empiirilised valed. Inimkonna ajaloo suurema osa vältel ei ole olnud mingeid riike ning praegugi on maailmas väljaspool riiki eksisteerinud ühiskondi. Enamik neist on üsna rahumeelsed; inimesed lihtsalt tegelevad oma asjadega nagu varasematelgi aegadel ja mõtlevad välja, kuidas kooskõlastada seda, mida neil tuleb kooskõlastada.

Nii on anarhism tegelikult demokraatia radikaalne vorm, mis on seisukohal, et kogukonnad võivad korraldada oma asju otse, ilma et nad peaksid valima poliitikut seda nende eest tegema, ja et otsuseid saab teha võimalikult kohalikul tasandil ning et on võimalik luua sunnivabad institutsioonid (võrgud, liidud, erialaühingud jmt.) tegema neid otsuseid, mida ei saa teha kohalikul.

Mis vägivalda puutub, siis on üsna veider, et anarhistidel on ikka veel selline, suuresti XIX sajandi lõpu klassikalisest pom-miga anarhisti kuvandist jäänud maine. On tõsi, et tol ajal saatsid teatud isikud korda seda laadi draamatilisi tegusid – ennekõike atentaadikordseid maailma juhtidele, keda nad pidasid diktaatoriteks. Ent isegi siis olid need eraldi ja üksikult tegutsejad, kuna valdav enamik anarhistide olid patsifistid või uskusid, et vägivald on õigustatud üksnes enesekaitseks. Pealegi jõudsid XX sajandil anarhismile väga lähedale ka maailma ühe juhi Mohandas K. Gandhi ideed. Kui vaadata ajalugu ütleme alates Teisest maailmasõjast, oleks anarhismi määratlemine seda vägivaldaga seostades lihtsalt absurdne. Tegelikult on anarhism sellest ajast alates olnud ainus poliitiline filosoofia, mille pooldajad kedagi õhku pole lasknud. Sotsialistid, fašistid, kristlikud demokraadid, natsionalistid, kommunistid, vabariiklased, demokraadid, islamistid ja isegi budistid on – valitsuse, mässajate või terroristidena – kõik inimesi hävitanud. Anarhistid on peaaegu ainuke rühm, kes seda ei tee.

Ajalooliselt on anarhism olnud mingis mõttes liikumine riigivõimu vastu. Tänapäeval nõrgeneb paljudes väikestes riikides riigivõim, andes teed suurte hargmaiste korporatsioonide või muude äriühingutele. Teisisõnu võiks öelda, et maailm liigub poliitiliselt võimult majandusliku võimu suunas. Kas võib juhtuda, et kunagi saavad meist ühe või teise riigi kodanike asemel näiteks CocaCola või Philip Morris kodanikud?

See tundub äärmiselt ebatõenäoline, sest tegelikult ei soovi korporatsioonid omale kodanikke. Õieti on nad sisemiselt ühed kõige vähem demokraatlikud institutsioonid kogu maailmas. Pole põhjust uskuda, et korporatsioonid tahaksid võtta enda kanda sõjaväe, politsei, kohtu ja muude seesuguste asutuste ülalpidamise kulud. Nad ei soovi isegi omaenda järelt mürgiseid jäätmeid koristada; kindlasti ei tahaks nad võtta endale kõiki muid kohustusi, mis oleksid riigil oma kodanike ees.

Lisaks sellele võiks vastu väita, et korporatsiooni mõiste ise eeldab riigi olemasolu. On ju korporatsiooni? määratletud kui "fiktivset isikut",³ vara omavat kollektiivi, mida riik käsitleb õiguslikult nii, nagu oleks tegu kodanikuga. Kuidas saaks see nii olla, kui riiki ennast ei oleks? Muidugi on selliste uute rahvusvaheliste lepete nagu NAFTA⁴, FTAA⁵ ja WTO üks eesmärk võita korporatsioonidele samasugune staatus rahvusvahelises õiguses. FTAA alusel võiks CocaCola anda Uruguay riigi lepingu rikkumise pärast kohtusse, kuid üksikodanik seda teha ei saaks. Ehk teisisõnu: räägitakse teatavat laadi rahvusvahelise sfääri loomisest, milles juriidilised isikud võiksid olla kodanikud, tegelikult inimesed aga mitte. See iseennest viitab mingi vähemasti veidike maailmariigisarnase moodustise loomisele.

Mille poolt ja mille vastu olete teie kui anarhist praeguses maailmas? On see kapitalism, korporatiivne globaliseerumine või midagi muud?

Anarhistid seisavad vabaduse eest. Tegelikult ei näe enamik meist anarhismi sugugi millegi sellisena, mille leiutasid XIX sajandi filosoofid; anarhism on lihtsalt seesugune vabadus, mis ei ole ehitatud teiste selga, ning inimesed on anarhismi praktiseerinud kogu ajaloo vältel. Paljud praktiseerivad ka praegu, ise seda teadmatagi.

Ennekõike ei salli anarhistid neid ühiskondlikke suhteid, milles teatavad inimesed jagavad korraldusi ja teistel ei ole – või nad tunnevad, et neil pole – muud valikut kui neid korraldusi täita. Siit tuleneb ka see, et me oleme kapitalismivastast väljendades põhiliselt kogu palgatöö kui institutsiooni vastu. Meie meelest ei erine see, et keegi on õiguslikus mõttes "nõustunud" ennast palgatöötajana rendile andma, oluliselt sellest, kui keegi "nõustuks" ennast orjaks müüma. Kui inimestele tundub, et ellujäämiseks peavad nad seda tegema, on midagi väga valesti. Oleme täheldanud, et: a) palgatöö ei tundu välja kujunevat muidu kui ainult riigivõimu all ja harilikult seetõttu, et valitsused püüavad tahtlikult tekitada olukorda, kus suurem osa inimesi lõpuks teiste heaks töötab (nagu näiteks XVI sajandi Inglismaal või enamikus koloniaalvaldustes), ning b) autoritaarsed sotsialistlikud riigid ei ole kunagi palgatööd likvideerinud.

Veel üks oluline küsimus, mida anarhistid kalduvad esile tõstma, on võõrandumine. Suur osa vägivallast, nihilismist ja meeleheitest, mis värvib elu tänapäeva ühiskonnas, tuleb sellest, et on hävitatud mõistuspärase kogukonnad ja eesmärgitunnetus, lõmmutatud isikupära ja loovust – enamik sellest, mis toob ellu heameelt ja rahulolu saavutatuga – ja see on tööstuskapitalismile tüüpiline. Võõrandumise ning uusliberaalsed riikide ja uusliberalistliku kapitalismi institutsionaliseeritud kroonilise ebakindlustunde juures väärivad tähelepanu – ja see annab tunnistust inimese sihikindlusest –, et sedavõrd paljudel inimestel on õnnestunud jääda nii mõistlikuks ja viisakaks, nagu nad praegu on. Samas ei ole eriti üllatav, et Ameerika Ühendriikides – mida nii paljud peavad paradiisiks, kõige õnnelikumaks ja jõukamaks ühiskonnaks maa peal – on poolel rahvastikust ühel või teisel ajal kliiniliselt ravitud depressiooni.

Milline oleks palgatöö alternatiiv? Kas see tähendab, et füüsilisest isikust ettevõtjad võiksid jätkata seda, mida nad praegu teevad, või eelistaksite maailma, kus pole üldse raha?

Alternatiivid on olemas juba praegu: füüsiliste isikute ettevõtte, kooperatiivid ja muud iseorganiseerunud institutsioonid. Konkureerivate turgude olemasolu piirab mõneti seda, kui kaugele on võimalik nende alternatiivide abil jõuda, sest näiteks kooperatiivide idee hõlmab põhimõtet, et kasum ei ole ainus, mida püütakse maksimeerida – lisaks sellele püütakse maksimeerida häid töökogetusi, kogukondlikku sidet, tervet ja säästlikku suhet keskkonnaga – mis omakorda võib tähendada, et kasumlikkus jääb väiksemaks kui sellel, kes hoolib ainult rahast. Ometi on kooperatiivid konkurentsist hästi

hakkama saanud – harilikult on hoopis riik ja rahanduslik eliit need, kes iseorganiseerumise tõeliselt keerukaks muudavad, sest nemad näevad seda potentsiaalse vastujõuna – olugi et ainult majanduslikuna –, mis lõpuks siiski kujutab endast ohtu nende eesõigustatud positsioonile. On tuhat ideed, kuidas korraldada majandust tõeliselt vabas ühiskonnas ning me alles alustame nende ideede eeliste ja puuduste tundmaõppimist ja nendega eksperimenteerimist. Mõned usuvad baassissetuleku põhimõttesse: kogukonnad peaksid tagama põhilised elatusvahendid igaühele ning sellest eraldi oleks teistsugune käibesfäär kõige jaoks, mida ei ole määratletud kui põhilisi elatusvahendeid: võibolla oleks see turg, võibolla aga mingi kompleksne barter või "kinkekaubanduse" vorm (need terminid on veel väga toored ja oleks vaja paremaid). Teised usuvad, et umbes pool tööst, mida juba praegu enamikus tööstusühiskondades tehakse, on tarbetu (USA kohta on pakutud, et vahest 20% kogu tehtavast tööst ei oleks üldse tarvis, kui inimesed nii palju ei töötaks – näiteks koerapesijad, öised pitsa kojutoojad või öö läbi töötavad lapsehoidjad või need, kes siluvad ületöötamisest tingitud psühholoogilist ja füüsilist kahju...). Kui veel likvideerida teleturustajate, juristide, poliitikute, kindlustuskahju käsitlejate ja reklaamitöötajate ametikohad ning seejärel alles jäänud tööülesanded ümber jaotada, jääks meile kõigest umbes neli tundi tööd päevas. Edasi tuleb küsimus, kui palju sellest oleks võimalik likvideerida, kui me tõesti seda sooviksime. Eriti muidugi mustad tööd. Kropotkin on märkinud, et kui meil oleks süsteem (ütleme, näiteks, nagu Michael Alberti "Pareconis"), kus igaüks peaks tegema väikese osa ebaseameelsest tööst, saaks need ülesanded kiiresti kaelast ära, sest kõik tippteadlased ja insenerid peaksid, nagu teisedki, neid töid tegema ning üsna peatselt oleksid kõikjal olemas isepuhastuvad kemmergid ja robotid söe kaevandamiseks. Kui vähendada vajaliku töö hulka, ei tulekski võibolla inimesi töötama sundida, sest enamik tahab niikuinii oma eluga midagi peale hakata ja iga "niisama olijat" kohta tuleks alati keegi, kes lihtsalt naudib tööd (mis saab pärast ülemuste kaotamist lõppude lõpuks olema palju meeldivam) ja teeb palju rohkemgi, kui tegelikult vaja. Nii et tõenäoliselt tekiks siin lõpuks tasakaal.

Mis rahasse puutub, siis ei tahaks ma teha abso-lutiseerivaid avaldusi nagu näiteks: "raha tuleb likvideerida!" Mulle endale tundub, et tõeliselt vabas ühiskonnas toimiks paljud eri hüvevahetusvõrgud, millest mõned kasutaksid erisuguseid rahalaadseid vahendeid; teised, täisvirtuaalsed süsteimid, võivad rajaneda põhimõtetel, mida meil on praegu raske ette kujutada. Sageli käituvad inimesed nii, nagu oleksid need probleemid lahendamatud või üle jõu käivad, ning kui ei ole juba ennakult esitada kavandit, mis kannataks igasugust kriitikat, ei peeta seda üldse arutamiseväärseks. Mina usun inimese loovusse. Kui kõik need, kes praegu kavandavad tipp-tasemel militaarset robottehnika ja Wall Streeti tarkvara, püüaksid luua hoopis tarkvara koordineerimaks turuväliselt hüvevahetust demokraatlikult korraldatud kogukondade vahel, maksimeerides vabadust selle asemel, et maksimeerida mingit hobbisilikku konkurentsi kasumi nimel... Kas te tõesti arvate, et nad ei mõtleks midagi välja? Olen veendunud, et neil oleks palju igasuguseid ideid. Küsimus on selles, kuidas suunata meie vaimujõud ja kujutlused eemale ahnusest ja vägivallast – selleks, et kõrvaldada ebaseameelsed ülesanded, hõlbustada kogukondade loomist ning luua võimalusi inimlikuks eneseväljenduseks ja muuks, mis inimeste meelest muudab elu elamisväärseks. Tõenäoliselt tekib kunagi kümneid selliseid võrke, millega inimesed võivad ühineda, ja kõik need toimivad erisugustel põhimõtetel.

Olete kirjeldanud uusi vägivallata vastuhaku viise nagu teatraalne käitumine, teatud kostüümidesse riietumine ja avalik pila tänavatel. Kas see võiks kunagi muutuda millekski ena-maks kui vaid informatiivne demonstratsioon? Ja kas see võiks kunagi ärritada võimulolijaid sedavõrd, et võetakse karmimaid meetmeid selliste avalike ürituste tõkestamiseks või naeru-vääristamiseks valitsusepoolse sabotaaži teel või muul moel? Need taktikad annavad tulemust ainult siis, kui tööpoolest esindatakse enamuse häält. Uusliberalistliku globaliseerumise vastane liikumine kajastas kogu maailma inimeste suure enamiku seisukohti ja arvamusi, ehkki maailma juhtiv eliit – alates pankuritest ja lõpetades bürokraatide ja avalikus elus osalevate haritlastega – oli peaaegu üksmeelselt uusliberalistliku globaliseerumise poolt. Sellises olukorras on riigi ees teatavad piirid, millest ei saa jõu kasutamisel kaugemale minna. Õigupoolest püüdsid valitsused enne 11. septembrit 2001 pingeliselt välja mõelda, kuidas selliseid aktsioone lõp-likult maha suruda, naeruvääristada ja saboteerida, kuid ena-malt jaolt see neil ei õnnestunud. Tundub, et järgnenud nn. Washingtoni konsensuse tagasilükkamine tekitas juhtide seas

sellise paanika, et nad on püüdnud kogu rahvusvaheliste suhete valdkonda ümber kirjutada seesuguseks, kus nad tööpoolest saaksid meelevaletselt jõudu kasutada: paraku on see alati üks ala, kus kõik kaardid on riigi käes.

Kui maailma püütakse muuta geriljasõja või relvastatud ülestõusu teel ja isegi võidetakse, siis taasluuakse lihtsalt jälle üks riik, mis tõenäoliselt muutub suuremaks rõhujaks kui see, mis kukutati. Kui ajalukku vaadata, on aga näha, et enamik tõelisi revolutsioone ei toimunud tegelikult nii. Sageli leidsid need aset hoopis pärast riigi või seda juhtivate institutsioonide õiguspärasuse pikka ärakurnamist, alternatiivide väljajarendamist või muusugust pinna ettevalmistamist, nii et kriisihetke saabudes kukkusid varem kõikumatuks peetud võimuvormid lihtsalt omaenda raskuse all kokku või kahandati nad sisutühjadeks õõnsateks moodustisteks. Ka anarhistlik revolutsioon peaks olema selline. Keegi ei unista mingist apokalüptilisest stsenaariumist, mille käigus me haaram (või isegi hävitame) võimu ning muudame üleöö kõik teiseks. Me teame, kuhu see välja jõuaks.

Palju on räägitud demokraatiast, pidades selle all enamasti silmas demokraatiat ühe riigi või näiteks rahvusvahelise organisatsiooni piires. Aga kas mittekorporatiivne uusliberalism ja teised praegused arengusuunad võivad jõuda ülemaailmse demokraatiani iga inimese tasandil?

Ei saa lihtsalt ringi käia ja teisi inimesi vabastada; inimesed peavad ennast ise vabastama. Kuid anarhistlik strateegia on oma põhiolemuselt kahetine. Ühelt poolt näidatakse avalikkusele ja delegitimeeritakse neid institutsioone, mis kogu maailma tegelikult valitsevad. See ei ole raske: Ameerikas avastasime, et kogu asja võti on lihtsalt informeerida inimesi selliste organisatsioonide nagu IMF ja WTO olemasolust; kui inimesed teada said, millega need rühmitused tegelevad, olid nad valdavalt nende vastu. Teine pool on keerukam. See on alternatiivide väljatöötamise küsimus. Enamik inimesi, nagu me oleme täheldanud, juba teab, et praegune ühiskonnakorraldus on rumal ja ebaaus. Nad ei tea aga, et on võimalik ka selline süsteem, mis seda poleks. Siit tuleneb ühiskondlike eksperimentide tähtsus, olgu need ökoloogiliselt säästvad farmid, kooperatiivid, alternatiivsed vääringu või kaubavahetussüsteemid, osalusdemokraatia eri vormid – konsensus, esinduskärjad (*spokescouncils*) vms. –, eksperimendid vaba tarkvaraga või midagi muud. Me pole dogmaatikud: me ei tea, millised võimalused annavad tulemusi, ja me ei kujuta endale ette, nagu jõuaks kunagi kätte aeg, mil kõik tahaksid elada ühesuguses majandus ja poliitilises süsteemis. Ent põhiline tee on luua autonoomseid ruume ja "saada ise muutuseks, mida me soovime näha", nagu Gandhi selle sõnastas. Osalt selleks, et näidata selle võimalikkust. Osalt aga sellepärast, et see on lihtsalt parem viis elada. Sünge revolutsionäär, kes mõtleb üksnes piinale ja kannatustele, on ise tõenäoliselt üksnes potentsiaalne piinade ja kannatuste põhjustaja. Meie soov on alustada mõtestatud ja võõrandumata elu juba praegu.

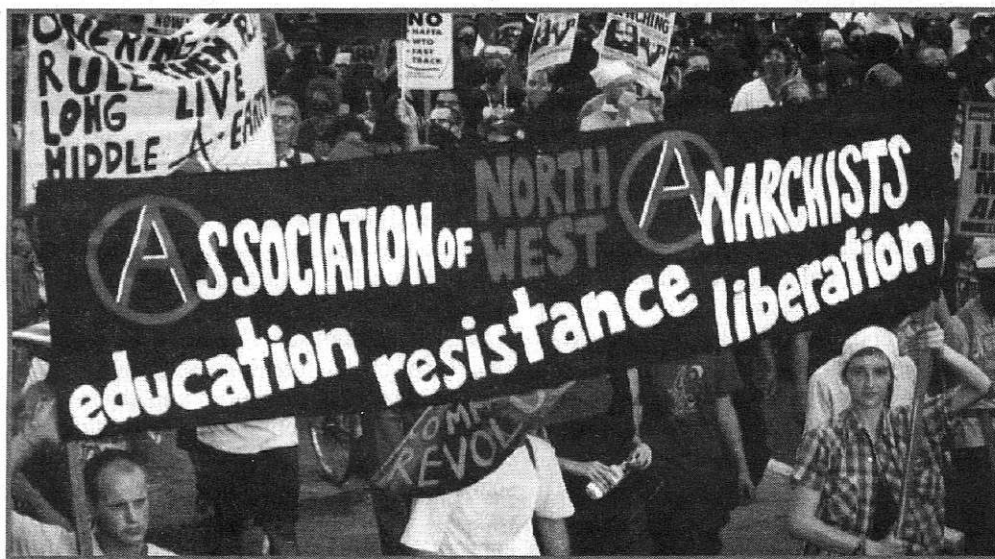
Kui eeldada, et tulevikus võib välja areneda tegelik globaliseerumine ilma korporatiivsete ja muude negatiivsete kõrvalmõjudeta, siis kas teil on visioon selle kohta, kuidas lahendada uues, globaliseerunud maailmas praegustest loendamatu kultuurilistest, usulistest, poliitilistest, õiguslikest ja muudest erinevustest tingitud probleemid?

Kas teil oleks selle jaoks 200 lehekülge ruumi? Usun, et selle kohta on olemas palju visioone. Kui ma ütlesin, et tean, kuidas lahendada maailmas kõik probleemid, oleks teil täielik õigus mind välja naerda või hirmunult minema joosta. Inimesed, kes nii mõtlevad, on parimal juhul rumalad; ennekõike ei tohiks neid iialgi seada vastutama mõne sellise institutsiooni eest, mille käsutuses on sõjavägi või salapolitseid! Anarhism põhineb usul, et paljude (ehkki mitte kõigi) nende probleemide tekitajad on vägivaldastruktuurid, mille taga seisab riik. Näib ju olevat mõistlik arvata, et kui poleks sellist struktuurilist vägivalda ega neid, kes nõuaksid omale õigust lahendada teiste inimeste eest nende probleeme, oleks inimestel palju parem võimalus neid asju ise enda jaoks lahendada.

Üks eesti tark on öelnud, et tulevikus tulevad väikesed riigid: praegused suured riigid lagunevad järk-järgult ning luuakse üsna palju väiksemaid riike ja kogukondi (ta mainis ka, et isegi Eesti on selles mõttes suur riik). Kas te usute sellist ettekuulu-

tust ja kas see sobib mingil moel teie arusaamaga "heast", mittekorporatiivsest globaliseerumisest?

See on tore ennustus – põnev oleks näha seda originaalkujul. Jah. Ma arvan, et rahvusriigid oma tegevuses kaaperdavad inimeste tõelise ja väga kohaliku, isikliku pühendumuse ja lojaalsuse teatud kindlatele maastikele, paikadele, inimestele, usuvormidele ja armastusele, mis kõik on seotud inimese lähiümbruse ja kogukonnaga, ning püüavad seda kasutada õigustamiseks isikupäratu ahnuse ja vägivalda mehaanikat. See on inimeste parimate omaduste kohutav reetmine. Samas on mul midagi öelda kosmopolitismi toetuseks: armastus inimkonna vastu; ja ka spetsiifilise kosmopolitismi toetuseks: solidaarsustunne inimestega teisest maailma otsast – nendega, keda isiklikult ei tunta, kuid kellega jagatakse midagi (kirg, suhtumine, pühendumus, olgu see male või füüsika või teatavat laadi muusika), mis on meie olemuse alus. Anarhistlik visioon kätkeb endas usku sellesse, mis on väga kohalik, ja sellesse, mis on väga globaalne; et need mõlemad vabastada, tuleb kaotada rahvusriik, mis jääb nende kahe vahele.

Võib öelda, et uued arvukad nn. mikroriigid,⁶ mida võiks pida ka mänguriikideks või mõnel juhul, nagu Hutt River Province,⁷ ka tõsisemalt võtta, esindavad maailma arengus liberaalseid kodanikutasandi väärtusi. Samas ei ole need rohkemat ega vähemat kui ikkagi riigid (olgu et neid pole enamasti tunnustatud). Kas see tähendab, et praegusele riigivõimule tuleb vastu astuda tema oma vahenditega, või usute, et mikroriikidel ei ole maailma tasandil üldse mingisugust tähtsust?

Kõik on suhteline. Paljusust ja mitmekesisust on muidugi väärt omaette. Tuhat lava tähendab tuhandet võimalust eksperimenteerida; isegi kui kõik need, millest jutt käib, on praegu tööpoolest riigid (kas ikka on?), ei tea me, kas nad selleks ka jäävad. Mõnes väikeses piirkonnas on riigivõimul lihtsam rahumeelselt ja vahest märkamatuks hääbuda kui suurel maaalal. Tegelikult on maailmas, eriti lõunapoolkeral mitmeid piirkondi, kus riigivõim on sisuliselt olematuks kahanenud nii, et keegi pole seda tähelegi pannud. Kui väejuhid loovad Somaalias väikesi riigikesi, nimetatakse seda anarhiaks (kuigi tegelikult on probleem selles, et juhte on liiga palju!) ja kõik märkavad seda; kui aga näiteks mingis Madagaskari osas riigivõim lihtsalt hääbub ning inimesed asuvad rahumeelselt omaenda asju korraldama, siis keegi isegi ei tea, et midagi sellist on aset leidnud.

Minu meelest oli üks teie huvitavamaid artikleid "Jumalata mässaja", mis avaldati 1998. aastal ja milles te analüüsisite populaarset sarifilmi "Vampiiritapja Buffy" üsna üllatavast vaatenurgast. Osutades seriaali üldisele autoritaarsusevastasele, kirjutasite seal, et demonid ja vampiirid, kellega Buffy võitleb, võivad tegelikult kehastada seda, millega me igapäevaelus kokku puutume: neid, kes peavad end meist paremaks, olgu need korporatiivsed tegelased või lihtsalt meie vanemad. Kui selles seriaalis on vastuhakuseeme, siis kas te näete noorte vastuhaku väljundit teadlikkuses, mässavas suhtumises, õiguspärases võitluses kõrgemal positsioonil olivate vastu või milleski muus?

Arvan, et kõige elutervem Buffys on kombinatsioon, mis sisaldab ühesugust kahtlustust igauhe suhtes, kes väidab end teadvat, mis on sulle parim, ja püüab end näidata sinust paremana, ning sügavat usku sellesse, et enamik inimesi tahab tegelikult teha seda, mis on õige. Peategelased on teismeliste seltskond, kes püüab meeleheitlikult leida teid maailma päästmiseks ja teha nii, et kõigil oleks parem, hoolimata peaaegu

kindlast teadmisest, et keegi neid selle eest tänama ei hakka, vaid tõenäoliselt saavad nad hoopis karistada. See on märkimisväärselt moraalne idee ja mingis mõttes üks kõige rohkem võimu õonestav sõnum, mida üldse saab välja mõelda, sest võimusteemide alusmõte on sisendada peaaegu täpselt vastupidist: pidevat kahtlust, et sina oled halb, mingil fundamentaalsel moel rikutud – nii, nagu tarbimisideoloogia (*consumerism*) põhimõte on sisendada inimestesse kahtlust, et nad on inetud ja neid ei taheta (kui inimesed oleksid üldjoontes rahul oma väljanägemise ja tunnetega, ei saaks tänapäeva kapitalism – vähemalt Ameerikas eksisteerival kujul – toimida).

Selles suhtes kandis Buffy minu meelest puhtast anarhistlikku sõnumit. Vahest võiks selle kokku võtta nii: ühest küljest on sinu võlg teiste ees mõõtnutult suur. Kõik selle, mida sa tead ja mis sul on ning mida sa sööd või loed või näed, on loonud teised inimesed. Teisest küljest ei ole kellelgi maailmas õigust sulle ette kirjutada, kuidas sa seda võlga pead tasuma. See on täielikult sinu enda otsustada.

Kas võiksite anda tavalistele Eesti kodanikele mõne näpunäite, mida nad peaksid tegema, kui nad soovivad kõige tõhusamal ja turvalisemal viisil väljendada oma rahulolematust (korporatiivse või muusuguse) globaliseerumise või valitsuse astunud sammude suhtes? Kuidas saadakse tänapäeval mässajaks – kas ühineda mõne ülemaailmse organisatsiooniga või luua enda oma?

Kõige olulisem anarhistlikus filosoofias on TSI – tee seda ise. Keegi ei saa inimesele öelda, kuidas tema probleemid lahendada. Sellest hoolimata saavad inimesed jagada üksteisega kogemusi. Meie enda viimase aja kogemused – pean siin silmas osalejaid uutes ühiskondlikes liikumistes, mis ulatuvad Seattle'ist Buenos Aireseni – on näidanud, et teatavad uued autoritaarsusevastased hierarhiata mobiliseerumismvormid on märkimisväärselt tõhusad. Need rajanevad vähestel väga lihtsatel põhimõtetel: sellel, et

algatus peab alati tulema altpoolt ja mitte olema kõrgemalt tasandilt ette kirjutatud ning et eri konsensuslikud otsustamisviisid toimivad palju paremini kui lihtne hääletus tagamaks, et igauhe häält võetakse võrdselt kuulda ja kedagi ei sunnita tegema midagi, mis on talle põhimõtteliselt vastuvõetamatu, ning et on parem mitte alata maailma totaalset filosoofilisest analüüsist, vaid eeldada, et inimesed ei suuda niikuinii kunagi teisi täielikult oma maailmavaatesse pöörata (ega peakski seda tegema) – alustada võiks üldisema visiooni-ga sellest, kuhu soovitakse välja jõuda, ning seejärel tuleks keskendada oma arutelu konkreetsetele tegevusküsimustele. Need kõik on pragmaatilised põhimõtted, mis paistavad toimivat. Siiski on sealt edasi võimalikud miljon variatsiooni. Niisiis soovitaksin ennekõike järgmist: püüdke muuta oma organisatsioon sellise maailma mudeliks, mida te soovite luua. Vabadust ei saa teistele peale suruda, kuid on võimalik teisi inspireerida ja anda neile aimu uutest võimalustest. Ja see on väga oluline, sest see tähendab, et iseenda vabastamine, mõtestatud kohustustega elu mõtestatud kogukonnas, kus valitseb loovus, solidaarsus ning vastastikune hoolitsus ja arusaamine, on iseenesest revolutsiooniline tegu.

¹ Mahatma Gandhi tegelik nimi. Siin ja edaspidi A. A. märkus.

² USAs jm. tähendab *corporation* ka lihtsalt piiratud vastutusega äriühingut.

³ Inglise keeles kasutatakse juriidilise isiku kohta ka terminit *fictitious person* või vabamas käsitluses *fictive person*.

⁴ NAFTA – North American Free Trade Agreement (Põhja-Ameerika vabakaubandusleping).

⁵ FTAA – Free Trade Area of the Americas (Põhja- ja Lõuna-Ameerika vabakaubanduspiirkond).

⁶ Mikroriigid (*micronations*), mis hakkasid maailma tekkima XX sajandi lõpu poole, on oma eksistentsi õigustamiseks toonitanud, et riigi kui sellise mõiste ei ole rahvusvahelises õiguses väga täpselt määratletud. Lisaks on rahvusvahelises õiguses vähemalt üks pretsedent, mil riik on eksisteerinud ka ilma reaalse territooriumita – Malta Rüütli Ordu, mida Vatikan ja mõned teised riigid on tunnustanud. Praegustest territooriumidest mikroriikidest on vahest tuntumad Meremaa ehk Sealand (mis 1967. aastal rajati mahajäetud Briti merekindlustisse, 11 km kaugusel Inglismaa rannikust ning mida Ühendkuningriik ja isegi Saksamaa on *de facto* tunnustanud) ja Hutt River Province Austraalias. Territooriumita mikroriike on tunduvalt rohkem, enamasti on need "rajatud küberruumi" ehk siis tegutsenud internetis.

⁷ Hutt River Province on Lääne-Austraalia piirkond, millel õnnestus 1970. aastate algul osava õigusliku manööverdamise tulemusel (igivanu, kuid siiski kehtivaid Briti Ühenduse õigusakte ära kasutades) Austraalia riigist lahku lüüa ning end iseseisvaks kuulutada. Hutt River Province on ka praegu faktiliselt iseseisev vürstiriik pindalaga 764 km². Selle kodakondsust võib taotleda igauks ja riigil on (koos kohalike elanikega) rohkem kui 13 000 kodanikku üle kogu maailma.

Uue kirjanduse varajane pistrik

Lev Rubinštein Tallinnas

Lugemine – see on töö, mäng ja vaatamäng.
L. Rubinštein, aastal 1988.

Eestimaad külastas Venemaa üks kuulsamaid luuletajaid, Moskva kontseptualismi järjekindlaim esindaja, unikaalse kartoteegiluule looja Lev Rubinštein. Põhjuseks eelkõige Aare Pilve tõlgitud valikkogu "Kartoteegid" ilmumine (Eesti Keele Sihtasutus, 2003).

See, et vene ametliku kirjanduse kõrval on läbi aegade eksisteerinud ka veel mitteametlik kirjandus, on üldteada asi. Eri aegadel on see vohanud erineva jõuga, kuid vaibunud pole iial. Meie poolt nähtud nõukogude ajal eksisteerisid ametlik ning mitteametlik, avangardne kirjandus teineteisest eriti välja tege-mata. Parkettsillutisega kabinettidest juhitud kirjandus püüdis igati eirata kommunaalkorterites, katlamajades ja keldriateljeedes sündivat loomingut, viimasel polnud esimesega lihtsalt mingit asja. Muidugi kiitasid võimud isepäiseid sõltumatuid taga kuni arreteerimiseni välja (Sinjavski, Daniel, Brodski jt.), kuid nähtust nii kaotada ei suudetud. Põrandaaluse kirjanduse mastaapidest võis täies ulatuses aimu saada alles tsensuuri kadudes Venemaal.

Mitteametlikul kirjandusel oli kaks põhilist väljundit: *samizdat* ja *tamizdat*, nende levikuulatust võib vaid oletada, väike see kindlasti ei olnud. Muidugi organiseeriti ka mitteametlikke ja poolametlikke avalikke lugemisi, näituseid, *performance*'eid jmt. Iseloomulik oli ka organiseerumine (mis andis ehk mingisugusegi kaitsuse tunde), oli see siis manifesteeritud või mitte. Koonduti omakirjastuslike perioodiliste väljaannete ümber, mida võimud omakorda püüdsid igati takistada. Siiski ilmusid eriti elujõulised väljaanded kümneid aastaid, kolides hiljem üle Läände (37, Tšasõ, Sintaksis jt.). *Samizdat*'i salaradu pidi ringlesid luule, proosa ja hulk mälestusi nõukogude võimu lõpututest sigadustest, vähem mitteametlikku kirjandussituatsiooni puudutav kirjandusteadus (Läänes ilmus küll hulk uurimusi kas N. Liidus keelatud autorite kohta või keelatud autorite sulest), mis enamasti taandus omakirjastuslike väljaandide tutvustavaks kirjanduskriitikaks. Alles hiljem, pärast tsensuuri kadumist, saajandivahetuse paiku, ilmusid Venemaa mitteametliku, raskesti hõlmatava kirjanduse põhjapanevad teoreetilised ülevaated, mis võimaldasid teha järeldusi ja kokkuvõtteid.

Vene mitteametliku kirjanduse viljakateks aastateks tuleb lugeda 1960ndate lõpuga alanud 70ndaid aastaid libisemisega 80ndate algusesse, et siis 80ndate keskpaiga totaalsurvisest väljuda juba tsensuurita avaldamisvabadusse 90ndatel aastatel. Ka kõik Lääne stiilimood ja -vood maandusid ja neeldusid Venemaal, omandades siin oma spetsiifilise värvingu või moe. Nii ka kontseptualism, mille "kõige äärmuslikum ja järjekindlam esindaja" (M. Epstein) Lev Rubinštein äsja Eestimaad külastas.

1970. – 1980. aastate Venemaa "uut kirjandust" (termin tähistab vaid mitteametlikku kirjandust) liigitatakse postmodernistlikuks kirjanduseks, mõistes seejuures postmodernismi laias kontekstis kui kultuuris aktsepteeritud stiilide pluralismi. "Uue kultuuri" üks arvestatavamaid teoreetikeid Boriss Grois, kes oli ka Moskva kontseptualismi ristiisaks, on palju kirjutanud vene postmodernismist nii laiemas kui kitsamas tähenduses (vt. tema artikkel "Stalin-stiil" ajakirjas Akadeemia 1998, nr. 2 – 5). Meie võime oma artiklist lähtuvalt kokku võtta tema seisukoha järgmiselt: postmodernism meid huvitavas kontekstis on üleminek programmilisele kultuurilisele pluralismile, vabanemine modernismi esteetika diktatuuri alt, mis Läänes toimus 1960. – 1970. aastatel ning jõudis N. Liitu 1970 – 1980. vabastades kultuuri sotsialistliku realismi ametlike kaanonite käest,

Tõlkija Aare Pilve ja Lev Rubinštein musta laega saalis.

ARON STERN

kuid jättes alles poleemika eelnenud positiivsete väärtustega. Ning püüdes suruda "uut kirjandust" mingisegi süsteemi, on kohane kasutada teise tuntud teoreetiku Mihhail Bergi perioodiseeringut, mis jagab 1970. – 1980. aastate kirjanduse kolmeks: 1) Moskva kontseptualism (D. Prigov, Vs. Nekrassov, V. Sorokin ja L. Rubinštein), 2) tendentsitu kirjandus (Saša Sokolov, J. Haritonov, Viktor Jerofejev, E. Limonov jt.) ja 3) mittekanooniliselt tendentslik kirjandus (V. Krivulin, J. Švarts, S. Stratanovski jt.). Kui viimane on ehk kõige realismisõbralikum, täiendades seda eelkõige religioossusega, ja teine on modernismi-, mängulisuse-, absurdi- ja müstikalebene, siis Moskva kontseptualism on ajastu kõige radikaalsem kirjandusvool: traditsioone hüljav, alasti mõistete poeetika, kontekstist väljarebitud märkide poeetika, skeemide ja stereotüüpide poeetika. Asjade küljest mõistete äravõtmise poeetika (vt. ka M. Epstein, "Postmodern v Rossii", Moskva 2000). Kultuurist, kirjandusest tehakse skelett. Reaalsusest on saanud kontseptuaalse mängu väljak. Autor kui selline kaob, lugeja samastub autoriga; on vaid kontsept – ideaali pahupool. See on "kirjanduse lõpp".

1970. – 1980. aastate "uus kirjandus" oli laias laastus vastuseis realismile. Kirjandusteoreetik M. Berg leiab: "…/ kontseptualistid omastasid nõukogude kirjanduse ja nõukogude ideoloogia sümbolse kapitali /…/."

Moskva kontseptualistid pole end kunagi manifesteerinud. Eelkõige kujutavas kunstis sündinud (I. Kabakov, E. Bulatov jt.) ning kirjandusse imbutunud nähtuse sõnastas 1979. aastal B. Grois artiklis "Moskva romantiline kontseptualism" Pariisis ilmunud vene ajakirjas A – Ja 1979. aasta esimeses numbris. Muidugi on Moskva kontseptualistid vägagi erinevad loojad, kuid loetletud raamid kehtivad siiski kõigi puhul. Vsevolod Nekrassov, kõige varasem neist, saavutas oma stiili juba 1960. aastate lõpus, nimetades seda küll kontekstualismiks. V. Sorokin on hoopistükkis maalikunstnik ja prosaist-näitekirjanik, kelle loominguga ka eesti lugeja on saanud tutvust teha. Äärmuslikem ja järjekindlaim kontseptualist L. Rubinštein alustas hõbeajastust mõjutatud lüüriilise luulega (V. Krivulini arvates oli Rubinštein mõjutatud just Mandelštamist), lõi aga aastatel 1974-1975 täiesti oma stiili – kartoteegid. Äärmuslikuks on teda nimetatud eelkõige seetõttu, et ta ei kasuta mitte enam üksikuid sõnu, vaid valmis sõnaplokke, skeeme ja käsklusi, mis pärit näiteks lõpututest nõukogude instruksioonidest. Ta toob välja tekstile iseloomuliku kujundi kaudu selle teksti koodi. Kartoteegivorm vastab enim L. Rubinštein püüdlusele "ületada lapiku lehe

inerts ja tõmme". "Pöördumise mittekonventsionaalse žanri poole tingis kindel püüe muuta tolleks ajaks jäigastunud ja igavesena näiv *samizdat*'lik olukord sotsiaal-kultuurilisest mõõtmest puht esteetiliseks," kirjutas L. Rubinštein kogumiku "Regulaarkiri" eessõnas. Teisel on L. Rubinštein seletanud oma loomet järgmiselt: "Iga kaart on nii objekt kui ka universaalne rütmüksus /…/. Kaardipakk on objekt, maht, see on Mitte-raamat, see on sõnalise kultuuri Gutenbergi-välise eksistentsi laps." (L. Rubinštein, "Mida võiks öelda?", konverentsi "Kaos. Tekstid" materjalid raamatus "Indeks. Almanah po materjalam rukopis-nõh žurnalov", Moskva 1990; kartoteegiluule kohta vt. lähemalt ka A. Pilve järelsõna Rubinštein valikkogule.)

Haruldane on seegi, et Rubinštein kartoteegimeetodil puuduvad (ka Lääne) analoogid. Keegi teine ei ole püüdnudki midagi sellist luua. On leitud ta loomingus sarnasust paari J. L. Borgese proosapalaga ja see on ka kõik.

Kohtudes pedagoogikaülikoolis oma loomingu väheste austajatega (kuhu küll jäid meie aastaid õpetust saanud vene filoloogid?) ning hiljem klassikalises venepärases kitsas ringis valge viina ja kiluvõileibadega maailma asju arutades rõhutas Rubinštein muuseas ka oma isepäist ja teadlikku marginaalsust. Nooruses oli soov teha ja teha kõik teisiti kui seni, nüüdseks on alles jäänud "psühholoogiline *underground*"sus". Vähe huvitab teda tekstide saatus ja tiraažide suurus, küll aga see, kes on ta lugeja. Selline suhtumine määrab ka suhte kaasaegsesse kirjandussituatsiooni, mille *mainstream* teda ei huvita, küll on endiselt tähtis oluliste isikute loodu ja nende arvamus. Alati ideologiseeritud olnud Venemaal on praegu ideoloogiaks turg. Ka kirjandus on orienteeritud turule. Samas sedastab Rubinštein, et vaid tugeva *mainstream*'i puhul on tugev ka *underground*. Ja see läheb talle juba korda.

Palju tõlgitud poeedina on Lev Rubinšteinil eriline heameel just eestikeelse tõlkekogu üle. On ju tema nooruse parimad suved möödunud Käsmus, kus "moskvalased omavahel tutvusid". Avalikel kaartide lugemisel tunnetatud tõlkega jäi autor vägagi rahule.

Lev Rubinštein on peale kõige muu ka oma loomingu suurepärane esitaja. Ehkki kartoteegikaardisüsteem on täiesti nauditav ka "lapikult lehelt" loetuna, kaob raamatus performatiivsus, leiab autor. Alati sõnumit kandva omanäolise stiili perfektse esitusega ongi Rubinštein maailma võlunud.

ARVO PESTI

Märsilohistaja lauluõpik

Jaan Tätte, Laulud. Kujundanud Asko Künnap. Tänapäev, 2002. 88 lk.

Hoo-hoo! Nii hõikab korralik märsilohistaja jee- jee asemel, kui Tätte lauluraamatut näeb. Temal endal on selle raamatu kaante vahel leiduvad sõnad küll juba pähe kulunud ja pliatsiga sal- mikussegi kirjutatud, kuid selle klantsi raamatu abil saab ta vaimuvalgust levitada ka võõrkeelse popmuusika orjadele. Eestikeelsed laulusõnad on ikka hoopis midagi muud, võrreldamatult palju etemad ja oma lihtsuses ometi nii sügavad! See viimane on küll ilma irooniata öeldud.

Tätte on muhe kaasaegne rahvalaulik, see pole ju mingi saladus. Miks see raamat aga alles nüüd ilmavalgust on näinud? On sel mõtet? Ega seda raamatut luuleraamatuna ju võtta ei saa, mõnda lugu oled ikka juba muusikas kuulnud (kui mitte kõiki) ja kuidas sa selle muusika siis nii lihtsalt ikka peast viskad. Tätte ütleb raamatu eessõnas, et need ei olegi mingid luuletused, luuletused on mõeldud lugemiseks, laulusõnad laulmiseks. Mulle meeldiks see raamat siis rohkem, kui siit ka mõnedki noodid oleks leida. Kas poleks mitte tore, kui me leiaksime näiteks "Miljuneeri" kooriversiooni? Või "Tühjade teede" väikse räpimiksi. Kui juba laulik, siis kohe õige, nagu vanuigi. Aga ega sellel muud viga pole, siin on tegemist tõelise nostalgiapommiga ja arvatavasti on see nii ka plaanitud.

Olen ka mina kunagi keskkoolipäevil usinasti talvel suvekingades villaseid sokke kandes märssi lohistanud ja Linnateatri vommisses lohku istunud, kuulates Tätte-Matvere-Raagi kontsertendust, kus kõik need adruvallid, väikesed neiud ja radiirid esmakordselt ette kanti. Sellest on juba kõva kümme aastat möödas ja nüüd on juba uus põlvkond kultuuriabituriente peale kasvanud, kes, ime küll, ka täna kuulavad sedasama vana head – ikka Tätte ja Johansonid ja nii. Kahjuks on tänapäeval Linnateatrisse pileteid raskesti saada, meie saime veel lihtsalt valvelauatädi käest oma vormipiletid välja lunida. Kassetti ja plaati siis meil ei olnud, nii jäigi üle sama etendust mitu-mitu korda vaatamas käia. Vormipilet oli ka hea odav. Niisiis meenuvadki mulle seda raamatut lapates Vene tänava hõõgveinibaari rasvased klaasid (sealt saime alaealistena ikka oma paar klaasi kätte), koolikirjandid ja teadmatust tuleviku ees. Silme ette kerib aga *live*-kontsert.

Neid laule, mille sõnad kaante vahele korjatud, on tänaseks ka juba nii palju käitatud, et oleks ime, kui leiduks eestlane, kellel ühe või teise sinise lauluga mõni oma isiklik mäluilp ei seostuks.

Tätte ise on väga hea laulusõnade kirjutaja. Ma olen kuulnud virinat, et mida see näitleja siin kirjutama trügib, jäägu ikka oma liistude juurde, aga mine tea, see on ehk puhas kadeduseus, mis nende inimeste suu kaudu hädaldab. Tätte oskab väga lihtsate vahenditega edasi anda muhedaid pilte, riimid on nii naivistlikud, et see juba iseenesest tekitab sümpaatiat, samas ei ole tegemist mingi põnevärsiga: *Me kapteniks on vangist pääsend mees ja pootsmanil on tapja nagu ees. Kuid laev on uhke, istub kindlalt vees, hää tuulega peab viisteist sõlme sees.* ("Laevatrümm")

See lauluraamat on üdini positiivne ja väikseid pilkamisi ning südamlikke nalju leidub palju. Kohati kohmakas, kuid need tekstid elavad omaette elu ja see elu on leebe ning rahulik.

Papake hea, saadan sulle mõne rea. Kuud on nii pikad kui mast su laeva peal.

See on üllatus, veel ei ütle, mis. See on heegeldatud müts. ("Tütre kiri")

Mul ei ole midagi muud lisada, kui et mul on hea meel, et see raamat olemas on. Ma usun, et seda kõlbab lugeda ka neil, kes mingi ime läbi ei ole iialgi ühegi loo viisi kuulnud. Neile ehk tundub see eesti luule algelise metsarahva ajaloost välja kaevatud tekstidena. Stiilipunkte kümnest kümme, nii sisule kui kujundusele.

FAGIRA D. MORTI

Kalju Lepiku luule palgejooned

Mõni aeg tagasi ilmusid kirjastuselt Ilmamaa Kalju Lepiku kogutud luuletused pealkirjaga "Valguse riie ei vanu". Mahukas raamat sisaldab luuletusi Lepiku kirjanduslike huvide algusest 1938. aastast kuni viimaste kirjutisteni 1999. aastal. Seega on meie laual ühe inimese elutöö. Eesti lugejale oli Lepiku luule kättesaamatu (kui mitte arvestada ajaleht Kodumaa õhukest vihku "Sina oled kuusik ja mina leplik" 1960. aastate keskpaigast). Olude muutumise tulemusena kirjastati juba 1990. aastal soliidne valimik "Rukkilille murdmise laul", koostajaks P.-E. Rummo, kust sai esimest korda aimu XX sajandi teise poole meie ühest suurimast luuletajast. Kuid alles nüüd saab öelda, et Kalju Lepik on koju jõudnud.

Kalju Lepiku luulel on mitu erinevat nägu, kuigi esmapilgul tundub tema looming väga ühtne ja ühene. Eelkõige isamaakeskne. Siiski on Lepiku meetod ja selle muutumine ajas huvitav nähtus ja seotud autori isikliku arenemisega. Aeg ja koht määrasid Lepiku luule kujunemise ja suundumised. Kõigepealt on Lepiku nägu koduaknas – sõja läbi elanud ja võõrsile paisatud inimese esmased väljendused luulesõnas. Äravõetusetunne mõjutab luuletajat kirjutama just sellest ja just niimoodi, nagu teevad tema eakaaslased sõjajärgsetel aastatel. Kõik on kokku üks suur Eestimaa-laul. Vihase ja kisendava mehe kõrval peatub Lepik ka mälestuspiltidel, laseb end kaasa viia kujutlustel kodumaa loodusest ja inimestest, igapäevasest tööst ja lõbustustest. Lepiku nägu on tihtipeale ka lüüriline, nostalgiline, sentimentaalne. Siiski võeti teda 1940ndate aastate teisel poolel pagulaskonna poolt vastu kui suurt isamaalaulikut, pidades Lepikut H. Visnapuu järglaseks. Isamaalüüriku staatust saatis Lepikut kogu tema elu. Ja ka ise pidas ta ennast suureks isamaalaulikuks eesti kultuuris, võttes teadlikult endale loomingut läbiva kirjutamisobjekti – Eestimaa.

Enne (ja taas) Eestimaa jõudes algab Kalju Lepiku loomingulises tegevuses küllaltki pikk otsingute periood. Aastatel 1948 – 1958 eemaldub Lepik tavapäraest väljendusvahenditest ja kujutamiskiistist ja hakkab otsima uut, kaasaegsemat luulevormi. Isamaa, pagulus ja igapäevaprobleemid taanduvad, Lepik otsib uut, kaasaegset nii sisus kui vormis. Noorele mehele on tähtsad eksistentsiaalsed probleemid, olemine kui niisugune, elu põhiväärtuste leidmine. Isamaa ei ole enam iseenesestmõistetavus, ülim väärtus. Selle asemel kogeb luuletaja uut iseendas ja maailmas, uusi tõdesid ja tõelisust. Eesti pikk ja põline traditsioon teda enam ei huvita, ta pöörab silmad Euroopa poole ja leiab oma sisemistele liikumistele vastava vormi – modernismi. Teksti teistsugune kokkupanu ja uus tekstivorm vastavad muutunud maailmatajule ja elu põhimõtetele kõige rohkem.

Maailmale avarumine ja enda otsimine algab juba kogust "Mängumees", kus viimane tsükkel "Valgus ruudul" ennustab uut kvaliteeti Lepiku poeetilises süsteemis. Tekstiarendus on abstraktsem, mõte hakitum, kujundikeel tavatu: "Varsti silmitu õõ / õhtu kuivanud rao / pinumaal tükikideks raiub. // Seda ma enam ei näe, / kirvehoope vaid kuulen. // Viimaks vaikivad needki." Tähelepanu väärib on fakt, et nii selles tsükli kui kogu järgnevas loomingus kasutab Lepik sageli looduskujundit, mis on tekstiruumi keskne osis. Loodus on Lepikule kui peamiselt maapoisile tähtis varaait, mida siduda uude kujundikeelde.

Lepiku luulereform kulmineerub koguga "Kerjused treppidel", kus on muutunud keel ja vorm. Ja sisugi. Autor vaagib tõdesid ja otsib Jumalat, kuid ei üks ega teine oma lõplikku põhiväärtust. Lepik on pessimist ja tema tõed on umbes. Siiski laseb ta leplikult, tolerantelt austada kõike elavat ja eksisteerivat – elu sisu tuleb leida igaühel endal. Veidi aitavad teksti tõlgendada luulekogu(sid) saatev moto ja kindlasti pealkirjad. Ideeliseks manifestiks nii siin kogus kui terves Lepiku loomingus on tsükli "Umbesed tõed", "Kotkas ja madu" ning "Kuus kurbust". Siit algab ka Lepiku soov komponeerida luuletusi ja neid tsükliksse panna, mis kujundi ja semantika pinnal täiendavad üksteist. Luuletused ja tsükliks moodustavad sarju, kujundikette. Modernse luulesõna kasutamise, vabavärsiliste ja semantiliselt keeruliste luuletuste kõrval ei unusta Lepik ka riimilisi nelikuid ja klassikalisi luulevorme (eleegiline distihon). Võib öelda, et Lepiku loomulik anne on kahepoolne: nii traditsiooni austav kui teda eirav.

1950ndate aastate esimese poole Lepiku luule jätkab leitud traditsiooni, täieneb ja süveneb. Kujundikeel muutub ironiliseks ja sarkastiliseks. Lepik kogeb lugejaskonna vastasseisu seoses luulekogu "Merepõhi" väljaandmisega ja tsükliga "Ma armastan neegritari". Uus poeetiline laad ei leidnud mõistmist ega hindamist pagulaskonnas, kes pidas väärtuslikuks vaid Lepiku algusaastate loomingut. Lepik on spontaanne luuletaja, kes mängib ja lõbustab lugejat; kuid selle taga on tõsine ja analüüsiv tunnetus, mis jõuab tsükli "Tiigrimaa" taas isamaa valdkonda. *Tiigrimaa* metafoori on semantiliselt raske lahti mõtestada, küll aga on vastav tsükkel tagasipöördumine Eestimaa juurde. Nüüd juba uuel kujundilisel tasemel. Luuletaja tõstab siit alates esiplaanile kodumaa saatuse ristirüütli ajast kuni Teise ilmasõja pööranguteni. Isamaa ajalooline tõde ja õigus

saavad Lepiku luule vääramatuteks saatjateks. Tõe leidmisel käib Lepik läbi inimkonna ajaloolise tee. Ikka Eesti globaalses kontekstis ja avara pilguga kujutatud. Üldinimlik ja isiklik ei jää ilma poliitikata – ta ajab Eesti asja nii luules kui elus.

1950ndate lõpp ja 1960ndad tähistavad Lepiku loominguliste tõekspidamiste arenemist ja kinnistamist. Murranguline on siinjuures luuleraamat "Kivimurd", kus filosoofilised mõtisklused taanduvad rahva(luule)likkuse ees nii vormis kui kujundiloomes. Arhailine kuub annab kaasajastatud ajalaulule originaalsuse: vembuka külapoispila näiliselt kerglase lustakuse. Modernne metafoor saab pikantse argivarjundi. Lepik on ütlemissiisilt täpne, konkreetne ja selge. Niisuguses napisõnalisuses, ent laialtulatliku semantikaga kujundikeeles aitavad kaasa kontrastid ja allusioonid. Viitelisus ja vihjelisus rikastab kujundiloomet. Teisalt jälle nõuab tekst tarka ja erudeeritud lugejat, kes kujuneva metafoori tähendusest aru saab. Isamaa kõrval on nendel aastatel Lepiku kujutamiseväljas kaks uut valdkonda, mida eelmisel perioodil vaid põgusalt leida võib. Ühelt poolt kohtab kogus "Kollased nõmmes" ja edaspidigi palju leebelt naljatlevat loodusvärssi, visuaalset ja värviküllast. Teisalt aga peent ja varjatud alltekstiga looduskujutust. Looduse osakaal värsiloomes kasvab kogust kogusse. Rahulik eleegilisus varjutab muidu nii võimukat ironiat ja naksavat satiiri. Teine valdkond puudutab pagulaselu, kus võimutseb tuttav sarkasm ja kategoorilisus. Lepik räägib pagulastest endist, nende kohanemisest ja mugandumisest, variserlikkusest ja võltspaatoosist. Pagulase kompleksidele ja väärhoiakutele ei anna luuletaja armu, kuid Lepikul on naeru ja ilkumise taga hoopis tõsisemad mured. Nimelt eestlase saatust edasi tormavas ja unustavas maailmas, tõe ja õiguse idee muutumatus muutavas ajas. Sellest lähtuvalt on pealkirjastatud üks kogugi – "Marmorpagulane".

Nendel aastatel lisandub lüürilisele kallakule ka eepiline plaan. Juba raamatus "Kerjused treppidel" leiduval kolmel pisi-ballaadil on eepiline arengujoon, mis seisneb inimese teekonnas lüürilises läbitunnetamises, järkjärgulises "teada saamises" aja ja ruumi tõest. Modernistlikus võtmes absurdi kallakuga pikema luule traditsioon jätkub hiljem "värvilistes" poeemides, mida autor ise nimetab poeemideks. Kalju Lepiku eksperimendid lüroepika valdkonnas on paradoksaalsed. Ta kinnistab ballaadi ja poeemi lüürilisi väljendusvahendeid. Harjumuspärasel eepilisel kandvusel ei ole mingit otsest kohustust, selle määrab lüüriline alge – Lepik on oma olemuselt lüürik.

"Marmorpagulase" komponeerimisel paistab silma uudne koostamisprintsip, millest Lepik edaspidigi ei loobu. Luulekogu algab ja lõpeb proloogidega, mis tõstavad kaasaegse ja aktuaalse sisu ajaloolisse raamistusse. Need pühendus- ja aastapäevavärsid kuuluvad motiivi ja sümbolikande, meta- ja parafraaside, tsitaatide ja motodega Lepiku uude kujundisüsteemi. Just 1960. aastatest algab luulesõna teadlik kahekõne isamaalise ja kultuuriloolise järjepidevusega. 1970ndate aastate kunstiküpsetes kogudes "Verepõld" ja "Klaasist mehed" on kujuneval vihjesüsteemil avaram haare. Rahvustunnet koos hoidvad allusioonid on pärit mitmest valdkonnast: rahvaluule varasalvest, klassikute loomingust, piiblist, poliitilisest arsenalist ja mujalt. Lepiku isamaaline luule toidab eestlase rahvuslikku mälu. Mineviku tõstmine oleviku sisse ja tuleviku kõrvale on kaljukindlalt Lepiku moodsa luulesõna haare.

Loomingu viimasel perioodil 1980. – 1990. aastatel ilmub vaid kolm luuletuskogu. Igikestva isamaalaulu kõrvale, õigmini sisse, astuvad tumedad värvid kogu maailma saatuse kujutamisel. Lepik liigub rahvuslikult universaalse ja inim-(kond)likult globaalse sümbioosi suunas. Endisest isamaast, "maatüdrukust" saab kõikehõlmav "öötüdruk" planeet Maa. Sügav resignatsioon ja sünged toonid varjutavad niisuguse koosluse sündi. Lepik meenutab, hoiatab, ennustab. Mälestuskildudest ja looduspiltidest kokku seatud luuletused paisuvad groteskseks õuduselamuseks tuumakatastroofijärgsest maailmast. Kadunud külade, st. kindla aluse ja igiväärtuse puudumine ähvardab inimkonda. Mitte millelegi ei ole toetuda, midagi ei peeta kalliks. Ka palvetamine ei aita – keegi kuskil ei vasta. Lepiku luule on vaoshoitum, nukrameene, traagilisem. Viimane kogu "Pihlakamarja rist" on üksikutele kujundisähvatusetele vaatamata taandumise, rahunemise, enesesse süüvimise raamat. Lepiku võitlev vaim suubub kirjeldustesse, nähtuste analüüsi, tema poolt loodu kinnistamisse. Iseloomulik on ka surma aimus, kadumine kuhugi mõõtmatusse ja adumatusse. "Luba, et ma tulen su sülle sooja, / siin on maakera keskpunkt / ja värvid põlemine. / Isegi vaikus jääb seisma."

Kalju Lepiku roll eesti kirjanduses on erakordne. Ta hoidis luulesõna abil meie isamaatunnet läbi kümnendite olukorras, kus Eesti kirjutamine oli eestlaste endi kodumaal võimatu. Talle jäid kitsaks klassikalised väljendusvahendid, nii nagu olid luuletanud L. Koidula, Juhan Liiv, H. Visnapuu. Lepik viis meie isamaaluule kvaliteedilt uuele tasemele, tõstes selle kaasaegse modernismi kujundivõtmisse.

ÕNNE KEPP

Naine on üks suur pettus

Hiljuti lugesin üle Vassili Šukšini jutte. Tuli säherdune tuhin. Ja vahtisin makilt ta filme: "Teie poeg ja vend" ja "Petškilavotški" ja muidugi "Punetab lodjapuu". No kuramus, selles tüübis tuksles ehe vene veri. Derevjanski. Šukšin oli kui vene mehe arhetüüp. Hell, jäme ja sentimentaalne. Armastas säärikuid. Kiindus ektsentrikasse. Läänepõlglik. Tajus maailma tragikoomilise dramatismiga. Lihtsakoeliselt, ent jõuliselt andekas. Ja nagu vene kirjanikule kohane – lakkus varakult, märatses ja suri enneaegselt ning salapäraselt.

Mõnes värgis ta tõpuhast vene tüübist ikka erines ka, suutis lõpuks ühe pauguga viinajoomise maha jätta. Väidetavasti olid ta kaheksa surmaeelsel aastal radikaalselt karsked. See sigitas rahvuskaslastes teadagi pahameelt. Sotsrealistlik klassik Šolohhov oli hingepehjemani solvunud, kui külakirjanik Vasja Šukšin talle staniitsasse kostile sõitis, ent lonksugi pakutud karakast kurku ei kulistanud: "Vaata, tulen Moskvasse ja ei võta su käest ka teetassi vastu..." sisistas joobnud Šolohhov tigidalt.

A. Zabolotski mäletab ka, kuidas teda Šukšini karsklus tolal tõsiselt hämmeldas, ta pärinud kirjanikult siira huviga: "Kuidas see sul küll õnnestub? Kuidas suudab midagi sihukest üks – vene inimene?"

Mulle on mällu jäänud kellegi kriitiku väide, et Šukšin lisas kahele fataalselt venelikule küsimusele "Kes on süüdi?" ja "Mida teha?" veel ühe: "Mis meiega sünnib?". Teda ei huvitanud inimkond üldse, vaid ikka see, mis saab vene-lasest, rahvusest, traditsioonist, külast. Sovetlik südame ja lobisev linn, mis jõuetu edevusega ahvis järele läänelike malle, näis talle tühiteena. Šukšinil on mõnus lugu külamehest, kes aina kogub rahakest, et osta endale mikroskoop, teadmata üldse, mis selle asjandusega peale hakata. Kirjaniku lõppematu galerii veidrikke kajastab absurdi, kuhu vene hing justkui sohu oli päästmatult vajumas. Šukšini tegelased satuvad aina tingimustesse, mis neile võhivõõrad ja kus nad peakaotanult miskiit teha ei mõista. Maamees ei adapteeru vilkuvas linnakultuuris, vangilaagrist vabastatud varas ei juurdu "vabas" ühiskonnas.

Gleb Panfilov on jutustanud, kuidas nad sõitsid Šukšini-ga Prantsusmaale, kus pidi esietenduma Vassili mängufilm "Kummalised inimesed". Harilikult püüdsid vene kineastid läände sattudes end üles puhvida, šikiks ja siledaks lüüa, Šukšinil möllas aga Pariisi suundudes ees ta tollane Stenka Razini sassis habe, peas oli tal nõukoguliku odava massitoodangu tüüpikartikkel, tume nõõbiga soni, seljas pleekinud kolhoosnikumantel. Ega ta ei püüdnud nõnda väljakutsuv olla või oma rõivaiga miskiit deklareerida. Tema meelest pidi vene inimene käima riides vene moodi.

Muide, ka naisesse suhtus Šukšin kui ürgvenelane. Kaine peaga hoidis, kuid täis olles tükki peksma. Armukade oli aga alati. Ta toonane naine näitlejanna Lidija Fedossejeva-Šukšina on hiljem kirjeldanud, kuidas Vasja oma joomariaastail lakkus tavaliselt kaks nädalat ühtsoodu ja siis koju ilmudes agressiivseks muutus, kuidas kord leidis ta mehe hoovinurgas oimetuna lebamas, kuidas ta rasedana rasket mehekeha lifti lohistas. Hiljem küll joomine haihtus, ent armukadedus jäi, mees võis ootamatus kiivuspuhangus ka oma sõbrale kõrri karata.

Küllap kõik, kes Šukšini lugenud, märkasid, et peale linnakultuuri ja bürokraatia on ta loomes sageli kurjusekandjaks ka naine. "Noore Vaganovi kannatustes" ähvardab külamehe Popovi abikaasa meest õelalt: sind panen vangi istuma, ise hakkab kokku elama Miškaga. Samas loos seletatakse: naine on üks suur pettus, pole ta miski sõber, hea kui lapsigi sünnitab, aga solvuda ta peale ei tasu, ta ju sedamoodi loodud.

Uskumatu, kuid sel puitunult patriarhaalsel Šukšinil oli tõsine romaan Bella Ahmadulinaga. Ühel nõõbiga soni ja säärikud, teisel juveelides sõrmed ja kõrgpoeesia. Jessas, küll see võis olla hõrk vahekord. Mõlemad said maitsta erutavat eksootikat. Aga naissoo kohta üldisemalt tabas Šukšin kümnesse, sest pärast ta surma ei pödenud abikaasa Lidija kaua, vaid heitis paari tõepoolest Miškaga, saades operaator Mihhail Agranovitši naiseks. Ise ütles Lidija: ma ei saa ju igavesti olla vaid Šukšini lesk. Ent Vene ühiskond Fedossejevale seda abielu ei andestanud. Moskvas kõneldi põlastusega — peale Š u k š i n i sidus end juudiga... Jubel!

Šukšini äkilise surma ümber ei haju kahtlustuste vine. Mees suri 2. oktoobri öösel 1974 mootorlaeva Doonau ühes kajutis. Sel laeval elas filmi "Nad võitlesid isamaa eest" võttegrupp. Arstid kinnitasid, et ots tuli südamepuudulikkusest, kuid hiljem uut uuringut keelduti tegemast. Sõbrad kahtlustasid mürgitamist. Georgi Burkov ja ka Lidija Fedossejeva ei kahelnud Šukšini surma vägivaldsuses. Aga kesse Venemaal ikka usub, et surm võib ka rahumeelselt tulla.

VAAPO VAHER

VVV

Weekend Guitar Trio – kümme aastat kitarridega

Ansambli Weekend Guitar Trio (WGT) võib julgelt pidada üheks omanäolisemaks kollektiiviks eesti muusikamaastikul. Elektrikitarristid Robert Jürjendal, Tõnis Leemets ja Mart Soo, kelle "nädalalõpu kitarritrio" on meie muusikaelu rikastanud juba kümme aastat, tähistasid hiljuti festivali "Jazzkaar" kontserdiga ansambli ümmargust sünnipäeva ning uue plaadi "Aim" ilmumist.

Meenutage, kuidas WGT sündis.

Jürjendal: Mäletan, et mul eelnes WGT-le üsna suur muusikaline vaakum. Olin enne pikka aega mänginud Tõnis Mäe ansambelis 777. Mulle oli see vapustav aeg, kirjutasin pidevalt uusi lugusid, oli palju esinemisi Eestis ja välismaal. Kui Tõnis 777-ga lõpetas ja Eestist lahkus, jäin äkitselt nagu väike laps üksinda liivakasti, kuni kord andis sõber Arvo Urb mulle lugeda huvitava artikli ajakirjast Down Beat, mis rääkis Robert Frippi Guitar Craftist (meistriklassist, *toim.*). 1992. aasta septembris maandusin ma igatahes Berliinis ja suundusin ühte XVIII sajandi mõisa, kus toimus järjekordne Guitar Crafti kursus. Seal California Guitar Triot kuulates sain ma selle usu, et kolm kitarr on võimas koosseis ja kui Eestisse tagasi jõudsin, hakkas mõte kitarritriost kummitama.

Soo: 1993. aasta jaanuaris otsis Robert mind üles ja küsis, kas mul oleks huvi midagi koos katsetada. Esimesed proovid tegime kahekesi, siis lisandus Tõnis.

Leemets: Millalgi 1993. aasta alguses ütles Mart vandeseltslaslikult, et Robil on paar ideed, mida ta tahaks kolme kitarriga proovida. Saime Otsa-kooli kitarriklassis kokku – kui ma ei eksi, siis nädala lõpus – ja hakkasimegi regulaarselt proove tegema.

Soo: Minu mäletamist mööda oli esimene kontsert aprillikuus Von Krahli baaris ja enne seda tuli nimi leida. Weekend Guitar Trio nimi oli järele Robi idee.

Te olete üsna erineva taustaga kitarristid, erinevad ka pärast kümnet aastat koos. Kuidas selline vastandite koosmõju ansambli töötab?

Soo: Uut lugu tehes jagame partiid selle järgi, mis mingil pillil paremini kõlab. Ausalt öeldes on juba kitarrid kõigil nii erinevad, et seda puudust saab käsitleda ka eelisena.

Leemets: Aga samas on mingid soundid, mis meile kõigile meeldivad, ja vahendid, nagu *looper* ja *E-bow*, mida me kõik kasutame. Nii on kohati lausa raske aru saada, kes mida teeb.

Jürjendal: Meie erinevus loobki selle, mida mõned kuulajad nimetavad WGT-saundiks. Mina põlvnen klassikalise kitarr maailmast, Mart on hingelt jazzmuusik ja Tõnis on leidnud end alternatiivse klubimuusika loojana. 10 aastaga on ilmunud neli plaati. Kuidas ansambli areng neis peegeldub?

Mart Soo, Tõnis Leemets ja Robert Jürjendal.

ERAKOGU

Soo: "Sõnastik" oli meie esimene pääsuke, tehniliselt päris nõudlik. Seda plaati Eestis hästi ei teata.

Jürjendal: Viimistlemata kujundusega, pisut etüüdlilik, aga ikkagi esimene CD. Mis seal salata, paljud minu muusikutest sõbrad üle maailma on sellest isegi rohkem pidanud kui hilisematest, värvikamatest töödest.

"3 on 1" on kummaline kogumik, kus on koos WGT looming ja iga mängija oma projektid. Sellel plaadil pöörasime me teadlikult tähelepanu uutele soundidele ja tehnilistele vahenditele.

Leemets: Kolmas plaat "Animotion" sisaldab meie kontsertrepertuaari, nagu see paar aastat tagasi oli.

Soo: Ja uus plaat "Aim" ühendab loodetavasti kõigi eelmiste plaatide häid külgi: siin on jälle palju puhast kitarrisaundi ja ka huumorit, mida huvitaval kombel meie juures harva tähele pannakse.

Jürjendal: Plaat on salvestatud Mardi juures kodus ja ma loodan, et seda kodust hubasust märkavad ka kuulajad. Mulle meeldib uue plaadi juures see, et võrreldes eelmistega on rohkem pika arendusega soolosisid.

Leemets: Kutsusime plaadile ka paar külalist, et huvitavam oleks. Need on Tanel Ruben, Riho Ridbeck, Aleksander Iväškevitš ja Kristiina Killo.

Esinete kõige sagedamini jazzi ja nüüdis-

muusika kontekstis. Kus te ennast kõige enam kodus tunnete?

Jürjendal: Võibolla on kõige lihtsam öelda, et kitarrifestivalidega meil eriti pistmist pole olnud.

Soo: Kuivõrd me oleme esinenud mitmekümnel jazzi- ja uue muusika festivalil ja vaid kahel kitarrifestivalil, siis me vist eriti raamidesse ei mahu, vähemasti kitarrimuusika omadesse. Vaba improvisatsioon on kindlasti valdkond, mis meid huvitab ja kus sünnib aeg-ajalt üht-teist huvitavat.

Lisaks omaloomingule olete mänginud ka mitme põlvkonna eesti heliloojate teile loodud teoseid. Kuidas nad elektrikitarride spetsiifikat mõistavad?

Leemets: Siin on kaks äärmust. Esiteks see, kui kirjutatakse teos, mida võib sama hästi akustiliste kitarridega esitada ja kus elektrikitarride spetsiifika on meie endi lisada. Teisel puhul tekib olukord, kus uuritakse välja, mida me pillide ja efektidega teha oskame, ja üritatakse kõik see ühte teosesse sisse kirjutada, mis ka teos muutub enam-vähem mängimatuks. Nii on juhtunud saksa kompositsioonitundengite palu mängides. Parim on ilmselt mingi kesktee; Tõnu Kõrvitsa "Halo" tuleb meelde, ehk ka mõni Mirjam Tally viimane asi.

Jürjendal: Mainiksin ka vanameistrite Anti Marguste ja Jaan Räätsa julgeid ettevõtmisi.

Eesti heliloojate huvi meie trio vastu on pisut liiga tagasihoidlik, võibolla on ka viga meis endis. Samas on WGT-i ka teisi loomingulisi lahendusi nagu koostöö ansambliga Vox Clamantis ja USA multiinstrumentalisti David Rothenbergiga, kellega tuleb huvitav projekt sügisel NYYD-festivalil.

Kas Eesti tänane muusikaelu teie muusikat soosib? Kuidas on kümne aastaga muutunud olukord esinemis-, salvestamis- ja laiemalt tegutsemisvõimaluste osas?

Leemets: Kus ta siis soosib! Kohutavalt piinlik on ju, et Tallinnas pole ikka veel pidevalt tegutsevat jazziklubi, kus meiesugused mängida saaks. Neid on püütud teha küll ja me oleme kõigis neis ka mänginud, kuid hetkel pole jällegi sellist kohta olemas. Eesti Kontsert on meid väga tänuväärselt pakkunud väljaspool Tallinna, aga seegi ring saab millalgi täis. **Soo:** Salvestamisvõimalused on tõesti oluliselt paranenud. Meie uus plaat on salvestatud lihtsalt kodus, isegi mitte kodustuudios. Sellest me veel kümme aastat tagasi ei unistanud.

Ma küsiksin vastu: millist muusikastiili soosib tänane Eesti elu? Ilmselt on loomulik, et keerulisem on neil, kes ei astu mööda sisetallutat rada. Aga viriseda pole mõtet, tuleb minna.

Küsitles
JOOSEP SANG

KONTSERDIPEEGEL

Berliози Reekviem – monumentaalselt ja suurejooneliselt

Estonias toimus 18. IV suure reede kontsert, kus Tõnu Kaljuste dirigeerimisel kõlas tütarlastekoori Ellerhein, RAMi ja ERSO esituses Hector Berliози kümneosaline Reekviem. Solisti rollis esines hiilgavalt tenor Mati Turi. Berliози grandioosne Reekviem op. 5 (1837) on kahtlemata üks neid maailma muusikaliiteratuuri suurteoseid, mis esitavad kõigile esitajale, dirigendile iga orkestrandi ja koorilauljani, silmatorkavalt vastutusrikkaid nõudmisi. Eriti dirigendile, kuna esituskoores on siin tavatult suur: lisaks koorile laul ja suurele (puhkpillide neljase koosseisuga) sümfoniaorkestrile tuleb mängu veel neli vaskpillirühma, mis Estonia kontserdisaalis olid paigutatud mõlemale külgrõdule. Hoida seda hiiglaslikku aparati kõlalises tasakaalus on ülesanne, mille Tõnu Kaljuste lahendas vilunud dramaturgina: läbitunnetatud dünamikareži, hästi ette valmistatud kulminatsioonid ning nii koori- kui orkestriliinide täpne

diferentseerimine andsid resultaadiks suurejoonelise ja mõjuva esitusliku terviku. Küllap see kõik hoidis pinges ka esitajaid, sest ehkki Reekviemi ettekanne kestis vaheajata ligi poolteist tundi, polnud väsimuse märke tunda ka mitte kontserdi lõpus. Ent alustame algusest.

Esimeses osas *Requiem et Kyrie* võttis Kaljuste kohe väljapeetud ja muusika majesteetlikku karakterit toonitava tempo ning RAM ja Ellerheina koor kõlasid algusest peale kokku tasakaalustatult ja homogeeniselt. Tenoritel on siin küllaltki kõrge partii, ent ka kõige ülemised noodid kõlasid küll pingestatult, kuid mitte pingutatult. Järgnev *Dies irae* seadis koorile juba teised esituslikud ülesanded, kahe koori vokaalpolüfoonia joonistus reljeefselt välja, seda toonitas ka meeshääle rõhutatult täpne artikulatsioon. Kaljuste kasvatas dramaatilisi pingeid kuni säreva kulminatsioonini, kus astusid sisse juba

külgrõdule paiknevad vaskpillid ja kõmisevad timpanid. Efekt oli ülimalt massiivne ja pomposne – nii algas siis *Tuba mirum*, oma *fortissimotes* ülevalt, heroiliselt ja majesteetlikult. Igatahes lühike *Quid sum miser* mõjus pärast seda "kogupauku" lausa lüürilise intermetsona. Samas valmistas see kontrastiprintsiibil hästi ette järgneva *Rex tremendae* kaasahaaravalt energilise karakteri.

Kahe koori *a cappella* vokaali taset sai kuulda aga osas *Quaerens me* – heliseva puhtusega tütarlastekoor sai omakorda karidva toetuse meeshäältelt. Täpne fraseerimine iseloomustas aga mõlemad. Kõlaliselt mitmeplaaniline oli ka *Lacrimosa*, kus nii koori kui keelpillide *legato*-kaared joonistusid välja justkui ühtsest hingusest kantult. Ning kui siiani oli muusikas kande roll koorivokaalil, siis *Offertoriumis* hakkasid mängima rohkem orkestraalsed nüansid, puhkpillide täpsed repetitsioonid ning keelpillide väljendusriikas

fraasikujundus. Sama väljendusrikkalt kõlasid järgnevas *Hostias* ka meeshääle *pianod*.

Algas *Sanctus* ja publiku ette ilmus solist Mati Turi, kelle sugestiivne meloodiakujundus moodustas tütarlastekooriga kohe harmoonilise ansambli. Osa teine faas *Hosanna in excelsis* sai aga elujaatavalt tarmuka karakteri, nii et tervikmuljet silmas pidades oli *Sanctus* kahtlemata Reekviemi üks heilgmaid ja lootusrikkamaid episoodide. Ning lõpetava *Agnus Dei* puhul imponeeris siinkirjutajale kõige rohkem see, kuidas vaiksest hardusest kasvasid ajapikku välja dramaatilised pinged ning kui veenvalt need siis omakorda eepilistesse kõlaväljadesse lahenevad. Nii et Berliози kõlanud Reekviemile hinnangut anda on imelihtne: monumentaalne teos suurepärase ettekandes!

IGOR GARŠNEK

eestimuusikapäevad

4.-11. aprill 2003

Kindlameelse kevadekuulutajana toimuvad igal aastal eesti muusika päevad (EMP), alati publiku- ja loojaterohked: seekord mängiti 4. – 11. IV kolmekümne nelja mitmest põlvkonnast helilooja muusikat. Nooremate kõrval haarati esituste ringi ka sellised nimesed nagu Edgar Arro, Alfred Karindi, Arvo Pärt, Anti Marguste ja Valter Ojakäär. Eesti heliloomingu sekka kõlasid ka välisautorite teosed: Anders Hillborgi "Celestial Mechanics", hollandi helilooja Daan Manneke ja tema õpilaste Antti Auvineni ja David Helbichi kandlekammermuusika ning NYDD Ensemble'i kavas rootslase Klas Torstenssoni pala.

Oma otsingutes on eesti uue süvamuusika pilt lõpmata ekslev. 1916. aastal kirjutas Rudolf Tobias ühes Berliini muusikalehes: "...mitte niivõrd sümbolistliku programmi, loomingu retsepti ja juhtmotiivi kujundusloo lahutamise kaudu ei jõua me muusikalise põhialuseni, vaid puht-tehnilise uuringu teel. Mitte mida ta tahtis öelda?, vaid kas peitub selles midagi, mida veel pole öeldud?" Seda Tobiasi poolt väljendatud võiks ehk nimetada ka komponeerimise universaalseks lähtepõhjaks ajastust ajastusse. Harnoncourt'ilt on silma jäänud mõte, et nüüdismuusikal (erinevalt kirjandusest või kujutavast kunstist) puudub sügavam side laia auditoriumiga, kes hindab pigem möödunud aegade heliloojaid. Endiste aegade muusika on "ilus" – uus muusika ilmselt pole. Kummaline, et sellises mõttes "ilu" ei otsi kultuuritarbijad kirjanduses – siis peaks ju iga romaan olema nagu seebiooper, teisisõnu ebarealistlik.

Nüüdismuusika on realistlik ja ei ole ka. See peegeldab ühiskonna segadusi, konflikte, stressi ja kajastab sellest väljapüüdmi. Vahel viib piirsituatsioonini, kus siis katarsis muutuse toob.

Midagi sellist toimus muusikapäevade avakontsert-performance'il Kanuti gildi saalis (muusika Helena Tulve, Mirjam Tally, Jaan Rääts ja Raimo Kangro, liikumine Kristina Paškevičius, tantsijad Päär Pärenson, Helen Reitsnik, Mart Kangro ning Kei Kvarnstrom, DJ-d Raul Saaremets ja Sten Saluveer, kujundus-valgustus Ronald Kozak ning Valdar-Mikk Kuusk). Performance'ile ei saagi tihti ratsionaalselt läheneda: ava lihtsalt oma meeled, lase lõdvaks ja tunnetada teadvuse voolu, mida suunavad määratud impulsid väljastpoolt. Avatõuge, Helena Tulve muusikale lavastatud "Delta" oligi sellise piirsituatsiooni esilemanamine: kitsas ruum, hirmutavalt lõõmav lambid, lämmatav magusus. Kui laenata looja enda antud märksõnadest: inimesed, trügimine, palav, niiskus. Kohaletunud lihtsalt ootasid, mida nendega nüüd tehakse. Muusika tõusis kõige enam esiplaanile Mirjam Tally "Harjutustes sabale", kus elusad interpreedid harjumuspärasemalt musitseerisid, muu tuli õhtu jooksul lindi (Tulve "Delta", Raimo Kangro Remix, Jaan Räätsa Remix). Koreograafia-muusika-kujundus-valgustus, kõik pidi omavahel kohad vahetama, lahustuma. Ideena täitsa OK, ent teostus tuli välja õnnestumisele vastupidises gradatsioonis.

Kui avakontsert oli ühtlaselt valguvas olekus, siis eklektiliselt paljude heliloojate paraadil mammutkontserdil muusikaakadeemias tekkis ühistegemise, tsunftikuulamise vaim ja vaimustus just keeva tulikuuma katla juures. Kõige ühtlasem nii teoste valikult kui esituselt selles võimaluste paljususes oli kontserdi esimene paneel "Küberriik", mille sisustas Küberstudiod koosseisus grupi liider flötist Monika Mattiesen, pianist Martti Raide, tšellist Aare Tammesalu, kitarrist Jaak Sooäär

ning nende live-elektronika ning valguskujunduse abimehed Margo Kõlar, Airi Eras ja Hans-Gunter Lock.

Märt-Matis Lille "Etnofuturistlike etüüdide" kollaažlikust välgatlevusest jäi kummitama üks detail: – pianisti (õigemini klavessinisti) vaherepliik "elasid kord kolm kuningat, kolm kodanikku". Ja mida edasi, seda enam seostus loo meeleolu sõnadega "Üks kuningas oli kord maata ja krooni ei olnud tal", suigatades samamoodi muinsusse vajuvalt, kergelt resigneerunudult ja humoorikalt. Toomas Trassi "Pardon, Olivier'is" kadus reaalse ja tehniliku piir – muusträsta laul lindilt sai üheks Monika Mattieseni flöödil mängitud muusträsta imitatsiooniga. "Pardon, Olivier" on tugevalt meeleolu, atmosfääri loov muusika; ilus kuulata õhtul raadiost (näiteks "Klassikaraadio" "Fantaasias").

Margo Kõlar on helilooja, kelle puhul tõuseb pinnale koomiline, vahel ka absurdielement. Tema sarjategelane Ferdinand "tegutses jälle" (nagu Fantoom) ja pöörles flöödi ning elektrikitarril loodud helides jazziliku lustiga. Tõnu Kõrvitsa teosed on eesti nüüdismuusikas vahest kõige lähemal sellele, mida mõistetakse eespool mainitud "ilu" all, sealjuures tugeva nostalgivarjundiga. Tema "Thulema laulud" võnkusid kui tuul flöödis ja hilisem klaveripala "Hümn" oma lihtsale intervallisuhtele rajatud struktuuris esitasid koos mõjusa ehituse. Rauno Remme teose "Railway to London" aluseks oli nüüdisfolkloorne leid Londoni raudteejaama rongide väljumise infost, ent sünteesitud keerukamalt ja närviisematel impulssidel kui varem kõlanud "Pardon, Olivier".

Jaan Rääts loob loomise lustist. "Pealkirjasta palad" viiulile ja löökpillidele (Anna-Liisa Bezrodny, Vambola Krigul) olid kui pilli personifikatsioonid. Räätsa varem kirjutatud "Marginaalid" jõudsid kuulajani elektrooniliselt ning kahel klaveril (Kai Ratassep – Mati Mikalai). Alo Põldmäe "Improvisatsioon ja tokaatas" jätkus pillide personifitseerimine, seekord võttis "muusikalise isiku" kuju oboe (Kalev Kuljus). Jazzimaailma järelkajana sekusid korra Valter Ojakäär "Variatsioonid" saksofonikvarteti Sax Quatuor esituses.

Samale koosseisule oli kirjutatud Kristjan Kõrveri "Expansio". Selle autori arenguteel on märgata põhjalikke stiilivõtete otsinguid, erinevate vahenditega katsetamist, kuid samas ka mingit rabelemist kõigi nende vahel. Age Hirve "Vinjett" sooloviilile (Harry Traksmann) ja Liis Jürgensi "Päikesekell" flöödile (Monika Mattiesen) olid noorautorite instrumentidumise harjutused, etapp arenguteel.

Enne nägematud kooslused on üks vaba väljenduse ja uudsuse väljundeid nüüdismuusikas. Kandle ümber tiirlevate süsteemide võimaluste rohkust näitas Rootsi Mihkli kiriku kava "Resonantsid". Kristjan Kõrveri veel ühte suunda hargnevaid otsinguid kuulis teoses

"Florete flores" metsosopranile, flöödile, kandlele ja tšellole, Margo Kõlari "Võlujärv" kõlas pealkirjale sobivalt muinasjutulikult ja luikedejärelikult. Ka Tatjana Kozlova "Muutlik" rakendas flöödi ja kandle kõikvõimalikke kõlaefekte.

NYDD Ensemble esitles 16-liikmelises koosseisus uudisteoseid Kanuti gildi saalis. Igor Garšneki pala "Jurassic Park", ostinaatne liikumine ühtpidi ning sellele vastassuunaline kulgemine, tekitas valdava assotsiatsiooni, nagu liiguks ühes suunas liikuvast õõnsast rongist vastassuunas ka teine, väiksem rong. Alo Põldmäe "Perigee ja apogee" lähtesõnad olid "lähedasim" ja "kaugeim", muusikaline materjal organiseeritud sellele vastavalt kui kaugemalt äärtelt haripunkti tihenev ja hõrenev helikogum. Mari Vihmandi "7665 unes nähtud kallistust" on šokilugu juhuste kokkulangemisest ja pöördumusest, kus muusikalise materjali vormistus edastab segimineku-, segadusesoleku- ja tarretussignaale, vastavalt pidederohke rütmika, kiiretempolise kontrapunktilise ühendamise ja lõpu pikenevate vältustega.

Toivo Tulevi ekstaatilises teoses "Be lost in the Call" avaldus autori loomelaadi pretensioon kaevumine. Tulev on meisterlik omas juurdunud laadis: faktuuri kontrapunktilises arenduses, oskuses pingestada helidest üles paiskuvaid atmosfääre, luua lummavaid heliefekte, viia kuulaja äärmisesse sügavusse.

Eesti muusika päevade lõppkontserdil Estonia kontserdisaalis lõi intrigeeriva võrdlusemomenti Lepo Sumera ja Eino Tambergi aastal 1972 kirjutatud teoste "In memoriam" ja Trompetikontsert kõrvutamine. 22aastase Lepo Sumera Heino Elleri mälestusteos on selge märk toonasest jõuliselt teed otsivast andest, 42aastase Eino Tambergi Trompetikontsert on energiliselt pulseeriv neoklassitsism, kus aimub üht-teist ka "Cyrano de Bergeraci" stiilist. Galina Grigorjeva altsaksofoni Concertinos oli julgeid ootamatusi, nagu näiteks actioni seisatamine teose keskpaigas ning solisti ja orkestri sooleerivate pillide otsisklev hargnemine – otsekuu lõngasasi, mis hargneb üksikuteks niitideks ja mis seejärel keritakse tagasi ümaraks lõngakeraks. Timo Steineri Sümfoonia oli meeleolult augustallelik eesti pastoraal, kus kandvaks jõuks minimalistlikud helivood, mis plakatliku otseütlemise-ga lakoonilisteks helilaamadeks vormistatud.

2003. aasta EMPil kerkisid minu jaoks esile kaks nime: Toivo Tulev, kes nõuab endalt palju ja viib oma mõtted lõpuni, ning Tõnu Kõrvits, kes on plahvatuslikult arenenud. Noorima põlvkonna juures märkab innukat õppimissoovi, asjade läbiproovimist, kuid päris uut rada seal hargnemas veel ei näe.

Kuuldu üle nüüd järele mõeldes – mida eesti heliloojad otsivad? Üha omasemat helikeelt, iseenast, tuntust, tehnilist osavust, ainulaadsust? Kas ajendab neid sisemine sund või tajuvad nad loomist ja loovust elu põnevaimate väljakutsetena? Vahel viib mõni tee ummikusse, vahel harjutakse vaid ühel kõndima.

Eesti loojate tugevus on intuitsioon, säilinud looduslapse instinkt. Intuitiivselt tunnetatu ei võta aga alati selget kuju, keerleb vaimkehana konkreetse ümber, otsides kohta, kust sisse pugeda.

IA REMMEL

Tapiloo Sinfonietta süstis adrenaliini

Kui aus olla, siis süstis 12. IV Estonias adrenaliini ikka Pekka Kuusisto – esimene soomlasest Sibeliuse konkursi võitja (1995), kellel käes stradiivarius (aastast 1702). Viimase viieteistkümnelt kuu jooksul muide kuues stradiivarius meil külas!

Oma 27. eluaastal tuleb Pekka Kuusisto kõige rohkem meelde Miloš Formani Amadeus-poisikest, kes klaveri all tüdrukuid kabitab ning ei ole kade ka oma arvamusst kõhutulega väljendama. Kuigi Pekka Kinderstube ei luba midagi sarnast ja loomulikult polnud Estonia kontserdisaalis tegemist kino, vaid sümfooniakontserdiga, kus avateoseks W. A. Mozarti Kontsert A-duur viiulile KV 219. Kuid nüüdisaja kõrgklassi interpretatsioonid on ta kindlasti vasakpoolsem, sõltumata truudusest klassikalisele frakile. Ent milles siis avaldub Pekka Kuusisto Mozarti-interpretatsiooni revolutsioonilisus? Nagu kõikide riigipörajate puhul – eelkõige väljakujunenud kaanonite kategoorilises eiramises. Ega nüüd päris hästi kohe ei taipagi, mida taolises pseudoautentsuses rohkem on; kas sarkasmi, provokatsiooni või tõsiuslikku uut ideoloogiat, aga "krestomaatilise tolmu" löi see lendama küll. Üks on päris selge: midagi juhuslikku ja pealiskaudset esituses ei leia, kogu partituur on läbi töötatud Kuusisto enda võttes üksikasjadeni; Tapiola Sinfonietta ja Olli Mustonen kuulusid ühte ühise rõõmsasse vennaskonda sellel muusikute riskantsel teel.

Huvitav on ehk pisiasi, et mu mälestust on täiesti kustunud (nagu poleks kuulnudki) kontserdi Adagio-osa. Seevastu elutalitust häirivalt on jäänud kummitama Allegro aperto (vabalt, sõltumatult) ja muidugi piirideta orgialik Rondo menuet. Kontserdil viibinud muusikute silmist võis lugeda vähemalt hämmeldust, aga publiku kirglikud ovatsioonid taltsutas Kuusisto pelimanliku maneerlikkusega esitatud J. S. Bachi Double Partii-tast h-moll, kuulmisvõime alumise piiri all asuva dünaamikaga. Revolutsioon ei anna, teadagi, armu tegijatele – Pekka Kuusisto edasine käekäik pakub igatahes päris tõsist huvi.

Selline orkester nagu Tapiola Sinfonietta peabki oma eksistentsi tõestama mõningase mõttekaaslusele baseeruva alternatiivsusega, mis loomulikult baseerub kõrgel individuaalsel professionaalsusel ja sellest tuleneval eneseteadvusel ning rahulolematusel. Muide – kammerorkestriks ei peaks Tapiola Sümfoonieta küll nimetatama. Orkestri liik peegeldub üsna täpselt tema nimes: väike sümfooniaorkester, mis kujunes välja just Mozarti, Haydni ja Beethoveni ajal, aga sai oma nime hiljem, lihtsamalt öeldes ca 40 orkestranti kahese puhkpillide koosseisuga. Seekordsel Tapiolal olid Beethoveni Teises sümfoonia auditaal tasemel just puhkpillid. Multimuusiku, särava pianistikarjääriga helilooja ja dirigendi Olli Mustoneni noorpõlveteost Kontserti kolmele viiulile ja orkestrile arvan olevat kuulnud ka varem. See neostiilne kontsertlikult efektneteos on tänuväärne eeskätt orkestri solistide näitamiseks. Lisaks Pekka Kuusistole sooleerisid Tapiola kontsertmeisterid Meri Englund ja Tero Latvala. Muide, Sinfonietta esimene kontsertmeister Meri Englund on eesti eakaaslastest kolleegidele hästi tuttav 7-8 aasta taguselt Tahkuranna muusikakursusel, kus ta säras nii oma temperamendi kui viiuliga professor Reznikovski meistriklassis. Olli Mustoneni kui dirigendi kohta saab sõnada nagu kõigi sama klassi muusikute kohta, kellele oma instrumendi väljendusvahendid on kitsaks jäänud: käed segavad, aga tulemus on hea. Väikese orkestri tööprotsess on ikka olulisem kui "manuaalne ballett" kontserdil.

Põhjajanaabrite Tapiola Sinfonietta on seltskond, kes võiks meil sagedamini tolmupilvi tõsta.

TOOMAS VELMET

Miljöö

PIIA RUBER

Mis on miljöö?

Lubage mul alustada ümberjutustusega. Originaal pärineb raamatust "Surreaalsed elud" ja käsitleb Dalí "kosjameeleolus", s.t. tema ettevalmistusi kohtumiseks oma tulevasega. Dalí räägib, kuidas ta pani selga oma parima särgi ja käristas selle kunstipäraselt ribadeks; seisis probleemi ees, kas panna ülemine kraenööp kinni või mitte, ja otsustas lõpuks nõobi kinni panna, kuid krae ära lõigata; raseeris ära oma kaenlaalused, kuid saavutamata soovitud sinakat efekti, värvis neid veel täiendavalt pesusinega; seejärel raseeris ta oma kaenlaalused veel kord, vajutades seekord tugevamini, et end veristada. Kui kaenlaalused olid üleni verised, laskis ta verel hüübida ja hakkas seda siis igale poole laiali määrima. Seejärel oli järjekord parfüümi käes. Dalí räägib, kuidas ta oli "tinti tundnud kitsesõnniku lõhna niiske ilmaga pärast pimenemist, mil lõhn muutus tugevamaks". See meeldis talle väga, kuid kuna see polnud ilmselt siiski täiuslik, otsustas ta seda enne tarvitamist liimiga segada.

Võibolla selgemini kui mis tahes muu kirjeldab just see lõik inimese kangelaslikke ponnistusi endale sobiva miljöö leidmisel. Tavaliselt nimetatakse miljööks midagi väliskeskonda kuuluvat, kuid antud näide toob selgesti välja miljöö **kahetise** toime, selle suunatuse ühtaegu nii "välisele" kui ka "sisemisele" tarbijale. Antud juhtumil on ju päevselge, et selline ristikäik võidi ette võtta vaid selleks, et end tähtsa sündmuse jaoks pigem **vaimsalt** kui füüsiliselt sobivasse seisundisse viia. Selline äärmuslik *tour de force* ei näita õieti midagi muud kui seda, kuivõrd oluline, võrreldes kaasinimeste hinnangutega talle, oli Dalíle antud juhul tema isiklik heaolu, õigemini **meeleolu**. Antud näites on kõik – perverssel viisil isegi subjekti keha, rääkimata juba kõigest sotsiaalsetest kaalutlustest – toodud selle kõikvõimsa **heaolutunde** ohvriks.

Just sellise heaolutunde tekitamine ongi see, milleks inimene miljööd üldse vajab. Nagu eeltoodust nähtub, ei saa miljööd vaadelda kui kitsalt ruumide või laiemalt elutu füüsilise keskkonna kujunduse tulemit. Inimkeha ja sellega kokkupuutuvate pindade (rõivad, "vaimsus" jne.) kaudu laieneb miljöö ka riietuse, naha, ja võibolla isegi keha sise-

muse¹, kindlasti aga vaimse keskkonna kujundusele; räägitakse ju vaimsest miljööst ja muust sarnasest. Erinevalt ruumikujundusest või arhitektuurist mõjuvad miljöö puhul kõige erinevamad tegurid **koos**, mis teeb nende eristamise miljöökujundajatenähtavalt suhteliselt mõttetuks. Näiteks kontrabueerivad valgus, mustus, inimeste väljanägemine ja meeleolu (rääkimata juba muidugi seda kõike hindava subjekti meeleolust või vaimsest seisundist) linnamiljöösse samavõrd kui arhitektuur või mõne konkreetse balustraadi kujundus. Kõik need mõjuvad koos, nii et lõpptulemuse, s.t. miljöö seisukohalt polegi enam kuigi oluline, mis just mida tegi, mis ja mis-moodi selles mõjurite buketis parasjagu (oletatavale) maksvusele pääses. Arvata võib, et sõltuvalt konkreetsest situatsioonist on selliste mõjurite konfiguratsioonid alati pisut erinevad ja viivad erineva tulemuseni, nii et mingist kindlalt paika pandud miljööst ühegi konkreetse asja, ruumi või piirkonna puhul õieti rääkida ei saagi.

On ridamisi näiteid, kuidas võetakse mõni kultuuris parasjagu negatiivsena tähistatud miljöö ja omistatakse sellele terve hulk positiivseid seoseid (nagu "mood", "kunst", "uus tunnetus", "alternatiivsus", "noortepärasus", "psüühiline mõjuvus" vms.), mistõttu kogu miljöö ainuüksi sellise **ümbertähistamise** tulemusena, ilma et füüsilises ümbruses midagi muutukski, kardinaalselt transformeerub. Vanade tootmishoonetega tegi seda näiteks reivikultuur ja tänapäeval pole vastava kultuurilise ettevalmistuse saanud inimesele enam mingi probleem lagunevas tehases kõiki neid eelkirjeldatud väärtusi näha. Samuti võib igaüks isikliku suva järgi omistada väärtusi mingitele tänavatele, urgastele ja soppidele linnades, bio- ja maastikutüüpidele või mingitele esemetele, kasvõi kappidele oma korteris. Sellise tähistamise näidetest kubiseb nt. G. Bachelard'i suurepärase "Ruumipoeetika". Bachelard'i järgi on selliste miljööväärtuste loomine iga tugeva, s.t. terve elutsemisfunktsiooniga inimese vaimse tegevuse kõrvalprodukt. Elutsedes ehk oma ümbrust ühtaegu, näiteks iseenda liikumise kaudu, korrigeerides, kohandades (näiteks asju ümber tõstes) kui ka ise olemasolevaga kohandudes (näiteks sellele

uusi tähendusi andes), kujundab inimene alati miljööd, on alati kujundanud ja kujundama jääbki.

Inimligi ajaloo vältel on miljöökujundus muuhulgas kujundanud ka tehnoloogilise revolutsiooni rindejoone. Uute miljööde loomine või kättesaamatute kättesaadavaks tegemine on teaduslik-tehnoloogilise progressi kandev idee. Miljöö kui inimese ja keskkonna *interface* on tehnoloogilistes revolutsioonides korduvalt uuenenud. Täpsem oleks ehk öelda: korduvalt on lisandunud uusi miljöösid. Kõik vanad pole ju veel päästamatult kadunud; kadumine kulgeb aeglasemas tempos kui uute juurdetekkimine. Inimene püüab oma asuala – ja seda mitte ainult geograafilises, vaid ka igas muus mõeldavas, tunnetuslikus, kultuurilises jm. plaanis – kogu elu jooksul pidevalt avardada. Kõik teavad, milleni see tänaseks on viinud – infoühiskonna tekkeni. Muu hulgas on tekkinud ka üks uut liiki miljöö (mõtlen siinkohal muidugi virtuaalset reaalsust), kuid peamine, mis selle juures **põhimõtteliselt** uus on, on võibolla ainult vaate ja puudutuse psühhofüsioloogiliste parameetrite teisenemine, suurenenud koormus silmadele ja sõrmeotstele jms. Kõik muu – uute väärtuste omistamine ja "sünd", uute (sub)kultuursete komplekside teke – on võibolla üsna sarnases vormis kordunud ka kõigi eelmiste miljööuuen-duste puhul.

Tegelikult pole ma miljööd vist veel defineerinudki. Tegelikult ma vist ei kavatsegi seda teha. Tegelikult on raske nimetada midagi, mis oleks tunnetuslikult **hõlmavam** kui miljöö. Viimasel tunnusel ta põhinebki. Kui otsida sellele mingit vastet kunstide vallast, siis on suurimad miljöötekitajad kahtlemata just need kunstiliigid, mis mõjuvad simultaanselt võimalikult paljudele tajuorganitele (film, teater, eriti multimeedia), seovad vastuvõtja meeled võimalikult hõlmavalt ja tugevasti enda tekitatud "kujundustega". Sellise lootusriikka ja umbmäärase mõttega siinkohal lõpetaksingi.

ERKKI LUUK

¹ Kas keha sisemuse disaini hulka võiks arvata ka selle keemilise kujundamise kõikvõimalike ravimite ja ainetega?

Vöödiline kass ja väike urbanism

Kõikjal olev, muutlik ja hajus – miljö on ütlemaajärkide sõnade vahel, mis kirjeldavad arhitektuuri. Tabamatu ja raskesti kirjeldatavana libiseb ta käest kohe, kui püüda teda kuidagi kategoriseerida. Ilmselt seetõttu on miljööst saanud ülemüstitiseeritud mõiste, hämar ja ambitsioonikalt paljutähenduslik nagu *genius loci*.

Miljö on romantiline ja nostalgiline kontseptsioon. Teatud kontekstis klišeelik ja üleekspluuteeritud mõiste, milles on kodumise lõhna, kaduvikku ja endiste aegade idüllit. Eskapismi, teravilikkuse illusiooni ja lubadust fragmenteerunud maailmas. Sellisena on miljö kõik see, mis seostub aguliromantikaga: nagisevate treppide, laudiselt kulunud värvi ja õuel haukuva koeraga. Miljö on vaataja silmades, pilgus ja tõlgendustes, mis laevad argikeskkonda tähendustega – ning puitagulid on suurepärane keskkond, millele projitseerida oma kujutlused väikekodanlikust kogukonnatundest.

Kassisaba. Ühes hoovis põleb kuur. Voolikutega askeldavad tuletoorjad on päeva vaatamisväärsus. Naabrid kolivad oma hetketegude ja taburettidega tänavale publikuks. Kellelgi on ajaleht pooleli, teistel kohvijoomine. Vöödiliselt kassi päikeselaigus käimas olev action suurt ei huvita, küll aga kogu kvartali lapsi.

Romantikat kõrvale jättes selgub, et miljö peitub suuremalt jaolt ruumikasutuses, mille arhitektuurne lavakujundus võib olla milline tahes. Mitte et arhitektuur tähtsusetu oleks, kuid fassaadidest tänavajoonel ei piisa elava keskkonna loomiseks. Palju korratud tõdemuse kohaselt on linn sotsiaalne produkt, mitte arhitektuursete vormide kogum. Nii ei saa ka linnamiljö olla mingi fikseeritud väärtus, vaid on püsiv, efemeerne ja ajas muutuv. Erinev kasutus kujundab mingiks hetkeks koha

identiteeti, et seejärel teha ruumi uutele ja teistsugustele. Aeg on samavõrd oluline kategooria kui ruum.

Kui Deleuze ja Guattari tulid välja oma väikese kirjanduse kontseptsiooniga, leiti nende eeskujul väikest kõigkõrvalikes valdkondades. Samamoodi võiks olemas olla ka väike urbanism, mis põikleb kõrvale suurte planeeringute ja rekonstruktsiooniprojektide maailmast, leides oma koha ebapüsivas ja argises linnaruumis. Ta vastandub tavapärasele planeerimis- ja arhitektuuripraktika normatiivsusele ja suhtelisele inertsusele muutlikkuse, "kohatuse" ja isekujunevusega. Tegelik ja aktiivne linnamiljö on väikese urbanismi pärusmaa. Väikese urbanismi kujundavad erinevad kasutajad, kes linnas liikudes oma argitoimetusi toimetavad, seda oma vajadustele vastavaks kohandades, oma tegevusest märke ja jälgi maha jättes, suurele skeemile pisisaju lisades. Mõõdamines ja märkamatu katavad erinevate kasutajate identiteetide poolläbipaistvad kihid Arhitekti Visiooni algse steriilsu ilu.

Shanghai. Päikesepaiste pärast mitut vihmapäeva. Pikkade orkidega riputatakse pesu kõrgetele traatidele tänaval kohal. Kuivatamiseks kõlbavad ka kõnniteepiirded ja puuoksad. Tüdruk on tõstnud õmblusmasina majaukse ette kõnniteele ja õmbleb. Vanamehed mängivad poe ees tänaval malet. Kõrvakrundile kerkib pilvelõhkuja.

Status quo säilimine sisendab turvatunnet. Nii on loomulik impulss tutvavlikku miljö kaitsta. Selles püüdes peitub aga olemuslik vastuolu – ei ole võimalik kaitsta midagi, mis on ebapüsiv, mis tekib igal hetkel uuesti. Taotlus peatada hetk on rada linnakeskkonna tematisseerimiseni, kus lavastatakse vastavalt ettenähtud käsikirjale. Fikseeritud identiteetidega teema-

pargisarnased miljömaastikud linnas muutuvad märkamatuks simulaakrumiteks, mis esitavad kellegi kujutlust "autentsest" miljööst. Anomaaliad välistatakse, paik muutub teatavas mõttes riskivabaks, seeläbi ka ettearvatavaks ja kontrollitavaks. Fantaasiad on reglementeeritud, erisusi vaid piiratud hulk. Piiritletud identiteetidega miljö on võimalik kujundada tööle rakendada, aidates selliselt kaasa linna brändimisele, tema "turuväärtuse" tõstmisele. Miljö muutub turismitööstusele orienteeritud kaubaks, millel on omad kindlad (vähe-malt osalt), ette teada kvaliteedid. Klišeelik näide siinkohal oleks Veneetsia, mis müüb väga selgelt välja kujunenud imago, kinni püütud ja kivistatud miljö. Ka Pariisi miljö on tähistatav konkreetsem ja kindlamalt paigas kui näiteks Londonil; Pärnol rohkem kui Rakverel jne.

Foucault' identiteedimängud kehtivad mitte ainult inimeste, vaid ka keskkondade koha pealt – ainus kindel viis kontrollimehhanismide eest kõrvale põigelda on säilitada identiteedi muutlikkus ja tabamatus. Siin ongi väikese urbanismi võimalused taktikaliseks mängudeks, seda vähemalt seni, kuni kontroll pole täielik, kuni linnaruum pole üleni privatiseeritud. Isegi Veneetsias on omad rulasõitjad, kelle kasutuses saab ruum vähemalt hetkeks teise tähenduse. Väike urbanism on poliitiline. Ja resistance on pisisajades.

Kaitsta saab arhitektuurset keskkonda ja üksikhooneid. Konserveerida need mingi ajahetke seisuga. Miljö mitte. Aga pole hullu, kuna miljö kaitseb ennast ise oma täiusliku kohanemisvõimega muutuvates oludes – kuigi kohanemine võib olla nii osav, et endist idüllilist kuvandit ei paista enam kusagilt. Mis teha, kui valida on isereguleeruva süsteemi ja simulaakrumi vahel.

INGRID LILLEMÄGI

Mitmeti mõistetud miljö

Linnakeskkonna miljöväärtsuslikud alad, millest veel kümmekond aastat tagasi isegi spetsialistide kitsas ringis ei räägitud, on tänaseks paljudele teada termin. Seda väljendit kohtab nii kinnisvarakuulutustes kui leheveergudel kodanike kirjudes. Mida keegi selle all mõistab?

2000. aasta Tallinna üldplaneering käsitleb miljöväärtsuslike piirkondadena alasid, kus on ajalooliselt väljakujunenud ühtne, kindlatele kriteeriumidele vastav hoonestus, tänavavõrk ja haljastus, mis väärtust säilitamist. Võib siis öelda, et tegemist on ajaloolise väärtkeskkonnaga – ajalooline substantis moodustabki valdava osa väärtusest, mida me soovime säilitada. Kuidas aga tõlgendada seda huvigrupi?¹

Kinnisvaraarendaja

Kinnisvaraarendaja väidab, et olemasolevad väärtused pole piisavad ja tema loodavad uued väärtused on piirkonna maine tõstmisel ja tegelike väärtuste väljatoomisel mõõdapääsmatud. Olemasolevate väärtuste (vanade majade) parendamine on majanduslikult ebaotstarbekas ega tule seega kõne alla. Et uute väärtuste loomine on teadagi kallis lõbu, peab neid võimalikult palju luua saama, s.t. vanade majade asemel tuleb ehitada uued ja võimalikud suured. Ei kohkuta taotlemast heakskiitu kuuele korrusele Kadriorus või kaheksale Kalamajas. Unustatakse aga pisi: elada üksikus suures korterelamus keset rohelist elurajooni on päris mõnus – suurepärased vaated ja rohelus igas suunas. Mis aga juhtub siis, kui ehitatakse ka kõigil naaberkrundidel? Jäävad vaid kitsad tänavad ja valguskoridorid majakolosside vahel – sel keskkonnal pole enam midagi ühist miljöga, mis väärtuslikuks kuulutati. Arendaja ei pea seda loomulikult oma mureks, linn aga küll.

Arhitekt

Esimese ja üldise, mitte ainult miljöalaseid puudutava tendentsina paistab silma, et suur osa arhitektide tegutseb eelkõige tellija huvides, s.t. püüab võidelda välja võimalikult palju kasulikku pinda. Et selline asi üldse võitlusobjektiks osutub, on juba iseenesest kahetsusväärne. Arhitektuurses leksikas torkab silma püü rajada ambitsioonikas, keskkonnas domineeriv ja ümbritseva mitte arvestav hoone. On see modernistlik ignorants või ihaletakse ikka veel luua suurt kunsti, rajada monument? Paistab küll, et arhitektide koolitatakse looma hooneid, heal juhul ka keskkonda, aga mitte keskkonnaga harmoneeruvaid ehitisi.

Omaette teema on vanade majade katusekorruste uuen-damine. Tavaliselt tähendab see terve uue korruse lisand-mist. Kui suurtele kivimajadele on loodud ka mõned päris head lahendused, siis väiksemate puumajade puhul näib, et tegemist on väiksemakaliibriliste arendajatega, kes igal võimalikul juhul kokku hoida püüavad ja sel eesmärgil ilmselt väga odavaid (igal juhul erakordselt küündimatuid) arhitektide palka-

Süda tn. 10. Kahjuks lammutati vana maja, kuid uue loomisega on maksimaalselt järgitud arhitektuurset keskkonda. Hoone mahud vastavad täpselt varasemale, fassaadil domineerib kõigile selle tänavamajadele iseloomulik sissepääs kesktele. Ka kinnisvaraarendaja on saanud oma vajalikud ruutmeetrid – hoovis on veel teine, pisut kõrgem hoonetiib. Järgitud on parimat viisi miljöalal toimetamiseks: ehitatud tagasihoidlik hoone, mis laseb ajaloolistel väärtustel selgelt domineerida. Lahendus on arhitekti ego ehk piiranud, kuid linnaruumilises plaanis parim.

vad. Nii palju halba ja ebaprofessionaalset arhitektuuri mujal naljalt ei näe. Kuigi stiilialaloolisest vaatevinklist ei ole sellised majad teab mis šedöövrid, on neil oma väljapeetud elegants ja korralikud proportsioonid. Pärast uuenduskuri tänaste arhitektide käe all pole neist väärtustest enamasti põhjust rääkida.

Jurist

Uus ja eriti huvitav tõlgendussuund on ilmsiks tulnud paralleelselt ametnike püüdlustega eespool kirjeldatud nähtusi pisut ohjata. Näiteks punkt "ümbritseva arhitektuurse keskkonnaga arvestamine" võib anda juristide tõlgenduses õige ootamatu tulemuse. Jurist võib näiteks väita, et kõrvakvartali kolmekümnendatel aastatel valminud kivitrepikojaga maja kõrge mürdekelpatus on piisav põhjendus samasuguse katuse istutamiseks tavalise tsariaegse Lenderi maja peale. Spetsialistile on kommentaarid siin liigsed. See "interdistsiplinaarne" tõlgendustendents töötab tulevikus arvukalt põnevaid juhtumeid, kus vastamisi on pooled, kes teineteise keelt ei mõista.

Ametnik

Tallinnas on miljöaladega seonduv Kultuuriväärtuste Ameti linnakujunduse osakonna hallata. Kaheaastase tegevuse jooksul on arusaamad asjade olemusest jõudnud kujunema haka-

Süda tn. 11. Arhitekti ja kinnisvaraarendaja ignorantsuse tippnäide, valminud küll enne miljöala ametlikku kehtestamist. Kuus korrust ja pinna suur täisehitusprotsent tähendavad, et konkreetse hoone krundil pole haljastust ega puhkeala elanikele. Tegemist on tüüpilise parasiitarhitektuuri-ga, mis müüb väärtusi, mille loomisega pole ise osaletud; õdusat keskkonda ja haljastust pakuvad naaberkrundid. Mär-gatavalt on halvenenud naabermajade elutingimused.

2X LEELE VÄLJA

ta ja paika on saanud mõned põhimõtted, mida miljöaladel järgida. 1) Olemasoleva hoonestuse võimalikult rohke säili-mine. Nagu artikli alguseski viidatud, on suurim väärtus just ajalooline keskkond, vanade majade kadumisega kaob ka see. 2) Lammutatavate hoonete puhul tuleb uute kavandamisel üldjuhul lähtuda ajaloolistest mahtudest – mitu korda suurema hoone ehitamine on miljö jõuline moonutamine. 3) Uus hoonestus, mille puhul ühel või teisel põhjusel ei ole võimalik järgida ajaloolisi mahte, peab arvestama kvartalis välja kujunenud miljö; sellest peavad lähtuma nii hoone kõrgus kui hoonealune pind, mis on miljö kujundamisel märksa olulisem kui täisehitusprotsendi järgimine.

Nii lihtne see spetsialistide seisukohalt ongi. Kuigi need kolm punkti on tekitanud tõsist pahameelt eelnimetatud huvigruppides, on nendest juhindumine siiski linna huvides. Mis tahes linna suurim pluss on mitmekesisus, võimalus, et ühes linnas leiab terve rea erinevaid, nii ajaloolisi kui uusi keskkon-di, mis kõik on kvaliteetsed ja teadlikult kujundatud. Uusi väärtusi ei ole vaja luua mitte vanade asemele, vaid kõrvale. Tallinn on täis tühje krunde ja arendamata alasid ning uusi väärtkeskkondi tahaks näha just sinna tekkimas.

LEELE VÄLJA

¹ Huvigrupi seisukohtade kirjeldus tähistab domineerivaid tendentse; õnneks on igas jaotuses ka esindajaid, kes käituvad pea ideaalilähedaselt.

Helikujundus inimfaktori õnneks: muzak ja muud

Ma olen sõltlane. Minu narkootikumiks on vikerviisid.

Täna mõjub see kui mingi snobistliku klubiinimese argipöös, see on jälle midagi hoomatavat. Vähemasti noorema põlve kultuurseis ringkondades või selles põlvkonnas, kelle nostalgiline ereala just kuhugi 80ndate algusse paigutub. Sellel väitel on (peaaegu) subkultuurne väärtus. Aga kuskil hipi- või pungi- või folgikultuuris mõjub see väide tõenäoliselt absurdseks. Või siis päält kolmekümnest või vanade dissidentide hulgas, kelle jaoks isegi vikerviisid ja vene multikad on ilge punane mürk, kuna nad on Afganistanis või Gulagis olnud ja näinud tolle aja põhja. (Sageli tühistab see nende jaoks igasuguse sügavasti läbitunnetatud positiivse kogemuse võimaluse tolle aja popkultuurilisel pinnal.)

Kool algas ebainimlikult, perversselt vara. Kella seitsme paiku pidi ärkama, ma polnud siis veel valmis – ma pidin minema kooli, endal pooled tükid puudu. Ja läbima sellisena koolipäeva. Ja õhtul veel õppima ka. – Aga siis sai raadio mängima panna ja säält tulid vikerviisid. Igihaljad meloodiad kergemuusikaorkestritelt, särtsakas-romantiliselt *fusion*-rütmid, eksotiilise maiguga baaripop, naiivsed noortelaulud. Tegelikult hullupööra erimaiguline kraam. Tänu nendele sain oma õpetükid tehtud ning püsivalt nelju ja viisi. Ning nende vahele – unistatud, unistatud, unistatud... Oma puuduvad osad leitud ja võimalikult tulevikku laiendatud. Selles olin muidugi sama tobe kui poolikunagi – liigse ja vaegse enesehinnanguga inimesed on ikka ühtmoodi tobedad. Aga see hoidis mind käigus.

Enesehinnangu kõikumisega enam probleeme pole, aga vikerviise kuulan siiani. Käigus hoiaavad ikka. Ja inspireerivad, annavad kirjutamisele hoogu. – Ja sellest kogu huvi taustamuusika fenomeni suhtes; selle kummastava eluala suhtes, millest muusikaringkondades eriti ei peeta, saati siis karmimates noorte subkultuurides (kuigi klubikultuuri servalt on end just sellesinase nostalgia toel keskmee poole nihutanud nii *ambient* kui *chill-out*. Ja mida muud siis Jamaika *dub* ka on kui mitte narkootilise heliruumi kujundamine!). Ma mõtlen taustamuusikat kui maagilist ja müstilist substantsi – Eestis ei kohta seda palju. Eesti avalikes ruumides mängib "Kutse tantsule" või Sky Pluss (tökkis kogu oma talumatu läminaga)... Loomade farm. Õige jah, vanglas kõlab siiski "Klassikaraadio" ka. Kuid see vähene muzak, mida Eestis tehakse, on niivõrd erandlik, et mõjub totrana – või siis hardust tekitavana. (Francis Goya Valgre-töötused on niivõrd tulnuklikud, et restoranid kasutavad neid ülima ettevaatlikkusega, justkui oleks tegu poolemiljonilise konjakiga).

Muzak?

Läänemaailmas nimetatakse nii kogu kerget taustamuusikat ja funktsionaalset helikujundust, ehkki kitsamas mõttes on see ühe konkreetse firma ja selle toote nimi. Selle firma tegevus annab silmad ette kõige pöörasemale ulmele ja samas on viinud mitmete tänapäeva kultuuri ja tehnoloogia aspektideni, mis tunduvad täiesti argistena – või siis vähemalt ei vaevu me nende üle imestama. Muzaki kui stiili lähijured ulatuvad romantismi ja selle modernistlikesse kõõludesse (Satie, Debussy, Ravel) ning tollesse sinasesse vikerhõlalisest kergemuusikasse, mille stilistika määras alates 1920ndate keskpaigast suuresti Andre Kostelanetz; kaugemate, müstiliste eellastena mainib muzakoloog Joseph Lanza muuhulgas Orpheuse lüürat (mis Odysseuse sireene summutas) ja gregoriaani laule (mis on vähemasti alates Enigmast oma positsiooni muzaki keskvaljal tagasi võitnud.) Muzaki kui firma asutas 1922. aastal USA brigadikindral George Owen Squier, fiiberoptiliste kaablite ning kaugjuhtimisega lõhatavate miinide leiutaja. (Eialgu oli ettevõtte nimeks küll Wired Radio, alles 1934 võeti Kodaki eeskujul uueks nimeks Muzak).

Algne nimi viitab kaabelraadiotele. Eialgu tegeldigi lihtsalt mahedate, kuid krapsakate vikerviiside ülekandega restoranidesse, kaubamajadesse, pankadesse, vabrikutesse ja kontoritesse, et töötajate ja klientide stressi vähendada; ka liftidesse – traditsioon mängida liftis muusikat oli Ameerikas varasem, kuivõrd varajases staadiumis oli liftisõit üsna riskantne ja sõitjate närve tuli rahustada (sestap on taustamuusika sünonüümiks saanud *elevator music* ehk liftimuusika). Kuid 1970ndate alguseks oli Muzakist saanud kolossaalne innovaativakaitse, mis käsitas oma tegevust terminite *human engineering* ja *stimulus programming* abil. Teisisõnu, uuringute alusel koostati kliinilise täpsusega taustamuusikaprogrammi, mille "tõusev joon" tagaks tarbijate maksimaalse toonuse.

Muzaki töödeldud *evergreen*ide helge ebamäärasus tekitas tõsisemates muusikutes ja intellektuaalides protesti; Muzaki ametnikud aga ise kinnitasid, et see muusika ongi mõeldud kuulmiseks, mitte kuulamiseks. See peab töö ja tarbimise tõhusust tõstma, mitte pärssima. Süüdistustele alateadvuse manipuleerimises vastas üks Muzaki alluv reipalt: "Jah, me tõesti manipuleerime teie alateadvust. Kuid me teeme seda teie endi hääks!" Teine kinnitas: "Seda tegevust ei saa võrrelda Suure Venna omaga. Kas õhukonditsioneeriga paigaldamist saab suurvendlilikuks pidada?"

Muzak laienes sadadesse tuhandetesse asutustesse üle läänemaailma, Ladina-Ameerika ja Jaapani (kus on oma sajan-ditepikkune helikujundustraditsioon) – ka haiglatesse, kosmoselaevadele, tapamajadesse, loomaaedadesse, surnuaedadesse, prügimägedele, isegi mangopõllule ja raketi-platsdarmidele! Oma innovatsiooniprotsessis perfektse helikeskkonna nimel juurutas Muzak esimesena ooterežiimi telefonimuusika ning eetrikava programmeerimise kompuutri abil, unistades ka ruumi värvide pideva muutmise võimalusest. Maagiline realism? Maagiline reaalsus.

Seinte värvi kaugmuutmiseni pole veel jõutud, küll on aga ajaga kaasas käidud: instrumentaalpalade kõrvale ka vokaali toodud, keelpilliorkestrite asemele saksofonid tekitatud (see *fusion* ja muzaki segu kandis algul fuzaki nime, tänaseks nimeks on *smooth jazz*). "Lubatud" on varasemast palju enam, kuivõrd kogu popmuusika on üha enam foon.

Õhuviilud

Muzak ise oma teaduslikult kontrollitud eetrit eriti käegakatsutavaks viiludeks lõiganud ei ole – ehk siis ei paisanud oma programme kuigi sageli plaatidena kaubandusvõrku (see ju vähendanuks teenust tellivate asutuste vajadust iga päev uuendatava programmi järele!) Küll aga on lisaks Muzakile ja teistele samalaadsetele firmadele aegade jooksul üllitatud üüratutes kogustes nii kergemuusikaorkestrite plaate kui ka *newage*-likku "disainermuusikat" (mille ambitsioonikam osa üritab toimida hääloomulise tajumuundurina). 1970ndatel said ülipopulaarseks vaalahältega LPd – nüüdseks on loodushältest saanud vägev helikujundustööstuse haru (ja mobiiltelefonide tunnushelinate maitselageda buumi "väärikam" osa).

Eestisse pole Muzak kui firma minu teada üldse jõudnud, küll aga ägavad muusikapoodide riulid ja postimüügikataloogide plaadiküljed kõikvõimalike odavate taustamuusikakogumike all: "Mystic Panpipes", "Feng Shui Music", "Celtic Moods", "Light Classics"... Kõike seda võib selle pääliskaudsuses põlastada (ja kuidas mitte põlastada kogumikku "Erotic Moments", mis kätkeb soovitatava sugutamistaustana ka Eric Claptoni pala "Tears In Heaven", leinalaulu surnuks kukkunud pisipojale?), kuid nagu juba mainitud, on sel pääliskaudsusel ja ebamäärasusel vägagi sügavale ulatuv kiiritus (liatigi oli suur osa praegu klassikaks peetavast omal ajal samasugune keskustelu ja seedimist soodustav ruumikujundus!).

Nende päale nina kirtsutajate hulgas on

ometi palju neid, kes ise tarbivad taustamuusika trendikamaid osi *ambient*i ja *chill-out*i näol. *Ambient*i pääideoloogiks-ülemmüstikuks on olnud sõge esteet Brian Eno (kelle metamuzakalbumid "Music For Airports" ja "Music For Films" on saanud žanri klassikaks) – kuid ka eelmise kümnendivahtetuse reivikultuuri äärealade jüngrid The Orb ja Aphex Twin. *Chillout* laenab nii *ambient*ilt kui *dubi*, hiphopi ja tõeliste või kujuteldavate filmimuusikate sulamiks kujunenud *trip hop*ilt, kuid ka vanadelt eksotiilise värvinguga vikerviisidelt, ning on kultusliku staatusega eriti ilmahulguste ja unelejate paradisiides Ibiza ja Goa – või sinna ihalejate seas, üha enam ka Eestis.

Edasi?

Mida Muzak ette nägi, kuid millega ei see ega teised taustamuusika tootjad pole päriselt suutnud kaasa minna, on MP3-ajastu poolt igale piisaval tasemel kompuutrit omavale melomaanile antud võimalus pidevalt isendale toonust tõstev programm koostada. Muzaki ambitsioon oli tagada õdus ühisruum; pleierid ja nüüd ka helifailid on aga tähistanud trendi üha suuremale individualiseerumisele ka taustamuusikas.

Kuid ka privaatseks tarbimiseks on endiselt võimalik üha eksklusiivsemade keskkondi välja arendada. Jaapani taustamuusikakompaniid on olnud esirinnas totaalse ruumikujunduse vallas: lisaks muusikale, värvidele ja vormidele on kaasatud ka aroomiteraapia. Võib-olla polegi nii suur ime, kui säärane süneesteetiline lähenemine viiks avastusteni, kuidas inimese unistusi ja üitmõtteid heliks ja muusikaks konverteerida.

Kuigi... võib ju ka vastu väita, et see utopia on tegelikkuses eksisteerinud ürgajast saati inimese võimes laulda ja musitseerida. Selle lihtsa leiuni jõudnu jaoks võivad Muzak ja muud taustamuusikasüsteemid osutada "Matrixi" õõvsaks pärisilmutuseks. Kuid samas on kogu helikujunduse valdkond niivõrd kummastav ja võimalusterohke, et vähemasti ühele vikerviisisõltlasele või kultuuriloo "ilmnähtavate saladuste" friigile võib olla kütkestav sellest ikka ja jälle mõelda.

BERK VAHER

Abiks olnud tekstid:

Joseph Lanza, *Elevator Music: A Surreal History of Muzak, Easy Listening and Other Moodsong* (Quartet Books 1994)

Anthony Haden-Guest "We Shall Have Muzak (Wherever We Go)", *Down The Programmed Rabbit-Hole* (Hart-Davis, MacGibbon 1972)

David Toop *Ocean of Sound: Aether Talk, Ambient Sound and Imaginary Worlds* (Serpent Books 1995)

Müra

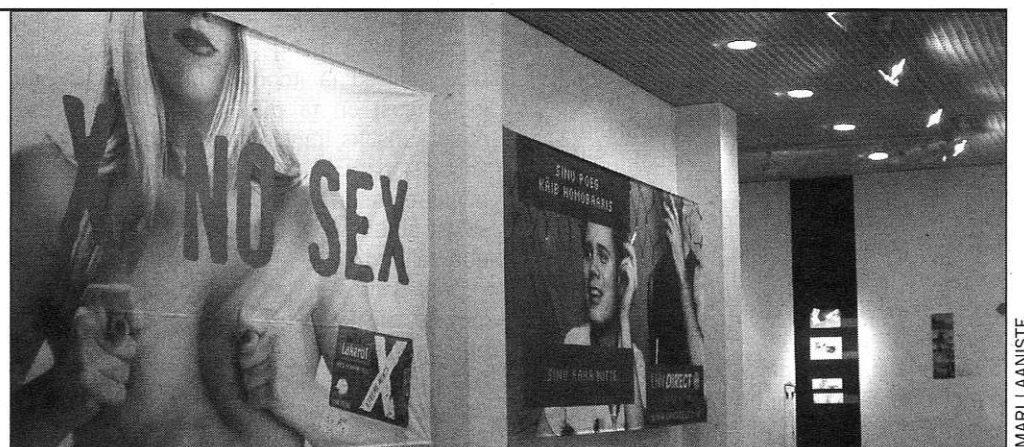
Reklaami ja kujundusgraafika näitus "Kuldmunapühad" Rotermanni soolalaos kuni 25. IV.

Reklaami, eriti auhindu pälvida reklaami tootmiseks läheb kindlasti vaja omajagu kunstilist pingutust. Samas, kuna potentsiaalse publiku levinuimaks taktikaks reklaamiga suhestumisel on selle eiramine, ootab suuremat osa reklaamikunstnike pingutustest üsna frustreeriv saatus.

Esimeseks emotsiooniks, mille reklaaminäitus esile kutsub, on mõningane võõrastustunne. Selliste eksponaatide asetamine kunstisaali keskkonda, nende serveerimine esiletõstetava väärtusena ilma mõne kunstnikuna aktsepteeritud isiku mõtestava puudutusega seab vaatajale väljakutse. Jahedalt ja solidselt, igasuguste mänguliste vihjeteta eksponeeritud jäätisetopsikute, soovimatu posti ja ajalehtede ebasuliste külgede väärtusena tajumine nõuab keskmisest kunstinäitusest enam pingutust. Materjal pole ju uus, vaid suuremas osas lausa tüütuseni tuttav. Tutvuse

aluseks pole liiatigi reprod nagu "Mona Lisa" puhul, vaid vahetu kontakt täpselt samasuguste originaalobjektidega kui näitusel näha. Teoselise auralisuse suhtelisele puudumisele lisaks on keskmine publikuliige ilmselt juba omandanud võime enam-vähem ignoreerida kogu seda kirjut laiviini, mille hulka kuulub suurem osa näitusematerjalist. Vastuolul satuvad ühelt poolt õpitud näitusekäitumine, mis sunnib esitatud objekte pikemalt vaatama, ja teisalt samamoodi õpitud vilumus sellistest asjadest spontaanselt mööda vaadata.

Oma loomulikus elemendis väljaspool näitusesaale, avaliku ruumi osana on reklaam kujunenud omamoodi mittebioloogiliseks indikaatorliigiks: selle esinemine ja õitseng on üks moodsa urbaanse keskkonna põhitunnuseid. Objektiivses mõttes on see linnaruumist lahutamatu. Subjektiivselt tajutud miljöõdesse, mis eksisteerivad samas linnaruumis liikuvates individides, ei pruugi reklaamil aga kuigipalju asja olla. Linnastumisest ja globaliseerumisest puudutatud inimest iseloomustab

võime soovimatuid kommunikatsiooniskatseid ignoreerida. Arenenud selektiivne nägemismeel taandab enamiku vaatevälja sattuvast reklaamist selle sisulisest ja vormilisest kvaliteedist sõltumata tähenduseta müraks.

Kuna reklaami eksistentsi eesmärgiks on oma sõnumi adressaatideni viimine, vaatamata viimaste mitte just kuigi vastuvõtlikule meelestatusele, ei tule võimalus keskkonnaestetiilises plaanis taustruumiga harmoneeruda taktikana kuigivõrd kõne alla. Seetõttu suhestub enamik reklaamist miljöösse sulandumise

asemel ümbritsevaga kontrasti printsibiil ning püüab potentsiaalsete vaatajate tuimestunud teadvuseni jõuda teistegi toorete võtetega, mängides primitiivsetele tungidele – sel moel tegelikult tuimust taastootes. Teatav tõrge, mis tekib näitusesaali teistmoodi kontekstis, kus reklaam kui professionaalsete ideegeneraatorite ja kujundajate looming on esitatud hindavaks vaatlemiseks, on tingitud pigem paratamatust sotsiaalsühholoogilisest kohanemisest kui eelarvamusest.

MARI LAANISTE
13

Toomiku surmatants

Jaan Toomiku videoinstallatsioonide näitus Tartu Kunstimajas 4. – 14. IV.

Johannes Saar nimetab Eesti Päevalehes (8. IV) Jaan Toomikut dokumentalistiks ning iseloomustab tema Tartu Kunstimajas eksponeeritud töid kui eludokumente. Jaan Toomik ise eelistab oma uutest töödest rääkida kui autobiograafiast, millestki, kus ta ise on vahetu osaline ning millest saavad teised (tema kunsti vastuvõtjad) osa tema kui autori suunava pilgu kaudu.

Toomiku töödesse süvenedes osutub tema positsioon veelgi aktiivsemaks, kui tema sõnadest järeldada võib. Tema autobiograafiat võib nimetada lausa isiklikuks psühhoanalüüsiks, eneses urgitemiseks, kuigi Toomik ei armasta tavapruugis leierdatud psühhoanalüüsi mõistet ning eneses urgitemise ülekasvamist pihitumiseks on ta püüdnud lausa paaniliselt vältida. Toomik on mees just meie kultuuri kõige stereotüüpsemas mõttes: oma nõrkust ja tundeid hoolikalt varjav mees. Kuid tema eneseanalüüsi ausus ja sügavus ei hooli diskreetsusest. Tema isiklikust tahtest sõl-

tumata kasvavad tavasündmused üle eksistentsiaalseks nägemuseks – Tartu näitusel taas surmamüsteeriumiks.

Väljapaneku keskne töö "Sünnipäev" on tagasisivaade õige hiljutisele ajale, kunstniku 40. sünnipäevale, kui ta kutsus oma sõbrad, õpilased, kolleegid ja lähedased seda oktoobrikuist tähtpäeva mere äärde tähistama. Vaataja näeb sellest sündmusest vaid fragmenti: jeffwallililik panoraamselt antud kirev seltskond ilmub ja kaob, ilmub ja kaob. Pühendatumad tunnevad ära kunstniku, tema poja, mõned sõbrad. Kuid videopildi tähtsus ei peitu dokumendiväärtuses. Kaadri kiire korduvus viib mõtte maskeraadlikule ringmängule, kiirendatud tempos tiirlevale karussellile, kummalisele elutantsule, mis algab ja lõpeb surmaga.

"Sünnipäev" on triptühhoni keskmine osa. Parema tiivana näeb vaataja videot kunstniku isa matusest. Kunstnik ei pidanud ise selle töötlemisega vaeva nägema, sest aeg on seitsmekümnendate algusest pärit tselluloidlanti niigi töödelnud. Kunstnik on vaid pisut kaasa aidanud maalilise hägususe loomisele: kollane kasvab üle punaseks, punane

rohelineks. Surma valusmagus meenutus puudutab kõiki ja kõike, on imeliselt ilus ning ikka veel kriipivalt haiget tegev. Kui "Sünnipäeval" toimub kõik nagu pisut liiga kiiresti, siis "Isa matustel" on aeg seisma jäänud.

Vasaku tiivana on eksponeeritud portree-line videoklipp "Liina", kus skisofreenikust neiu kõneleb ülima otsekohesusega iseenest. Vaataja näeb vaid tüdruku nägu – suuremas ning väiksemas plaanis, näeb tema loomulikke ebateadlikke liigutusi, kuid kuuleb Toomiku esitatud küsimusi ja haige tütarlapse vastuseid. Visuaalne kujund on halastamatult puhastatud, dokumenditaoliselt napp. Audiokaalses kujundis on aga kummaline nihe: küsimused ja vastused on küll üles ehitatud arstipatsiendi vestluse loogikale, kuid kunstniku hääles puudub empaatia, soojus. See kiretu hääli ei otsi kontakti autistliku neiuaga, vaid loeb ette n.-ö. kohustuslikud psühhiaatri küsimused. Tütarlaps otsekui ei kuulekski seda häält, ta räägib oma lugu, kuidas tema sees elab neli inimest: kaks meest ja kaks naist, kaks psühholoogit, psühhiaatrit ja kunstnik Toomik. Lugu algab ja lõpeb, algab ja lõpeb. Kõik toimub rahulikult, moodustades

kummalise tasakaalu kiirendatud "Sünnipäeva" ning aeglustatud "Matuse" vahel. Antropoloogiline dokument on kunstnikule taas varjav loor, omamoodi maskeraad, mille käiku teab ette vaid tema kui looja. Oma otsest kohalolekust annab Toomik vaid kaudselt teada. Kaudne kohalolek aga määrab töö olemuse. Toomiku hääli küsib, mis saab tüdruku, kui tema sureb, ning mis saab Toomikust, kui tüdruk sureb. Tüdruku surm oleks kui sümboolne vabanemine, Toomiku kui vangistatu (ning samal ajal tüdruku kui teraviku funktsioneerimiseks vajaliku fragmenti) surm aga kollaps. Just nagu ka psühholoogide ja psühhiaatri surm.

On omamoodi tõeline kunsttöö, kuidas Toomik suudab surmamüsteeriumi näiliselt nii kiretusse dokumenti vormida. Ja veelgi suurem kunsttöö on, kuidas Toomik kolme uue tööga on võimeline tekitama niisugust tõlgendamispinnast. Ja mis peasi, kui need tööd on mingis teises kohas, teises kontekstis, teises järjekorras eksponeeritud, siis tekib neist tahes-tahtmata üks teine lugu.

REET VARBLANE

Argipoeesia ja argiparanoia

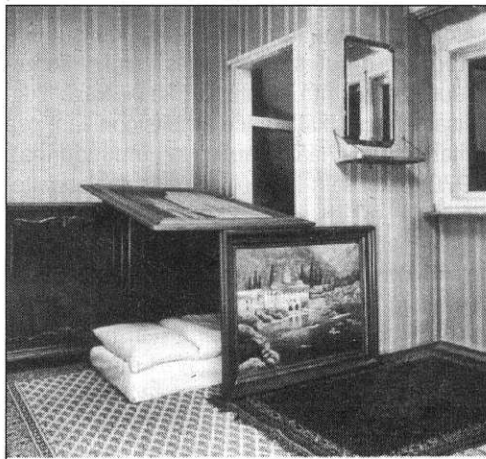
"ARS Baltica" 3. fototriennaal "What is important?" Kieli Linnagaleriis 12. IV – 1. I.

Kas keegi mäletab, millal viimati öeldi midagi intelligentset, uut ja huvitavat fotograafia kohta? Igatahes oli see väga ammu, võibolla Roland Barthes'i, Michel Foucault' jt. prantslaste parimatel päevadel.

Kas fotograafias on veel mõni žanr, mingi territoorium või vaatenurk, mida reklaamitööstus pole suutnud alla neelata? Tundub, et kõik on kaaperdatud: subliimsusele pretendeeriv osa fotost on lõdva randmega transformeeritud peldikupaberimüügi esteetikaks ja surnud serbia sõdalaste verised laibad sobivad Benettoni kampsunireklaamiks. Ainus, millele reklaam hambaid päriselt taha ei ole saanud, on kõige banaalsem, argisem, rutiinsem ja väheatraktiivsem osa fotost. Argifotole ongi teinud rõhuasetuse seekordne "ARS Baltica" fototriennaal retoorilise pealkirjaga "What is important?". Näituse on kokku pannud rahvusvaheline kuraatorite tiim: Dorothee Bienert (Berliin), Lars Grambye (Kopenhaagen) ja Lolita Jablonskiene (Viilnius).

Dorothee Bienert alustab oma kataloogiessõna metafoorselt tabava vihjega Paul Austeri filmile "Smoke", kus tubakamüüja Auggie näitab kirjanik Paulile kaadreid, mida ta on pildistanud terve elu vältel ühest ja samast kohast, iga päev täpselt kell kaheksa: "Iga foto on teisest erinev. Siin on selgeid hommikuid ja hämaraid hommikuid. On suvist valgust ja sügist valgust. Siin on argipäevi ja nädalalõppe. Siin on mantlite ja kalossidega inimesi, ja šortside ja T-särkidega inimesi. Mõnikord on siin samad inimesed ja mõnikord teised inimesed. Ja mõnikord muutuvad erinevad inimesed samasugusteks ja samasugused kaovad. Maa tiirleb ümber päikese ja iga päev näitab päiksekiir maailma erineva nurga alt." Nii on ka "Ars Baltica" iga pealtnäha tühi foto või fotoseeria taga mingi personaalne mäng, mõni poeetiline kõrvaldetaal, mis avab ennast ainult lähemal vaatlemisel.

Poola kunstnik Oskar Dawicki on aastaid olnud tegev disainerina, peites igasse reklaami, mida ta teinud on, miniatuurse, kuid mitte päris nähtamatu autoportree. See on täiesti personaalne mäng ilma igasuguse meediakriitilisuse ambitsioonita. Kunstnik kaardistab end selle süsteemi sees, selle osana, peites end peaaegu sõna otseses mõttes modelli häbemekarvadesse. Näituse jaoks oli ta oma

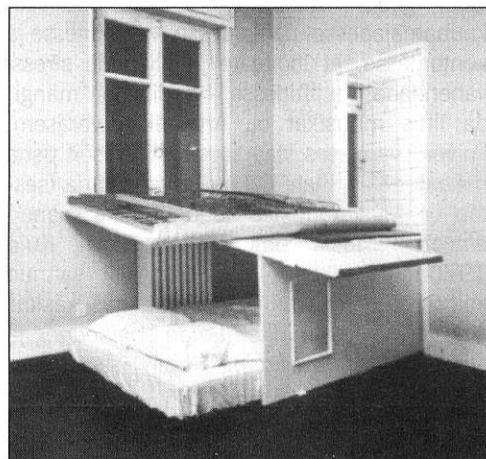

Florian Slotawa. Tööd sarjast "Hotel Works". 1998-1999.

posterid vormistanud teoseks "Help!", appikutseks ego täieliku lahustumise või reklaamimaailma uppumise eel.

Saksa kunstnik Florian Slotawa on veetnud suurema osa 1998. ja 1999. aastast hotellides, ehitades igas toas leiduvast "materjalist" koopa ja urge, mida lapsed aeg-ajalt ikka mööblit ehitavad, ning jättes järgmisel päeval lahkudes toimunud tõendiks ainult foto. Kokku moodustavad need pildid seeria "Hotel Works". Slotawa toimetab nendes anonüümsetes hotellitubades kodu mõistega seotud poisikeselike mängu, mis on ühtaegu autobiograafilised ja iroonilised. Suure osa oma loomingust on ta pühendanud isiklike esemete kunstiks transformeerimisele. Kuna üks kollektsionäär omandas kogu tema skulptuurideks ehitatud vallasvara, viimasest haisvast sokist autoni, oligi ta sunnitud leidma endale uue väljundi.

"Ars Baltica" ei jutlusta suurte kujundite ja lõovate afišifotodega. Mängud, mida meile etendatakse, on suuremalt osalt sekundaarsed ja privaatsed. Näiteks leedu kunstnik Arturas Raila naaseb oma teoses "Primitive Sky" koju väikelinnas ning lavastab digitaalsete virvendustena sealt võetud fotodel kõik kummalsed atmosfäärinähtused, mida ta väidetavalt seal millalgi koges. Kuna tegemist on informatsiooniga, mida me mitte kuidagi kontrollida ei saa, isikliku mälu, mille üle on võimu ainult autoril endal, siis jääb meie hooleks temaga ainult kaasa mängida. Soome kunstnik Miklos Gaal etendab meile justkui multiplitseeritud stseeni Antonioni filmist "Blow Up", suurendades erinevaid detaile ühest suurest fotost, mis on tehtud kuskil suvalises rannas. Iga suurendus

oma informatsioonipuudulikus hämus näib varjavat mingit hämarat sündmust, nagu oleks igasse pildil väikesesse detaili peidetud midagi kahtlast.

Need on vaid mõned näited kontseptuaalse tervikuna komplekteeritud näituselt, mis jõuab järgmise aasta suvel ka Tallinna Kunstihoonesse. Teadlikult mittevaaatamängulisele panustades ja igapäevast parnassile tõstes keeravad kuraatorid situatsiooni päranditombule veel ühe pöörde peale. Kergelt, valge kuubi institutsionaliseeritud paatosega kuidagi

vastuollu minemata õnnestub neil kehtestada galerii kui kommertsivaba tsoon – ei mingit pühalikku paatost, ei mingit skandaalimaigulist šokeerimist, ei mingit kergesti seeditavat visuaalsust. Tundub, et on siiski leitud veel mingi väljund ikonoklastilise kontseptualismi strateegiates, mis tõepoolest toimib ning mis jutustab lokaalsest, privaatsest ja varjatust, ilma et vaataja peaks igavuse kätte surema.

ANDERS HÄRM

GALERII

Puhastatud kunst

Terje ja Jüri Ojaveri näitus "Kõik on üks üksindus" Kuressaare Raegaleriis kuni 4. V.

Terje ja Jüri Ojaveri Kuressaare näitust iseloomustab puhastatus: puudub üleliigne müra, on vaid oluline, tegelikult lausa väga oluline. Jüri Ojaveri on välja pannud oma sädeleva päikese "Kõik on üks formaat" ja vähemalt minul läheb alati süda soojaks, kui seda tööd näen. Päike on nõukogude ajast tuttav kassaruumi aknavõre, mis meenutab päikesekiiri ja mida kunstnik on kullanud. "Kõik on üks meedia" on samuti tuttav töö – hõõgav mehelikkuse või olemise alge, pärjatud ananasside ja avatud naisejalgadega. Ananasse oli küll vähem kui Tallinna Deco ja Rakvere Kesklinna galeriis. Kui need on väljapaneku päikseline, viljakusele viitav külg, siis maalist "Madrus" ja objektist "Admiral" koosnev installatsioon on agressiivne pool; ei madrus ega puutagumiku ja plekkvestiga

admiral pole demokraatiatoojad ega vana-inimeste abistajad.

Mees ja naine, mehelik ja naiselik kunst: kui sellisel liigitusel on mõtet, siis antud näituse kontekstis ja mitte väärtustavalt. Üks ei ole parem kui teine. Mõlemad räägivad tähtsatest asjadest, aga need asjad on erinevad. Ei taha öelda, et Jüri Ojaveri kunst oleks seotud elu pahupoolega, kurjusega – see pole tema teema. Küll on headus, kaastunne, muire ja tahtmine aidata teemana Terje Ojaveri hingel. 2002. aasta videoinstallatsioon "Hoi mind" on üks hellemaid ja vahetumaid töid, mida tean. Kuressaares on padja hoidmiseks ja endaga olemiseks omaette tuba. Eestis eksponeeritud lai voodi, nukk/laps voodinurgas tekiserva all ("Üksindus") on samas tundeskaalas ja puudutab taas. Kuressaare on saanud tippnäituse, millist ei mäleta Saaremaa legendaarsetest biennaalidest saadik.

IVAR JUNG

Kunstipõlvkondade struktuurne kordus

Pärnu vilmi- ja fideofestival 2003

Missugused on videokunsti võimalused bin Ladenite ja Saddamide tagaajamise ajastul? Kui meedia pulbitseb globaalsete kataklüsmide elavatest piltidest, kui Teise Lahesõja reporterite reaalaegsed pikselidatud näod täidavad eetrit, kui sõja, tehnoloogia ja uute meediavahendite liitumine on saavutanud hübriidse militaarkultuurilise sulami, kui tornide kukkumise efektne teleetendus on meediasündmuse lõovuse lati üsnagi kõrgele asetanud, toimub pisikeses Eesti linnas (mitte Tallinnas) inverteeritud, vilmile ja fideole pühendatud festival, kus kunstirahvas paneb videosse oma isikliku maailma luulusi.

Pärnu Academia Grata ja Non Grata on siis taimelavaks lokaalsele kunstielule, mis pulbitseb ja pakub pinda omadele heerostele. See tähendab siis natuke vana-maid, mitte-veel-väsinud isakesi nagu Al Paldrok, Peeter Allik, Sorge, Andrus Joonas, kelle teo- seid, kui nad neid viitsivad teha, tervitatakse publiku vaimustunud huilettega. Eks tuttavate inimeste jädamine väljamõeldud jaburavõitustseenides ongi tähelepanu tõmbavam selle tõttu, et võimaldab identiteedilamust ekraanil olevaga, äratundmist, ja on ettemaks oma tulevaste videote publikule, et see nendele kaasa elaks. "Seesoleku" nauding, et need oleme meie ja need on meie filmid meist endist maailma erinevates paikades, toidab põlvkonda ja saab aluseks nende hilisematele noorusmälestustele.

Struktuurne kordus

Nagu varasemate kunstiheeroste generatsioonid toitsid oma põlvkondlikku ühtsustunnet *happeningide*, maalinäitustel esinemistega, filmide tegemisega ja *performance'itega*, nii koondutakse praegu videofestivalidele ja suvistele joovastavatele interdistsiplinaarsetele "Kananahkadele". Elu käib ringirastast ja on mõneti hämmastav, et niivõrd väikse intervalliga kordub kõik üha uuesti. Põlvkonnahetuse struktuurne kordus on kultuuri sisse ehitatud, muutuvad ainult elemendid, mis vormivõrestikus kohti täidavad. Ikka on näha agressiivseid nartsissistlikke noorsande, kellel ideedest puudust ei tule, ja metsikuid tüdrukuid, kes oma soo konventsionaalseid käitumismorme eirates ületavad noormehigi. Kunsti- ja enesevaimustus ühendab kõiki. Ja siin võiks esitada põhimõtteliselt huvitava küsimuse: kas Eesti sõjajärgse kunsti põlvkondade pealetulemise, nende enda sees olemise ja "mahaminemise" mängudes on toimunud mingeid struktuurseid muudatusi? Kas midagi toimub hoopis teismoodi kui varem? Jätame välja muutuva tehnoloogia mõjud, meedi- umide vahetumise, info, ideed. Kui neid silmas pidada, siis vaatepunktist, kas need on mõju- tanud struktuurseid mänge. Arusaadavalt ei ole praegu ruumi detailseks analüüsiks, kuna tuleks ära seletada struktuurse mängu ja kor- duse mõiste. Aga siiski, kas midagi muutub siin päikese all? Kiusatus oleks ütelda, et üld- pilt on sama ja dekaadide kaupa võib leida peaaegu samasuguseid tegelasi, keda omava- hel võrrelda.

Tegelaste tüpoloogia võib koosneda näiteks radikaalset (lasi end video tegemiseks vang- panna), konformistist (teenib kannuseid vana- ma generatsiooni ees, majanduslikult kindlus- tatud ja mängib kunstnikku), kuldsuust (rää- gib, aga ei tee), vaiksest geeniusel (nohik,

jäandab arusaamatuga), iludusest (toonud kunstinäitustele ärimähi, kes teinud järelduse, et kui nõnda ilusad tüdrukud kunstiga tegele- vad, ei ole kunst veel päris langenud inimeste tegevusala), hullukestest (riietus ja käitumine väljakutsuv), hävitavast kriitikust (purustab, et endale tähelepanu tõmmata, võiks aga sõb- ranna leida), langenud geeniusel (kui vähem jooks, oleks vapustav kunstnik). Laiemagi te- gelaskonna võime leida igast kümnendist, iseasi, kas see mahub ühte ja samasse gruppi.

Ja nüüd siis keerleb värskem publik video ümber, nagu kümmekond aastat tagasi oli see *performance'iga*, varem maaliga, veel varem samuti maaliga jne.

ENAM ja anti-EU

Rühmituse ENAM videod koosnesid valdavalt luupivatest elementidest. ENAMi ja Teet Raudsepa poolt olid ka festivali avakõllid, sealt luupivus. ENAMiga seotud Marliis Beilmann oli festivali peamine organisator. Sümp- tomaatiline, nagu varasematel aastatel: ürituse korraldamise hõbuse töö antakse teha mõnele noorele, äraajamata kunstihuvilisele. Staarid nagu Paldrok ja Allik astuvad juba valmis poodiumile, polsterdatud keskkonda. Nõnda antakse põlvkondadele edasi festivalikorral- damise teatapulka.

Peeter Alliku & Olle Meyeri osalus anti-EU- likes rämpsvidetes "Autobahn Politzai" ja nn. lühimängufilmis "Politseikomissari tagasi- tulek" võitis esteedid nõutuks. Euroopa Liiduga ühinemise tahe paistab neist kirglikest töödest siiralt välja. Pätikarva idalaste sissetung normatiivsesse Eu- roopasse on jätkuvalt aktuaalne, parodee- rides klantsima löö- dud Lääne stereotüü- pe räpaseist Teistest Euroopast.

Nagu festivalil kombeks, näidati vast valminud dokke ja mängufilme: Marko Raadi "Agent Sini- kaela", Meelis Muhu "Meeleavaldajat". Kvaliteetset video- kunsti näitas John Grzinich otse värskest isetehtud DVD-lt. Mi-

nimalistlikud ja keskendunud videod pakuvad eeskujut eestlaste kohati eklektikasse kalduva- le ja kõigile meeldida üritavatele projektidele.

Festivali väljakujunenud formaati kinnitasid tuttavad esinejad rühmad nagu Puhas Rõõm, Janek Karakatsi esitatud peda programm, Olev Viitmaa esitatud Noorfilm, Tartu kõrgem kuns- tikooli videoprojektid, Microcinema ehk Blackchair Productions Ameerikast, uudiseks oli Mari Sobolevi programm Viljandist ja rüh- mitus VSN. Valikuga oli kaetud nii Eesti kui globaalne geograafia.

Videolooming on kunstnikele lihtsaim ava- liku esilepääsemise vorm, kunsti- ja filmiõp- peasutustes peaaegu kanoniseeritud õppehar- jutuste meedium. Liikumist päris uute mee- diumide poole ei olnud festivalil võimalik tähe- le panna, ka netiprojektide sektsioon puudus, mis annab põhjust rääkida videosse takerdu- misest. Siiski, Viljandi itimeeste ja Mari Sob- olevi serveeritud portaal "Nädal Viljandis" koos sellesse kätetud NVTV online-videoga on mõ- neti uus signaal Eesti videomaastikul. Ja mitte selle tehnoloogilise imekspandavuse poolest, sest vaevalt striimiv video kedagi hämmastab, vaid seda laadi tehnokeskkonna kättesaa- davaks tegemisega nn. amatöörlikule ja rohu- juure tasemel initsiatiivile. Pole kaugel aeg, mil festival on pelgalt füüsiline kohtumispaik, kus WIFI keskkonda ühendatud *laptopidest* striimitakse üksteisele digitaalseid videosid.

RAIVO KELOMEES

Kaader ENAMi videost.

MEEDIA

Guinnessi rekorditest

"Guinnessi rekordid" Kanal 2 eetris.

On rekordeid, mis on rekordid, ja on ka neid, mis ei ole rekordid. Inglise keeles tähendab *record* ka lihtsalt ülestähendust, eesti keeles mitte. Seega on saate pealkiri sellisena pisut eksitav. Guinnessi ülestähenduste või registri (parema puudusel pakuksin neid ajutiseks tõlke- vasteks) virtuaalsel kodulehel on kaheksa kategooriat. Osa neist kannab pealkir- ju nagu "Amazing feats" (hämmastavad teod) või "Human body" (inimihu) ega märgi säärastena mingit rekordit.

Vanad ja väärikad rekordialad on tänaseks reglementeeritud ning kvalifi- katsioonitingimused karmid. Seega peab inimese uudsus-, väljapaistmis- ja ede- vusiha endale üha uusi väljundeid otsi- ma. Kui pole olnud võimalust tradit- sioonilisel võistluslal edu saavutada, siis on alternatiiviks endale ise uus ala välja mõelda. Siis saad vähemasti niikaua olla võitja, kuni esimene võistle- ja tekib. Esimeseks jääda aga endaloodud alal igavesti. Loomulikult ei pääse Guinnessi rekordite sari ka ise samast saatusest, kaanon aheneb ja aja möödudes tekib uusi alternatiivseid rekordisarju.

Tegelikult ei ole aladel, milles rekor- deid saavutada annab, mitte mingeid piire. Kõik oleneb kujutlusvõimest ja teh- noloogiast. Tundub, et Guinnessi sari esindab enamjaolt läänelikke arusaamu ning eirab loodusrahvaste elulaadi, mille mitmedki tahud oleksid samuti rekordite- na kvalifitseeritavad. Näiteks ellujäämine kõige kuivemas keskkonnas, veeleidmine kõrbes, elamine suurima temperatuuri- vahuga elupaigas, osavuslad, mis puu- dutavad korilust, jahti jne., jne.

Guinnessi rekordite juures häirib kõige enam, et läbisegi esitletakse inimsaavu- tusi ja bioloogilisi fenomene, mis inimese tahtest ei olene. Nagu näiteks kõige väik- sema alakehaga sünnitanu: selle naise rekord seisnes selles, et ta ihu oli viljas- tumisvõimeline. Rekordist peaks kätke- ma aga tahteliste omaduste pruukimist ning teadlikku eneseületamist. Või võtame selle Leedu naise, kes kõige enam liiva sööb. Ka Márqueze "Sajas aastast üksilduses" sõi üks naine krohvi ja mulda. Tundsin ka ise kord inimest, kes sõi kriiti. Eelistas valget, aga hädaga sõi ka värvilist. Ta vaeseke ei osanud selle üle siis, sügaval nõukaaajal, veel uhkust tunda või mingi rekordi fikseeri- misest unistadagi. Pigem tekitas ta teis- tes, kes ta "saladust" teadsid, võõristuse- ga segatud uudishimu. Ise häbenes ta oma kriidisöömist ning tegi seda salaja tualettruumis, kust siis teised hiljem tüh- je kriidkarpe avastasid. Oleks ta veel elus, võiks ta ehk täna oma kriidilem- busega Guinnessi raamatusse pürgida; tema mälestuseks õigupoolest ma selle kirjatüki kirjutasingi.

Meil Eestis oleks päris oma rahvus- likku rekordisaadet vaja, kus saaks end väljendada need, kes spordis võrdseina kaasa ei suuda lüüa või keda seltskon- naajakirjandus ühel või teisel põhjusel ignoreerib. Teeb rõõmu, et eestlased on täiesti sümpaatse kiikinguga Guinnessi rekordite hulka jõudnud. Igal juhul on parem tõmmata endale tähelepanu kiiku- misega kui liivasöömisega või habeme otsas modellide tõstmisega, nagu me Leedu kolleegid.

ANDRUS NORAK

Enne ketšupipudelite aega

Andrus Kivirähk, "Helesinine vagun". Lavastaja Taago Tubin, kunstnik Mihkel Ehala (EKA diplomand), muusikaline kujundaja Peeter Kononov, liikumisjuht Ulrike Ustav. Osades Aarne Soro, Meelis Rämmeld, Gert Raudsep, Tanel Ingi, Kata-Riina Luide, Arvo Raimo. Esietendus Ugalas 1. aprillil.

Põnev on märgata, et Kivirähk-toode hakkab Eestis tasapisi toimima, võtke või kinkeraamat "Kivirähk armastusest" või sel nädalal esitletud "Vargamäe vanad ja noored" või "Vremja" või "Pehmed ja karvased", mis nüüd Kalli käe all edasi jookseb. Meil on ometi üks teistsugune "rahvale" (tegelikult mingile perverssele eestlase koondportreele) lähedal seisv kirjutaja. Ja muide: omamoodi vägagi ambitsioonikas autor, kes oma teosed on sageli kesken danud väga suurtele ja olulistele asjadele. Nagu rehepapiütoloogiat, mis tegelikult arendab päris standardsete folkloorsete tegelastega rahvalikku nalja, aga ka absurdihuumorit. Või "Eesti matus". Või viimase nõukogude aega mäletava põlvkonna kuulutamine "Helesinises vagunis".

Kivirähk kirjutab alusteksti. Ühe tasapisi hääbuva-sulanduva-seguneva-muunduva rahvakillu eriomast ajalootaju. Suur jagu ta kirjutatust ei ole arvatavasti Läänes mõistetav: Kiviräha huumor kasvab välja eestlase argiabsurdist, tolele omasest maailma asjade (vääriti?) mõistmisest, oma juurte leidmisest ja tõlgendamisest.

See huumor ei kasuta üheseid võtteid, siin on mitu erinevat naermistasandit: rahvalik-labane-jalagaperse-viinapudeliga-käpakilmaas-naer (see on sageli sihilik laadanali, Kiviräha viis telest, teatrist, ajakirjandusest ja raamatuturult raha teenida); keeletasandi, semantika nihestumise, valesti arusaamise naer (mingi argine situatsioon tõlgendub naljaks); intellektuaali kurb sisemine naer, nali kõrvaltvaataja pilgu läbi, passiivne huumor, mis hakkab toimima tervikpildis, asja analüüsil/mõistmisel.

"Helesinine vagun", tekst

Näidendi süžee on imelihtne: 1. mai õhtul tähistab Indrek kirjanusõpetajast Tõnu ja turismitalupidajast Märdiga, oma vanade sõprade ja klassivendadega, sünnipäeva. Meeste lapsepõlv jääb Brežnevi valitsusaega, sellele põhjaliku viinavõtungi käigus keskendutaksegi (mängu läheb kolm liitrit, Kivirähk ei hülga ka alkoholismi, üht olulistamat rahvuse markerit XXI sajandi lävel – teadupoolest oleme me üks vähesed "indiaani-rahvaid", kes end hetkel lihtsalt väljasuremise piirile joob). Lisandub veel kolm tegelast: tööle pühendunud, alkoholi vältiv tulnuklik Leopold; 23aastane edukas "tibi", uue ajastu nooruse etalon Sirts; 1940. aastal sündinud naabrimees Anton, küüditatu, pensionär. Lisaks veel kilpkonn, kes teisendub samuti sümboliks, allegooriliseks looks.

Nii viisi saab autor väga lihtsate vahenditega, ühe toa ja kuue tegelase, kolme pudeli viina ja paari nõukaegse lauluga viia meid kahe maailma piirile, analüüsida eestlase rahvuslikku hirmu, häbitunnet ja nostalgiat. Kõike, mis kargab meelde, kui ootamatult esimese mai hommikul kõrvus pasunahelid ja trummipõrinat kaikus kuuled. Või seltsamal päeval Tõnismäel igavese kustunud tule juures tundmatu punaarmeele kuju kesk nelgimerd kerkimas näed (sattusin möödunud aastal tunnistajaks hetkele, mil lüksusautost väljus tippärimehena ülikonnastet, uhkete kuldklotseritega tumedat verd mees, kes asetas kuju ette tosin tumeda paelaga

kokku köidet punast roosil).

Iga tegelane saab mingi väga põhimõttelise nähtuse, seisukoha, väärtuskogumi tähiseks, kandjaks. Märt on asine eesti mees, uue aja ärimees – turismitalupidaja, kelle tuttavad joovad ainult viina, kes ei salli välismaalasi (Lääne inimest), kuigi teenib nende pealt. Kirjanusõpetaja Tõnu on ehk üks traagilisemaid tegelasi, tema tekstilisest kehast: õhkub tõelist kirge (selle arvel ei tee Kivirähk nalja, autori lähenemine on siin samuti siiras ja pühalik): kunagi kooli ajal unistanud erilistest kirjanusõpetajast, kes laseks tal lugeda maailma parimaid raamatuid, räägiks kõige huvitavast, põnevast kirjandusest, peab ta kohtuma nüüdse koolireaalsusega, pörkama ühes lagunevas institutsioonis kokku õpilastega, kelle pärast peab võitlema, kellega peab võitlema, et neis pisimatki huvi tekitada. Huvi inimeseks saamise vastu. Need, kes pole inimesed, on Tõnu jaoks ketšupipudelid (kaelani ketšupit täis, neile pole raamatuid vajagi) või tulnukad, kes tuleks lausa laiaks litsuda.

Kuna 23aastane Sirts kehastab uisapäist, New Yorki armastavat, ilma erilise lugemuse-ta oma ala noort proffi, nõukaegset unelmat ehk igiseksuaalset ja imeilusat Lumivalgekest,

vahepealt. Peategelase teeb Indrekust (lisaks sünnipäevalapse staatusele) just see, et ta ei ole sõltlane: ei vanasse ega uude ilma takerdud, vaid loomulikult kohanduv, samas mitte juurtetu. Indrek annab ehk võimaluse samastumiseks, annab märku kõneleja (kogu näidendi jutustaja) hääletoonist, veel enam ehk sihtgrupist.

Vana Antoni kuju on mõnes mõttes kivirähliku tekstitegemise võtmekuju. Eriti esimese vaatuse lõpuosa esindab kõige paremini seda mitmetasandilist naeru. Pidulistel õnnestub vanameest veenda, et vana kord on tagasi, aeg kohvleid pakkima hakata. Antoni hirmu-epekt on ühtpidi täiesti jälgitav ülbe lööbiga, võllaroogliku naeruga. Teisalt pistab see pisut südames: Anton kui sümbol võtab mängu tõe pähe, ta on valmis üles andma inimese, kellega (väidetavalt) kuulub sinimustvalge lipuke ta laual. Selles on selgrootu, ärahirmutatud, moraalselt laiaks litsutud nõukaegse inimese traagikat. Meie naerame, aga inimesel on (kuskil tegelikkuses) valus ja häbi. Kui vana kord tagasi tuleks, kes meist, eriti meist noortest, oleksid kaasajooksikud, kes dissidendid, kes koputajad, kes ohvrid, kes sadistikud nautijad? Anton arvaks: me saame seda õige pea näha.

"Helesinine vagun": Anton – Arvo Raimo, Märt – Gert Raudsep, Indrek – Aarne Soro, Tõnu – Meelis Rämmeld.

ENN LOIT

tekis minu jaoks siin hõõrumine. Kivirähk laseb oma tegelastel (iseenda põlvkonnal) kuulutada nad viimaseks põlvkonnaks maiparaadi sabas, viimasteks, kes mäletavad seda aega, kes naeravad selle üle, aga pole enam, kellega koos naerda. Kummalisel kombel jagub veel neid 23aastaseidki emakeeleõpetajaid (mu kursaõed ja -vennad näiteks), kelle jutt ja maailmanägemine sulab nõnda teravasti kokku "Helesinise vaguni" Tõnu omaga. Samas on me seas muidugi juba palju ka uue aja noori. Neid, kes ei mäleta, ajaloota ufosid. Aga jätame selle "viimase põlvkonna" küsimuse siinkohal lahti. Ma võin ju mäletada Brežnevi ja Tšernenko ja Andropovi surma, aga see on pigem heistus matusekaadrist ja igikestvast leinast, mis kõige enam muserdas meid, lapsi: lastesaated olid ju esimesed, mis programmi välja jäeti, kui mõni järjekordne gerantokraat vedru välja viskas. Ja nii näis see kestvat nädalaid, kuid. Terve mu lapsepõlve varase, õrna ea.

Suhteliselt isetu peategelane Indrek, kes kõigub kahe maailma piiril, on osake sellest uuest (tema ju magab "Lumivalgekesega"), aga mäletab selgesti vana, seob loo lihtsalt tervikuks, annab mingi signaali objektiivse-mast ruumist: mäletamise ja unustamise

Brežnevi aeg on piduliste jaoks teisenenud eriliseks, hüljatud planeediks. See tuleb eriti selgelt välja kohati liiga lihtsalt groteskseks, tibilikuks, ajuvabalt uueks kirjutatud Sirtsu il-mudes. Ta ei ole seda planeeti kunagi näinud, ta ei mõista selle keelt, isegi neid üksikuid sõnu ja märke, mis tegelastel veel meeles püsivad. Tal on juba uus keel, mida "vanad olijad" ei mõista, ja selles keeles on väga palju lõbujanulist, hedonistlikku, puhast naeru.

Näidendi lõpus annab Kivirähk mõista, et seda planeeti pole enam ehk olemaski, teda ei annagi ehk enam vaadelda, näha, mõista, kirjeldada. Teisalt pöördub teose lõpp absurdikoomikasse, nihkesse. Aga mõneski mõttes on too uus, ootamatu pilt veelgi eksistent-siaalsem, saatuslikult kurb.

"Helesinine vagun", lavastus

Ma ei ole tuttav Viljandi Ugalas tehtavaga, seega ei õnnestu mul paigutada "Helesinist vagunit" nende taustale, võrrelda taset või näha tegijate arengut. Lisaks on siin üks teine moment: tegin valesti "Helesinist vagunit" esmalt lugedes. Tekstis peitub palju rohkem potentsi kui laval välja tuleb. Samas ei saa siin midagi ette heita lavastajale või näitle-jatele – nii on olnud pea kõigi tükkidega, mida

ma kunagi lugenud olen ja siis lavalaudadel või kinolinal (televiisoris) näinud, need tekstid lihtsalt on põnevamad kui valmis, äramääratud kujutlused neist. Parima teatrielamuse olen saanud kindlasti asjadest, mida ma kunagi lugenud pole.

Samas võib Taago Tubina lavastust igati soovitada, see on samamoodi (nagu tekst ise) lihtsa visuaalse lahendusega hea komöödia, mille olulisemad stseenid saavad hästi välja mängitud.

Nagu juba eespool ilmneb, on Kiviräha tegelased siin suhteliselt staatilised sümbolka-rakterid. Põnevus, naer, mõte ja tunne tekki-vad nende sümbolite hõõrdumises, põkkumi-ses, suhtlemises. Mõneski mõttes eeldaks Ki-viräha tekst (mis vastukaaluks tegelaste stili-seeritusele on rahvalik, kõnekeelelõuline, reaalseid situatsioone ja sõnastusi, tavakeele-kasutust matkiv) naturalistlikumat lahendust, Ugalal lavastuses oli pisult liiga palju situat-sioonistiliseeringut.

Samas näiteks Sirtsu kuju oligi sedaviisi kirjutatud, Kata-Riina Luidele ei jäänudki muud üle kui "tibi teha", selle tegelaskuju gro-tesksus jääb muu tüki suhtes pisut nihkesse. Naiskarakteritega on Kivirähk ikka probleeme olnud, ta lihtsalt tunneb eesti mehe sise-maailma paremini, olulisi ja iseloomu-ga, väljajoonistuvaid naisi leiab ta loomingust näpuotsaga.

Samas oli märgatav Sirtsu kuju mängutuleku inspireeriv mõju teistele osatäitjatele: Aarne Soro (Indrek), Gert Raudsep (Märt) ja Meelis Rämmeld (Tõnu) said teises vaatuses tunduvalt hoogu juurde, mida eeldas muidugi ka loo käik. Ehk tähelepanuväärseima rolli tegi Arvo Raimo Antonina, kel mõlemas vaatuses lühike, aga oluline koht. Emotsionaalselt veenavad ja tera-vad olid ka Raudsepa monoloog lol-lidest välismaalastest ning teises vaa-tuses sama väärtusega Rämmeldi monoloog kirjanusõpetaja imelistest visioonidest ja üksikõiksetest noortest, mõnes mõttes manifesteerivamad osad tükis.

Kõige kummalisema lahenduse sai aga Leopold: Tanel Ingi kehastatav "tähepoiss" oli kujundatud homo-likuks veidrikuks, mis muidugi teenib lavakoomika huve. Aga tekstikude ise taolist ettekirjutust ei anna. See on juba lavastaja ning näitleja tõlgendus. Selles mõttes oli teksti-Leopold ehk vähem silmatorkav, tema veidrus, eri-line olek vaoshoitum ja märkamatum.

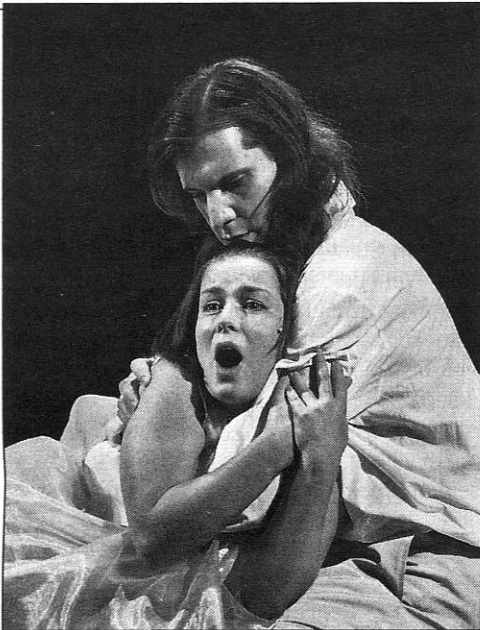
"Helesinine vagun" – mis Kivirähk öelda on?

Esmalt on tegu hea meestekomöödiaga, viinavõtutükiga, kus olulisi asju lahatakse, arvatavasti ühe parema koomilise tükiga, mis Eestis üle hulga aja kirjutet (noortest, pealekasvavatest draamaautoritest suudab ehk vaid Urmas Vadi nii sisutihedat ja hääd nalja luua). See on Ugalal tegijatel samuti hästi välja tulnud, vaatajale mõnuga jälgitav. Teisalt ei ole sisuliselt tegemist mingi sõgeda nõukaihalusega, mida oletatakse nooremate kirjameeste puhul (nt. Wimberg, temagi puhul on see miski muu); pigem on see mälestus ajast, kus eesmärgid ja ihalused olid veel teada, käegakatsutavad. Need unistused and-sid identiteedi. Uuel ajal, uuel planeedil ei ole selliseid eesmärgi, ideaale. On naudingud ja naer. Aga hedonism ei anna alust terviklikule identiteedile, mina-teadmisele, selle saavad anda ainult mälestused ja mälestuste mäles-tused (mälestused väärtustest?). Ilma nendeta pole inimest. On ainult ketšup. Punases plas-tikpudelis. Seo heeliumiga õhupall külge ja ta lendab minema.

JÜRGEN ROOSTE

Hulluse hääl pärrib olemisest

Eric-Emmanuel Schmitti, "Kuldne mees" ("Golden Joe"); tõlkinud Inge Eller. Lavastaja Andres Noormets, kunstnik Riina Degtjarenko, kostüümikunstnik Marge Martin. Osades Indrek Saar, Üllar Saaremäe, Tiina Mälberg, Anneli Rahkema, Peeter Jakobi, Kersti Tombak, Tarvo Sõmer, Velvo Väli, Hannes Prikk, Eduard Salmistu ja Margus Stalte. Esietendus Rakvere teatris 21. märtsil.

"Kuldne mees": Cecily – Anne Rahkema, Joe – Indrek Saar.

Eric-Emmanuel Schmitti "Kuldne mees" on Shakespeare'i "Hamleti", lääne kultuuri ühe olulisema tüviteksti parafras selle sõna kõige otsesemas tähenduses – selgitav ümberjutustus, nagu õigekeelsussõnaraamat ütleb. Autor on Shakespeare'i tegelased toonud tänapäeva ja visanud nad maailmakorra sisse, mis kaasaja vaatajale tuttavlik. Konkreetsemalt siis maailma, kus kellegi väärtust saab paljuski mõõta numbrikombinatsiooni järgi, mis tema arvelduskontol ilutseb, ning kus seda väärtust saavad muuta pangaametnikud – kas laenu andes või sellest keeldudes või ka lihtsalt kogemata klaviatuuril delete-nuppu vajutades. Nii istubki Golden Joe (Hamlet) kell neli öösel Londonis asuvas Taani pangas ja juhib rahavooge. Lahterdades võiks väita, et Schmitt parafraseerib "Hamletit" kahel tasandil, süžee ja teksti (repliigi) tasandil.

Parafrasi kaks tasandit

Tegelasedki on meile juba ammu tavad. On poeg (Hamlet/Joe), kelle juurde öösel tuleb tema isa vaim, et nõuda kättemaksu oma surma eest – ekraanivirvendusena kui arvutiviirus. On ema (Gertrude/Meg), kes jagab oma abieluvoodit mehe vennaga (Claudius/Archibald) ja tahab temaga nüüd ka abielluda, kui on surnud ta senine abikaasa, Taani panga suuraktsionär. On pojale igati sobiv pruut (Ophelia/Cecily), kelle isiksusetestid annavad alati sama vastuse: lihtsameelne. Ei puudu ka neiu isa (Polonius/Steelwood), kes tulevase väimehe poolt tapetud saab ehk sureb infarkti, kui Joe (ema õhutusel) juhuslikult just tema arve tühjaks teeb, näitamaks, et ta seda suudab. Vaiksel hiilivad ümber Taani (panga) ka Fortin ja Brass – naaberkuningriigi (ehk panga) omanikud.

Loomulikult pole Schmitt ühtki tegelast Shakespeare'ilt üks ühele üle võtnud. Kohati on üht algtegelast üldse raske määratleda – Arthuri tegelases on nii laerteslikku vennaarmastust Ophelia/Cecily vastu, kuid samas suudab ta horatiolikult panna Hamletit/Joe' tegema otsuseid, mis tema pangale (või ka talle endale) kuidagi kasuks ei saa tulla. Mõni tegelane on saanud hoopis uue varjundi olemusele juurde; näiteks on Steelwood/Polonius oma tütre taskutest raha varastav allakäinud tööstur, kes Joe'lt laenu küsima tuleb. Et tegemist on parafrasiga, siis ei peakski ehk

enam süviti allikate otsimisel minema.

Mis puutub parafraseeringu teise, repliigi tasandisse, siis näidendit läbivamalt ja ühesemalt on "ekspluateeritud" Hamleti kuulsat lauset "miski on mäda siin Taani riigis", mis ka näidendist kõnekeelde kandunud repliikidest üks tuntumaid. Ehk enamgi kasutatav kui trooniv "olla või mitte olla?" (muide, ei puudu ka viimane ja seda tsitaadina: seda ütleb küll Golden Joe (Hamlet), kuid lause ei kuulu mitte talle, vaid kellelegi, kes selle mehe poolt loetavasse raamatusse kirja on pannud).

Lugu mäda Taani riigist on aga Schmitti parafraseeritud teksti läbiv sümbol. Ühel hetkel hakkab Joe märkama lõhnu enda ümber: Joe' tähelepanu pöörab ema ja onu ümbritsevale haisule isa vaim. Joe, kellele lõhnade tundmine (kui reaalsuses oleku või teadlikkuse võrdkuj) on uus asi, katsetab seda Guildeni peal (jah, nime poolest tuletatud Guildensternist), kellel nagu polekski lõhna (sest ta on liiga tagasihoidlik, nagu ta ise väidab). Kui aga Joe ta "mängult" tööle tagasi võtab, vallandub ka Guildeni lõhn (mis erineb jälle haisust, mida Joe tunneb Guildeni juures, kui ta mehe taas vallandab).

Nagu juba ennegi ütlesin, pole artikli eesmärk Schmitti näidendi ja "Hamleti" paralleelide-allusionide süvaanalüüs, mistõttu jätkaks teksti tasandi nüüd seljataha.

Mängitsemisest psühholoogilisuseni

Lavastaja Andres Noormets tundub olevat Schmitti pisidetallides vaimuka, üldisel tasandil valusa "Hamleti" parafrasi lavale toonud just sellisest näidendihinnangust lähtudes. Esimese vaatus "vint peale keeratud mängustiil" asendub teises vaatuses heas mõttes psühholoogiliste mänguvõtete (vahe pole muidugi järsk, pigem on selline hinnang antud üldisel tasandil, eristust teravdades). Teisiti öeldes: kui esimeses vaatuses esitletakse meile tegelasi kui näitlejaid, kes mingeid tegelasi kehastavad (üsna laia pintsli tõmbega neid karikeerivad), tuues nii pähe mõtte brechtlikust teatrist, siis teises vaatuses kandub "see on ikkagi teater" tagaplaanile (kadumata siiski lõpuni, mis oleks ka võimatu, kui võrd vihjed "Hamletile" kui mingis mõttes sõnateatri kui sellise võrdkujule on tekstis nii tugevalt sees). Kolmandat moodi öeldes: esimesed stseenid on vallatud müüdi metamorfoosid ja mängud kultusega, mis lõpupoole asenduvad loo lõpuni jutustamise vajaduse ja suhtevõrgustiku väljajoonistamisega. Ehk ka selle pärast tabasin end teise vaatuses keskel mõttelt, et ei tea, kuidas nad ikka jõuavad – nii palju segmente loos ("Hamletit" omast siis) on ju veel jutustamata. Eks see näidendi (ehk siis Schmitti poolt kirjapandu) lõpp veidi narratiivist "ülenuumatud" ja stseene liiga üheselt ette aimata lubav oli kah.

Töötav tinglikkus

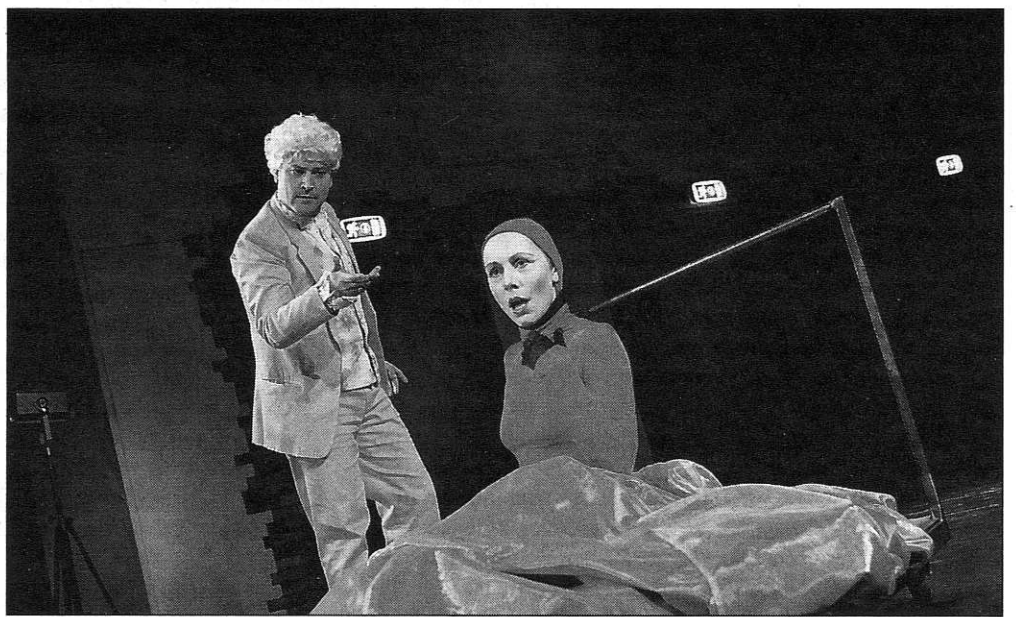
Riina Degtjarenko tinglik lavakujundus toetas igal juhul lavastust väga hästi. Ei saa siiski mainimata jätta, et tehniliselt oleks saanud lavakujunduse teha paremini (kivi töömeeste kapsaada) – harva juhtub, kui saalis istudes tabad, et tehnilise teostuse vajakajäämised kipuvad segama teatrielamust (põhjus pole siiski ainult see, et nägin lavastust Eesti Draamateatri suures saalis, kuhu see kujundatud ei olnud ja mistõttu lavakujundus just külalisetenduse omana tundus). Tagasi lava tinglikkuse juurde. Mängupaigad loodi erinevaid poodiume lavale veeretades, üks lava külg oli jäetud lahtiseks, mistõttu kogu lavatagune atribuutika välja paistis – aga teatritegemise mittedalgamine oligi ju vajalik. Poodiumitest rääkides peab tunnustama, et oleks oodanud nende sujuvamat lavale saabumist (nagu näiteks väga hästi õnnestus stseenis "ema ja onu tuiskamine lavale, Meg poodiumil, onu

hoogu lükkamas"). Kolmas oluline osa kujundusest oli videoekraan tagaseinas (külgeinas oli veel kaks ekraani, mis jäid aga kasutamata, kahjuks). Ekraan kasutati kolmetiselt: kellegi juhtiv käsi pani sinna järgemööda pabereid, kus peal stseenide numbrid ja tegevuspaik; sinna projitseerus ka pilt Joe' arvutiekraanist, kui isa vaim teda tülitama tuli. Viimaseks oli see tegev ka kahesuunalise salakaamera avana. Stseenides, kus mõned tegelased läksid küll lavalt ära, kuid jäid lavalt toimuvat pealt vaatama (nagu näiteks n.-ö. magamistoastseenis, kus Hamlet/Joe emaga vestleb ja Polonius/Steelwood neid pealt kuulab/vaatab), läksid nad tegelikult lava taga asuva kaamera ette ja siis vaatasidki – ja publik nägi nende vaatamist, märkas reaktsioone, kuulis kommentaare. Pole mingit põhjust arvata, et lavalt olid seda vähemalt ei teadvustanud (seda enam, et eks need Schmitti tegelased ole ikka oma elu jooksul korra "Hamletit" lugenud). Siinkohal ongi paslik anda edasi kiidusõnad operaatorile.

Samas võttes, kuid mõneski mõttes vastandliku lahenduseni jõudes, olid tehtud ka kostüümid (Marge Martin), värvikirevad (ebatraditsioonilise värvivalikuga, nagu seda oli Joe' karjuv ereroheline ülikond), groteski kalduvad (Megi kostüümid eriti). Nii kirjeldasid need n.-ö. esimese vaatus mängulaadi, jäädes teises vaatuses mälestuseks ja oluliseks meeldetuletuseks olnust (ainsana vahetab kostüümi ju Joe, kelle roheline ülikond asendub klassikalise musta püksi ja valge särgiga).

Neist, kes laval

Puhtalt välise ja tekstisese analüüsiga piirduda oleks "Kuldse mehe" puhul siiski patt. Esmalt isiklik hääbisegune ülestunnistus: pole viimasel ajal väga tihti Rakvere teatri lavastusi vaatama sattunud ega suuda siin kirjutises näitlejaid puudutavat konteksti väga avada.

Archibald – Üllar Saaremäe, Meg – Tiina Mälberg.

2X PRIIT GREPP

PEALELEND

Järgmisel kolmapäeval, aprillikuu viimasel päeval, toimub Eesti Draamateatris üks eriline teatriõhtu. Mis siis tegelikult juhtuma hakkab ja mis saab Draamateatrist edasi?

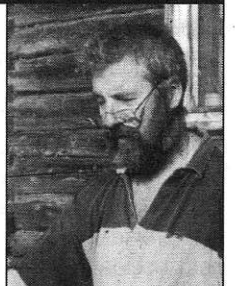
30. aprillil jätame hüvasti Draamateatri majaga. Päeval maalivad kunstnikud pilte seintele, kuhu kunagi maalitud ei ole ja kuhu vähemalt põlvkonna jooksul maalida ei saa. Nimetasime selle ürituse "Kaduvaks kunstiks". Nagu kaob üks teatrilavastus, kaovad ka need teosed, kui seinad remondi ajal uue värvkatte saavad.

Õhtu algab etendusega "Kodutud teosed", see on Tiit Ojasoo koostatud läbilõike teatri viimaste aastate repertuaarist, millest töötab tulla põnev ja terviklik etendus. Haruldane juba sellepärast, et laval on kogu Draamateatri näitlejaskond. Et juba pikemat aega kolime teatrit tühjaks, jõuab järg aprillikuu viimasel päeval saali toolideni. Nii toimub etendus lagedas saalis ja publik istub põrandal. Etendusele järgneb rock-kontsert ja hiljem tants, kus DJ-dena astuvad üles Draamateatri näitlejad.

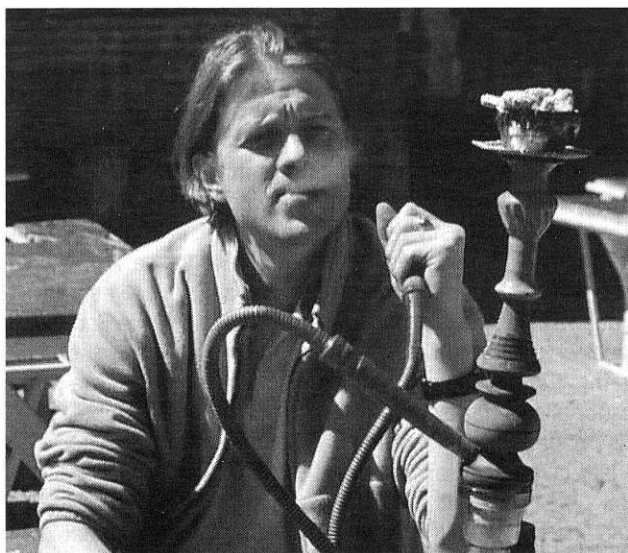
PRIIT PEDAJAS

Et remondi algus seoses riigihanke protestidega lükkus, mängime mais sealsamas, toolidest tühjaks tõstetud saalis viimased korrad lavastust "Mao tee kalju peal". Mängime saali improviseeritud laval, mille ümber ehitame suure tõesuga "amfiteatri". Üleval väikeses saalis teeme "ööteatrit" – mängime öösiti "Inishmore'i leitnanti".

Mais viime ringreisile "Õhtusöögi sõpradega". Juunis mängime vabaõhulavadel üle kogu maa "Eesti matust". Puhkusele loodame minna juba selge teadmise, millal ulatuslikud renoveerimistööd valmis saavad ja millal taas oma majas mängima saame hakata. Viimane ja seni veel tühistamata plaan näeb ette, et juba detsembris. Aga selguse annab sellele ikkagi leping riigihanke võitnud ehitusettevõtjaga.

Eesti Draamateatri peanäitejuht

Martin Aadamsõo vesipiibuga.

JAANUS MÄGI

Ühe kino maa?

Eestis tehakse filme, mida vaatavad mõnuga väga paljud siinsed elanikud, mullu rekordiliselt iga kümnes inimene. See on rõõmustav. Mureliku suuga tuleb aga tõdeda, et Eesti elanik peab eesti filmi vaatamiseks tegema märkimisväärsed pingutusi, iseäranis, kui ta kuulub nende hulka, kes pole veel Tallinnasse kolinud. Eesti 78 kinos näidatakse regulaarselt filme ainult tosinkonnas. Viimase kahe aasta jooksul on ukseid sulgenud 20 kino, avanud aga ainult üks. Peagi võime end tutvustada kui ühe kino maad ja rahvusliku filmikunsti täie rauaga välismaa vaatajatele suunata.

See groteskne perspektiiv peaks aitama meil asju õigesse raami asetada. Ühtlasi on see heaks suuniseks poliitikutele ja Eesti Filmi Sihtasutusele, kes on ellu kutsunud, et "luua tingimused Eesti rahvusliku filmikultuuri arenguks" ja "toetada Eesti filmide loomist, tootmist ja levitamist." Eesti Filmi Sihtasutus on alates oma asutamisest (1997) olnud Eesti filmitootmise suurim rahastaja. See teadmine ja pidev rahanappus, mis kiusab vabariigi professionaalset kultuuri, on ahendanud meie pildi sihtasutusest pelgalt filmitootmise rahaallikaks. "Rahvusliku filmikultuuri areng" on siiski palju laiem mõiste kui vaid filmide tootmine. Selle müsti all peaks vaatajal olema sama palju ruumi kui tegijal.

Täna, mil kogu Eesti filmil on aastas vähem raha kui ühel teatril, tundub selline arutlus ehk möödarääkimisena. Selge on, et sel aastal filmile eraldatud 34 miljoni krooniga kinosid ei taasta ja enam-vähem kogu raha tuleb kulutada selleks, et Eesti filmitootmise habras nabanöör lõplikult ei katkeks. Laulva revolutsiooni järellainetes alanud filmiloojate materiaalne vaevafännak on kõigele vaatamata jõudnud olukorda, kus eesti filmi vaatajate arv seljatab "Titanicu" ja peale on kasvamas uus põlvkond tootjaid, kes oskab mõelda nii kunstis kui kroonides.

See on just hetk, mil tuleb riiklikul tasandil hakata mõtlema laiemalt kui ühe või teise filmiliigi toetuse suurus. Eesti film on end viimaste vaatajarekordidega tõestanud kui väärtus, mida Eesti inimesed hindavad. Sellele vundamendile tuleb riigi, omavalitsuste, EFSi ja erafirmade jõul hakata ehitama võrgustikku, mis viiks siin toodetud filmid ühtlasemalt ja laiemalt üle maa. Sest esiteks on riigil mõtet toetada kultuuriliiki, mida kodanikud tahavad ja ka saavad tarbida, ning teiseks, suurem vaatajate arv aitab leevendada tootjate rahamuresid. Euroopa Liidu lävel seistes tasub teraselt vaadata ka sealsete fondide võimalustele. Kultuuril pole küll abifondides eraldi rida, kui aga käsitleda seda kui elukvaliteedi ja regionaalarengu elutähtsat osa, siis on siin võimalusi küll. Kogu eelöeldut märgates on ka äsja ametisse astunud valitsus kirjutanud oma koalitsioonileppesse punkti "Kino tuleb tagasi", mis seab eesmärgiks kinonäitamismõimaluste taastamise kogu Eestis. Mõistlik samm.

Ka filmi teine ehk tootmise pool vajab pisut korrastamist. Jaotatava raha nappuse kõrval on suurimaks probleemiks tootjate killustatus. Luuletajat Hasso Krulli parafraseerides peab nentima, et kui liiga palju osalisi jagab liiga väikest pirukat, on tulemuseks katkestuse kultuur. Filmitootmine on aga protsess, mis vajab pikka planeerimist. Viimane omakorda eeldab stabiilset rahalist miinimumi, millega produtsent arvestada võib. Praegune projektipõhine rahajootamine seda ei soosi, kuigi see jaotusviis on raha nappust arvestades praegu nagu paratamatu. Aga kindlasti mitte ideaalne olukord, millega leppida.

Lähiaastail peab EFS hindava pilguga üle käima oma rahastuspõhimõtted ja leidma mooduse, kuidas aidata filmitootjaid tugevamaks ja kokku kasvada. Kui need mündi kaks külge piisava energiaga läikima lüüa, võime mõistlikkuse piires loota, et Eesti ei muutu lähiajal "ühe kino maaks".

MARTIN AADAMSOO,

Eesti Filmi Sihtasutuse peadirektor

2003 aprilli seis Eesti Filmi Sihtasutuses

Eesti Filmi Sihtasutuse (EFS) põhitegevusest, Eesti filmitootmise toetamisest käesoleval aastal annab ülevaate lisatud tabel. Kõigiks filmitootusteks planeeritud 30,5 miljoni krooni oli 20. aprilliks toetuslepingud sõlmitud 12 454 000 krooni eraldamiseks, see on 40%.

EFS saab 2003. aastal riigieelarvest sama summa mis 2002. aastal – 34 337 400 krooni. Ka filmitootusteks eraldatav summa 30,5 miljoni krooni on jäänud samaks. Lisaks filmitootustele kulub 1,7 miljoni muudele projektidele, nagu Eesti filmi puudutavate infomaterjalide kirjastamine, Eesti filmide tutvustamine tähtsamatel filmiturgudel, festivalikoopiate soetamine ja transport, koostööplatvormi Baltic Films tegevus, rahvusvaheliste organisatsioonide liikmemaksud, Balti filme tutvustav turustusüritus "Baltic Event", programm "Eesti filmi lastele" jpm.

2002. aastast tegutseb EFSi juures MEDIA Desk Eesti, mis vahendab Eesti filmitootjatele informatsiooni EL programmi MEDIA Plus toetusvoorudest ning koolitustest, samuti abistades filmieestlasi informatsiooni hankimisel ning toetus- taotluste vormistamisel. Peab ütlema, et Eesti liitumine programmiga MEDIA Plus ning MDE tegevuse alguskuud on olnud küllalt viljakandev: seitsmest seni esitatud toetustaotlusest on kolm saanud positiivse vastuse.

Filmiliikide toetamise osas on EFSi eelarves muutunud niipalju, et möödunud aastaga võrreldes on veidi (400 000 krooni) vähendatud mängufilmide toetuse üldsummat. Sellele vaatamata on EFS planeerinud tänavu eraldada toetust kolme täispika mängufilmi tootmiseks, vähemalt kolme lühimängufilmi tootmiseks, nelja täispika mängufilmi arenduseks ja kuni kuue stsenaariumi jaoks. Oluline on kinos näidatavate eesti filmide koopiate arvu suurendamine; nii "Vanad ja kobedad" kui "Nimed marmortahvlil" linastusid kinodes nelja koopiaga – ja tulemused on silmanähtavad. Niisiis tuleb uutest filmidest valmistada rohkem koopiaid, et need jõuaks võimalikult kiiresti ka väljaspool Tallinna elavate vaatajateni.

Teine muudatus filmitoetuste eelarves on dokumentaalfilmide toetussumma tõstmine 500 000 võrra. See on põhjendatud kahe kavatsusega. Esimene kavatsus on toetada koostöös ETVga finantseeritava dokumentaalfilmide sarja "Eesti lood" tõsielulugude tootmist, milleks on ette nähtud kuni 600 000 krooni (seni on lepingud sõlmitud seitsme filmi tootjatega, ühtekokku toetab EFS 12 lühidokumentaali 16st, mis alates oktoobrikuus ETV eeskavas koha leiavad). Neid lugusid toetades lähtume põhimõttest, et Eesti dokumentaalfilmid peavad süsteemselt vaatajani jõudma.

Kõik dokumentaalfilmid ei ole muidugi kiiresti toodetavad ja madala eelarvega nagu "Eesti lood". Teine EFSi prioriteet 2003. aastal ongi dokumentaalfilmide toetuste suurendamine tagamaks professionaalset teostust ja laialdasemat levi, kodumaast kaugemalgi. 2003. aastal astutakse sellel teel esimesi samme.

Animaalide osas sarnaneb pilt 2002. aastaga. Kui midagi esile tõsta, siis seda, et sarjadena toodetavate (Eesti Joonisfilm kriminaalparoodia "Frank ja Wendy" ja Nukufilmi lastelood üldpealkirjaga "Mirjam") animafilmide tähtsus suureneb.

Muude sihttoetuste, nn. varia real tõstaks traditsiooniliselt toetatud PÖFFi, Pärnu dokumentaal- ja antropoloogifilmide festivali ja Kinobussi kõrval esile suuremat toetust Eesti produtsentide osalemisele filmiturgudel, et luua paremaid eeldusi rahvusvaheliste filmikoostöösuhete arenguks.

Eesti film on vaatajate hulgas jätkuvalt populaarne. Kui 2002. aastal käis eesti filme kinodes vaatamas 166 596 inimest (s.o. nii esilinastunud uute filmide kui ka varem esilinastunud filmide korduseanssidel kokku), siis tänavu on "Nimed marmortahvlil" (30 934) ja uus komöödia "Vanad ja kobedad" saavad jalad alla" (64 011) vähem kui nelja kuuga toonud kinno 94 945 vaatajat, mis on juba 57% mullusest eesti filmi vaatajaskonnast. "Marmortahvlite" linastustsükkel on praktiliselt lõppemas, "Vanad ja kobedad" on kindlasti ka vaadatav suvekomöödia. Sügisel on tulemas kahe uue mängufilmi esilinastus, need on Sulev Keeduse "Somnambuul" ning Soome-Eesti ühisfilm "Vennad". Tahaks loota, et eesti filmide vaadatavus püsib tänavugi mullu saavutatud tasemel ehk on ca 10% kinopubliku koguarvust. Sellele lisandub Kinobussi ning filmipäevade ja -festivalide vaatajaskond.

Eesti film on käepärane kaup kultuuriekspordiks. 2002. aastal näidati eesti filme 32 välisriigi filmiüritustel ja festivalidel. (Eesti filmide välismaise telelevi kohta pole esialgu kahjuks päris täpseid andmeid, kõige parem edu on seni saanud Eesti Joonisfilm lastefilme.) Käesoleval aastal on Eesti filmid jooksnud USA, Saksamaa, Prantsusmaa, Soome festivali- kinodes, ent suur festivalihooaeg on veel ees. Äsja lõppenud Eesti kultuuripäevadel New Yorgis näidati samuti filme, Dresdeni filmifestivalil oli suur eesti animatsiooni programm, erlist tähtsust eesti filmide tutvustamisel omab juulikuus Karlovy Vary filmifestivali raames esitatav programm "Balti fookus", milles näidatakse Eesti, Läti ja Leedu filme.

Alates 2001. aastast on EFS kandnud hoolt selle eest, et Eesti filmid oleksid tutvustatud olulisematel filmiturgudel: Berliini European Film Market, Cannes'i Marché du Film, Annecy animafilmide festivali turg MIFA. Berliin on seljataga, 15. mail algab filmiturg Cannes'is, kus tutvustatakse kahte viimase aja kinomenutit, juuniku alguses toimub Eesti animafilmide esitus Annecy festivalil ja selle filmiturul.

Lähema kuu aja jooksul on siinses filmielus kindlasti tähtsündmus Priit Pärna uue joonisfilmi "Karl ja Marilyn" esilinastus – film, milles seiklevad meile kõigile igiarmsad Karl Marx ja Marilyn Monroe. Aga kindlasti juhtub veel palju muudki põnevat nii meil kui mujal. Kas või Cannes'i 56. filmifestival, mis algab 14. mail.

JAAK LÖHMUS,
EFSi peapekspert

Eesti Filmi Sihtasutuse 2003. aasta lepingulised sihttoetused

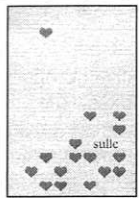
Seisuga 20. IV 2003

FILM	TOETUSE SAAJA	PRODUTSENT	REŽISSÖÖR	TOETUSSUMMA
MÄNGUFILMID			EELARVE	16 500 000
TÄISPIKKADE MÄNGUFILMIDE TOOTMISTOETUS				
1. "Lilled Evale"	Taska Productions	Kristian Taska	Ilmar Taska	5 700 000
2. "Vennad"	F-Seitse, Kinotar	Kaie-Ene Rääk, Lasse Saarinen	Esa Illi	600 000
LÜHIMÄNGUFILMIDE TOOTMISTOETUS				
1. "H.I.V." ("Hüvasti igavesti, vördjad")	Allfilm	Piret Tibbo	Liina Paakspuu	30 000
			Kokku eraldatud:	6 330 000
ANIMAFILMID				7 000 000
ANIMAFILMIDE TOOTMISTOETUS				
1. "Karl ja Marilyn"	Eesti Joonisfilm	Kalev Tamm	Priit Pärn	375 304
2. "Frank ja Wendy"	Kinoproduction	Claes Olsson		
	Eesti Joonisfilm	Kalev Tamm	Priit Pärn, Priit Tender, Ülo Pikkov, Kaspar Jancis jt.	3 624 696
ANIMAFILMIDE ARENDUSTOETUS				
1. "Lotte ja judo"	Eesti Joonisfilm	Kalev Tamm	Janno Pöldma, Heiki Ernits	300 000
			Kokku:	4 300 000
DOKUMENTAALFILMID				4 500 000
DOKUMENTAALFILMIDE TOOTMISTOETUS				
1. "Elu pisiasjad"	F-Seitse	Reet Sokmann	Dorian Supin	250 000
2. "Naeratavad naised"	Exitfilm	Anneli Ahven	Liina Triškina	50 000
3. "Karoliina"	Small Stream	Anneli Ahven	Õnne Luha	50 000
4. "Intiimne linn"	Acuba Film	Arko Okk	Kristiina Davidjants	500 000
5. "Tahan saada nõiaaks"	Allfilm	Piret Tibbo	Liina Triškina	50 000
6. "Franka"	Allfilm	Piret Tibbo	Siiri Timmermann	50 000
7. "Teisel pool vett"	Allfilm	Piret Tibbo	Liia Sakkos	250 000
8. "Linnanoor vs maanoor"	Eetriüksus	Kiur Aarma	Hanna Sein	48 500
9. "Una Ööbik"	Eetriüksus	Kiur Aarma	Ralf Siig	48 500
10. "Mees, kes avab ukse"	Estonia Film	Igor Ruus	Igor Ruus	50 000
DOKUMENTAALFILMIDE ARENDUSTOETUS				
1. "Teekond"	Kairiin	Jüri Sillart	Jüri Sillart	200 000
2. "Kuum külm sõda"	Eetriüksus	Kiur Aarma	René Vilbre	150 000
			Kokku:	1 694 000

MUUD SIHTTOETUSED (täienduskoolitus, produtsentide osalemine filmiturgudel, filmiüritused jm.).
Eelarve 1 200 000, eraldatud 130 000 krooni.

Toetus kokku 12 454 000 krooni

RAAMATUTUTVUSTUS

Jaan Malin
SULLE

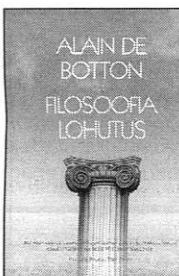
Jaan Malini viies raamat sisaldab alapealkirja kohaselt juhtumata juhuluulet. Kõik palad on konkreetse pühendusega, tavaliselt naistele. Niisiis on tegu kevadmeelisust soosiva ja varasematest sama autori üllitistest suuresti erineva kaantevähaga, mida läbib selge riimilisus. Lõbusad ja armsad tekstid. Kujundanud Kalle Müller. Tartu 2003. 95 lk.

Kristiina Ehin
SIMUNAPÄEV

Igikestvast imelisest simunapäevameeleolust kantud lennukas tuline raamat, väärakas järg luulekogule "Kevad Astrahanis". Seekord on tegu voogava vabavärsiga, väga emotsionaalse ja ilusa tekstiga. Kauniks kujundanud Marek Allvee. Huma, 2003. 47 lk.

Andrus Kivirähk
VARGAMÄE VANAD JA NOORED

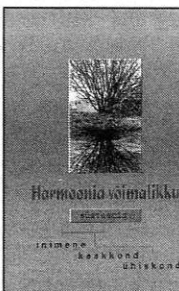
Kivirähkalt ilmub viimasel ajal raamatuid sama kiiresti kui met-savargad riigimetsast puid ära tassivad. Aga sellest pole häda: kõik ju armastavad teda. Seekord siis lühike poliitikalugu Signe lahkumisest uue valitsuse esimese krüüni. Seda raamatut peab kähku lugema, sest minu sisetunne ütleb, et suur jagu peatege-laste prototüüpidest teeb ennast lähema kümnekonna aastaga poliitikas nii keskpäraselt täis, et tulevastel põlvkondadel pole põhjust neid mäletada. Keele toimetanud Tiit Ilu, kujundanud Villu Koskaru, karikatuuridega varustanud Rein Lauks. Eesti Päevaleht, 2003. 104 lk.

Alain de Botton
FILOSOOFIA LOHUTUS

Seda raamatut võiks tema populaarse vormi tõttu kasutada Meose kirjutiste kõrval filosoofiaõpikuna koolides. Tegelikult kujutab raamat endast mingit teatavat liiki eneseabiõpikut, filosoofide õpetustest otsitakse abi, konkreetset lohutust nt. murtud südame või tühja rahakotiga inimesele. Üldiselt laia haardega mõttelooline ühepajatoit, aga hea kerge seedida. Tõlkinud Ehte Puhang, toimetanud Kärt Hellerma, kujundanud Anneli Navi. Varra, 2003. 237 lk.

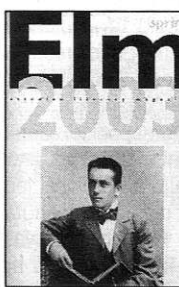
William Raeper
Linda Smith
PILK IDEEDE MAAILMA

Teejuht algajatele. Iseenesest ongi siin ilmselgelt tegemist filosoofiaõpikuga, täpsemini aga teoloogiaõpikuga, mis küll oma olemust ei varja, ent peitub siiski pigem filosoofia põhiprobleemide selja taha. Ja see ei ole üldse tore. Filosoofiaajaloo olulisemate küsimuste hulka ei kuulu kindlasti pärimine: kes on Jeesus? Need kaks teemat tuleks teravamalt lahus hoida. Samas on see täiesti kasutatav ja sisukas teos, ainult pilk peab kriitiline olema. Tõlkinud Olev Luhaveer, retsenseerinud Indrek Meos, kaane kujundanud Tiit Tõnurist, toimetanud Valter Rummel, küljendanud Lauri Haljamaa. Koolibri, 2003. 208 lk.

HARMOONIA VÕIMALIKKUS SÜSTEEMIS: INIMENE, KESKKOND, ÜHISKOND

Väga suure haardega raamat, mis koosneb oma ala asjatundjate artiklist (koostaja võinuks lisada ka autorite lühitutvustuse), mis räägivad kõigest, mis pealiskirjas välja lubatud. Huvitav, ent pisut kaootiline kogum. Koostanud, toimetanud, pildistanud, kujundanud ja küljendanud Peeter Vissak. AS Ülo Siinmaa Grupp. 238 lk.

ESTONIAN LITERARY MAGAZINE, spring 2003

Sisukas ja stiilse kujundusega eesti kirjanduse ingliskeelne häälekandja. Seekord tehakse juttu Asta Wilmannist, Gustav Suitsust, Jaan Krossist, veel ühest-teisest. Nagu ikka leiab siit Janika Kronbergi ja Rutt Hinrikuse lühiarvustused olulisematele ilmunud teostele. Toimetaja Tiina Laats.

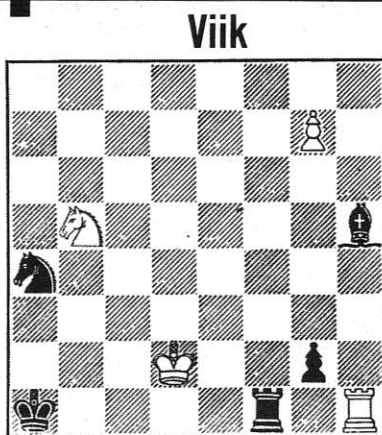
12. aprillil peetud välkmaleturniiri Sirbi rändkarikale võitis jurist Marko Siil. Teiseks jäi meediaanalüütik Raul Rebane ja kolmandaks kirjanik Kalle Käsper. Kõik kolm saavad aastaks koju tasuta Sirbi.

Täna esitame teravapositsioonilise seisu, milles valge peab saavutama viigi. Etüüdi esmatrükk nägi valgust NSV Liidus aastal 1939. Valged: Kd2; Vh1; Rb5; Eg7. Mustad: Ka1; Vf1; Oh5; Ra4; Eg2. Valged alustavad ja saavutavad viigi.

Vastused kolmapäevaks kell 12: tarmo@sirp.ee

11. aprillil Sirbis trükitud Würzburgi kolmekäigulise lahendasid (Va2! jne.) õigesti:

Ants Aaslav	11	Simo Runnel	4	Lauri Sirp	17
Ilmar Aasmets	16	Jaak Miikor	2	Kalju Soo	13
Enn Hendre	8	Karl Kiur Saar	15	Enn Tali	8
Jürgen Järvpõld	3	Kaur Aare Saar	15	Hindrek Tamvelius	18
Paul Korrovits	18	Ants Siirus	14	Aivar Viinapuu	1
Kadri Kõusaar	14	Avo Sirp	16		

RAAMATUKAUPLUS

► KRISOSTOMUS

RAAMATUTE TELLIMINE VÄLISMAALT www.kriso.ee
Suurima valikuga on-line-raamatukauplus Eestis – üle 1,5 miljoni nimetuse iga päev, 24 tundi ööpäevas. Külastajatele avatud Tartus Küttri 16, E – R kl. 10 – 18, tel. 07 441 627, faks 07 423 345. e-post: kriso@kriso.ee

► APOLLO RAAMATUKAUPLUS

Tallinnas Viru 23 avatud E – R kl. 10 – 20, L kl. 10 – 18, P kl. 11 – 16. Tartus Ülikooli 1 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 17. Pärnus Rüütli 41 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 17. Internetikauplus www.apollo.ee Eesti- ja võõrkeelsete raamatute, kunsti- ja kirjatarvete müük. Raamatute tellimine välismaalt. Iga nädal sooduspakkumised. ISIC- ja ITIC-kaardi omanikele 5%ne soodustus kõigilt ostudelt. Klienditugi (0)654 8485, e-post: info@apollo.ee

► EURO PUBLICATIONS

Tallinnas Eesti Kunstiakadeemia majas Tartu mnt. 1 avatud E – R kl. 10 – 18, L kl. 11 – 17. Müügil 2003. aasta kunsti-kalendrid, raamatud inglise, eesti, vene jt. keeltes, noodid, postriid jm. Info müügil olevate raamatute kohta ja tellimine tel. 661 2210, faks 626 7121, e-post: eepeu@online.ee, www.europublications.ee

► AS ALLECTO

Raamatute hulgi- ja jaemüük (asutatud 1993), Tallinnas Juhkentali 8 avatud E – R kl. 9 – 18 ja L kl. 11 – 16. Inglise-saksa-, prantsuse- ja hispaaniakeelse kirjanduse õppemater-

jalid, eriala- ja ilukirjandus, teatmeteosed, postkaardid ja kalendrid. Aastaringend sooduspakkumised. Tel. 627 7231, 627 7230, faks 627 7233, e-post: allecto@online.ee

► BUKINIST J. Hammer: www.oldbooks.ee (reaalruumis Voorimehe 9, Tallinn)

► MAURUSE RAAMATUKAUPLUS

Tallinnas Sõpruse pst. 179 avatud E – R kl. 10 – 19, L kl. 10 – 17. Müügil laias valikus eesti- ja venekeelseid raamatuid, kontori- ja koolitarbeid, lõngad, niidid jms. käsitöö-huvilistele ning majapidamiskaubad. Tel. 652 9613.

► LOGOSE RAAMATUTUBA

Tallinnas Toompuiestee 23 avatud E – R kl. 10 – 17. Müügil kristlik kirjandus. Tel. 661 3713, <http://www.logos.ee>, e-post: logos@logos.ee

► RAHVA RAAMAT

Pärnu mnt. 10 avatud E – R kl. 9 – 20 ja L kl. 10 – 17 ja P kl. 10 – 16. Kliendikaardiga saab iga ostu pealt 5% soodust. Raamatute infotel. 644 3682, kantseleitarbed 644 9444, faks 644 1400, e-post: rahvaraamat@uninet.ee

► TARTU ÜLIKOOLI RAAMATUPOOD

Tartus Ülikooli 11 avatud E – R kl. 9 – 19, L kl. 10 – 16. Esimesel korrusel lastekirjandus, ilukirjandus ja kantsleleikaup, teisel korrusel erialane ja teaduskirjandus, kunstialbumid ja võõrkeelse kirjanduse tellimine. Tel. (07) 441 102, faks (07) 441 465, <http://www.ut.ee/Raamatupood>, e-post: bookshop@ut.ee

KALENDER

1. mai
90 aastat tagasi (1913) sündis Tallinnas kujur Ole Ehela.

2. mai
80 aastat tagasi (1923) sündis Harjumaal Laitse vallas loomakasvatusteadlane Elmar Rätsep. Suri 10. III 2001.

75 aastat tagasi (1928) sündis Tallinnas botaanik ja ökoloog Hans Trass.

5. mai
125 aastat tagasi (1878) sündis Tartus arstiteadlane Selma Feldbach. Suri 2. IV 1924 Tartus.

100 aastat tagasi (1903) sündis Viljandimaal Võisiku vallas lastekirjanik ja tõlkija Edur Tasa. Suri 26. VII 1941 Tartus.

60 aastat tagasi (1943) sündis Viljandimaal Taevere vallas laulja Kaie Konrad.

60 aastat tagasi (1943) sündis Tallinnas maalikunstnik Kai-Mai Olbri-Kaarna.

6. mai
60 aastat tagasi (1943) sündis Tartumaal Torma vallas majandusteadlane Aino Siimon.

7. mai
100 aastat tagasi (1903) sündis Tallinnas laulja Antonie Ilves. Suri 29. I 1988 Tallinnas.

80 aastat tagasi (1923) sündis Kuresaare spordipedagoog ja tervishoiutegelane Jüri Daniel.

80 aastat tagasi (1923) sündis Tallinnas karikaturist ja kujunduskunstnik Alfred Saldre.

80 aastat tagasi (1923) sündis Tartus teatrikunstnik Georg Sander.

75 aastat tagasi (1928) sündis Võrumaal Missos orkestrijuht ja helilooja Felix Mandre.

8. mai
125 aastat tagasi (1878) sündis

Peterburis mäeinsener ja geoloog Ivan Reinwald. Suri 30. IV 1941 Tallinnas. 100 aastat tagasi (1878) sündis Hiiumaal Emmaste vallas pedagoog ja psühholoog Mart Meiusi. Suri 12. VI 1977 Sydneys.

9. mai
75 aastat tagasi (1928) sündis Peterimaal Vilo vallas põllumajandusteadlane Heino Kärblane.

75 aastat tagasi (1928) sündis Riias pianist ja pedagoog Vaie Vahi. Suri 28. XII 1998.

70 aastat tagasi (1933) sündis Tartus suusahüppaja ja kahevõistleja Uno Kajak.

10. mai
75 aastat tagasi (1928) sündis Saaremaal Laimjala vallas põllumajandusteadlane, Eesti Vabariigi president Arnold Rüütel.

60 aastat tagasi (1943) sündis Moskvas tekstiilkunstnik Anu Raud.

11. mai
70 aastat tagasi (1933) sündis Tallinnas geoloog Avo Miidel.

50 aastat tagasi (1953) sündis Tallinnas zooloog ja ajakirjanik Peeter Ernits.

12. mai
60 aastat tagasi (1943) sündis Tartus atmosfäärifüüsik Sirje Keevallik.

14. mai
75 aastat tagasi (1928) sündis Tõrvas muusikaajaloolane Helgi Ridamäe. Suri 26. IX 1999.

17. mai
75 aastat tagasi (1928) sündis Tallinnas ajaloolane Helder Pali.

60 aastat tagasi (1943) sündis Võrumaal Põlva vallas majandusteadlane Mart Sörg.

18. mai
50 aastat tagasi (1953) sündis Sindis metallikunstnik Jaan Pärn.

19. mai
100 aastat tagasi (1903) sündis Järvamaal Alliku vallas loomakasvatusteadlane Artur Vask. Suri 23. I 1977 Tartus.

20. mai
75 aastat tagasi (1928) sündis Võrumaal Erra vallas viiolamängija ja dirigent Erich Loit.

21. mai
125 aastat tagasi (1878) sündis Võrumaal Kioma vallas geograaf ja kirjamees Jakob Lukats. Suri 17. II 1947 Uus-Meremaal.

70 aastat tagasi (1933) sündis Tallinnas maalikunstnik Enn Põldroos.

50 aastat tagasi (1953) sündis filmi- ja teleproduktent Ilmar Taska.

22. mai
125 aastat tagasi (1878) sündis Harjumaal Kiiu vallas afrikanist ja misjonär Leonhard Blumer. Suri 22. VIII 1938 Kuressaare.

60 aastat tagasi (1943) sündis Tallinnas arhitekt Anu Kotli.

23. mai
80 aastat tagasi (1923) sündis Elvas metsateadlane Malev Margus.

75 aastat tagasi (1928) sündis Viljandis nahakunstnik Inge Malin.

50 aastat tagasi (1953) sündis Võrus poliitik Villu Reiljan.

24. mai
90 aastat tagasi (1913) sündis Gattšinast dirigent ja helilooja Aleksei Stepanov. Suri 19. VII 1984 Tallinnas.

25. mai

90 aastat tagasi (1913) sündis Peterburis näitleja Lembo Mägi. Suri 12. I 1992 Tallinnas.

26. mai
90 aastat tagasi (1913) sündis Valgas kujur Elmar Rebane. Suri 6. IX 1984 Tallinnas.

27. mai
75 aastat tagasi (1928) sündis Tallinnas majandusteadlane ja poliitik Uno Mereste.

75 aastat tagasi (1928) sündis Võrumaal Sõmeru vallas arhitekt Fredi Tomps.

29. mai
150 aastat tagasi (1853) sündis Võrumaal Vana-Antsla vallas rahvapillimees Jukk Akermann. Suri 9. VII 1922 Vana-Antsla vallas.

70 aastat tagasi (1933) sündis Tallinnas kergejõustiklane ja sporditegelane Charles Vallmann.

60 aastat tagasi (1943) sündis Tallinnas filmioperaator ja -lavastaja Jüri Sillart.

30. mai
100 aastat tagasi (1903) sündis Peterburis füüsik Feodor Klement. Suri 28. VI 1973 Tartus.

80 aastat tagasi (1923) sündis Saaremaal Salme vallas sotsiaalteadlane ja ühiskonnategelane Robert Kreem.

75 aastat tagasi (1928) sündis Sindis füüsik Olev Mathiesen.

31. mai
80 aastat tagasi (1923) sündis Harjumaal Riisipere vallas fotograaf ja majandusteadlane Armult Reinsalu.

Mälestame luuletajat ja kunstnikku

Aleksander Suumanit

Avaldame kaastunnet lähedastele

EV Kultuuriministeerium

Aleksander Suuman 25.04.1927 – 19.04.2003

Eesti luule üks suuri ja omapärasemaid meistreid on lahkunud. Aga vaatamata ta enese hoiatusele, et "Üks mees ei lubanud oma/ Maalt ära veda- da ühtki kivi/ Ütles: neid enam ei tehta!", panna see Avanduse maade kivi nüüd ikkagi mitte Laekvere meierei, vaid hoopis eesti kirjanduse müüritisse.

Sellest kivist pidanuks saada hoopis eesti maalikunsti minimalistlikem ja luulelisim tükk, aga energiline Aliksaar ja noored luuleuudendajad surusid Suumani Sassile pintli asemel pihku pliitsi. Ta ei kaotanud vanuigi kunstniku vaateviisi, aga seda, mida ta nägi, kogesime enamasti luulekommentaarina, kuigi ka pintslid ei jäänud kunagi kõrvale. Ja ei olnud juhus, et ta luulesõnumgi omandas järjest visuaalsema kuju.

Aleksander Suuman debüteeris 1963. aastal teises luulekassettis koguga "Oh seda inimest!", aga 1966 ilmunud "Krähmukirjad" tegid talt ühe nende aastate armastatuima luuletaja. "Ei hõbepajust ma mööduda saanud" – see luuletus läks otsekohe eesti luule klassikasse.

Aleksander Suuman on olnud viljakas luuletaja, suur eksperimenteerija ja vabavärsist ballaadide ja haikudeni, ent hoolimata kassetipõlvkonna vaimulähedusest ikka ja alati stiilselt uhke üksiklane, kellele soome luule oli paiguti lähem kui eestimaine. Samas on ta vist ainsana kirjutanud Simuna, oma kodukandi murdeluulet. Kunstis hoidis Suumani Sass vanade ning tunnustatud meistrite manu, ammutas teadmisi pigem füüsilisest,

astronoomiast ja botaanikast kui kirjandusloost, oli jahi- ja kalamees, aga ennekõike kunsti pühaduse ja puutumuse valvur.

Suuman oli kogu oma elu olnud kunstijõetaja, ta õpetas keerulist vaadet koondama selgeteks ja lihtsateks kujunditeks, kogus enda ümber noori ja ilusaid, ja peamiselt noored ongi ta luulet tõlgendanud. Ta armastas ja armukadetseski uusi kive, mida siiski ikka veel kuskil tehti. Aastail, kui ENSVst oli kohe-kohe saamas EV, oli Suumani koduks Looming, kus ta kunstniku visadusega tegi üha uusi luuleeskiise, parandas, täiendas, küsis nõu ja täpsustas. Suurem täpsus, kõrgem meisterlikkus olid tema jaoks peaaegu kogu iseseisvumise *supremum bonum*, ülim hüüs.

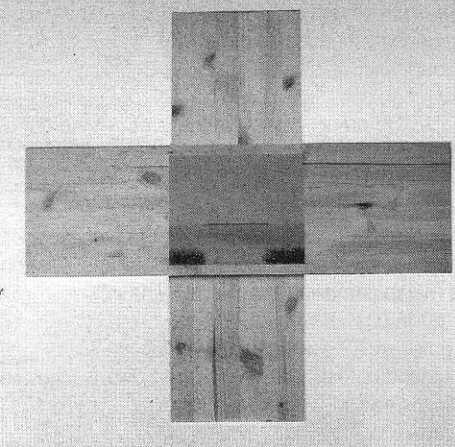
Aleksander Suuman on pärvinud mitmeid kirjandusauhindu, viimati mullune Kultuurkapitali aastaauhind valikoguga "Tondihobu tõugud vetikatega: 1957 – 2002" eest.

Loomingu jõulunumbris 2002 leiame Aleksander Suumani viimase kimbu luuletusi: "Kuidas tervis on? küsijad ei lase/ ega lase unustada, mida just hädasti/ oleks vaja unustada." Mida mäletada, mida unustada, mida alustada ja mida mitte kunagi lõpetada – selleski on luuletaja ja kunstniku küsimus. Ei saagi unustada.

Eesti Kirjanike Liit
Ajakiri Looming

Ärasaatmine neljapäeval, 24. aprillil kell 13 Metsakalmistu kabelis.

KUNST

JÜRI HAIN

Andres Tolts. Tekstuur II. Akrüül, puit. 2003.

Seosed ja vastandused

22. IV avati G-galerii kunstisaalis Andres Toltsi näitus "Tekstuur".

Toltsi loomingut iseloomustab seriaalsus, tema maalide üle otsustamiseks tuleks neid näha ühe sarja piires võimalikult laias koosluses. Seeriasse kuuluvate teoste väärtus eraldi võetuna ei kahane, kuid vaataval on vähem võimalusi assotsiatsioonideks, rõhk läheb maalide dekoratiiv-esteetilistele väärtustele. Kindlasti sobivad Toltsi "tekstuurid" nüüdisaegsesse interjööri, loomulikult on iga teos ka üksikuna nauditav, kuid kunstniku mõte, loomeprotsessi kande idee tõuseb selgelt esile seeriasse kuuluvate tööde omavahelises seoses, seega näitusel. "Tekstuur" ongi käesoleval aastal valminud ja esmaeksponeeritavate maalide seeria, mille ühendav joon on naturaalse puusüü suur osakaal teoste pinnal. Tahaks küll öelda, et puusüü moodustab tausta akrüülmaalingule, kuid see pole siiski nii endastmõistetav. Tolts on alati olnud piiride lõhkuj: kunagi loobus ta raamidest pildi ümber ning hakkas neid looma pildipinna sisse, edasi rõhutas ta illusoorse tinglikkust ja tinglikkuse illusoorust ning täna mängib vastanduste ja seostega. "Tekstuur" pakub mitmeladseid seoseid ning vastandusi. Suhe puusüümuistri ja kunstniku maalitüga seostub ja pingestub erinevalt olenevalt sellest, kas liidetud on maastik, minimalistlik geomeetiline kujund või dekoratiivsed pinnad. Eheda puu ja kunstniku maalitud marmori haakumisviis ei anna alust väita, et esimene oleks teistest tõesem või naturaalsem. Reaalse ja tingliku suhte aetakse teoste koostöös sassi: looduse korrapära (puusüü) võib näida palju kaootilisema kunstniku maalitud korrapäras, samas võib maalitud maastik sellel taustal mõjuda ka visuaalse segadusena (kuid ikkagi maastiku tähenduses). Saksa kunstkriitik Ruth von der Wenge on sedastanud: "...tegelikkuse fragmentidele raame luues, seejuures abstraktseid mustreid realistlike motiividega kombineerides muudab Tolts tegelikkust ja loob samas uue tegelikkuse." Kuigi seekord on tegelikkuse esitatud looduslik ilming, kehtib öeldu allusiooniderikkamatele seostele vaatamata ka Andres Toltsi kolmekümnenda isiknäituse kohta. Näitus on avatud 10. maini.

JÜRI HAIN

► 30. IV kell 18 esitatakse X-Clubis (Harju tn. 6) meediaprojekti "Kuum kunstiliin". Krista Rambak, Sandra Jõgeva ja Kristin Kalamees avavad vestlusi, kuhu helistades on võimalik rääkida nii kultuuri- ja kunstiteemadel kui jagada oma mõtteid elust, ühiskonnast või päevapoliitikast. Küsida võib-koike-tüüpi suhtlusliinil vestlevad helistajatega 20 päeva jooksul kaks interdistsiplinaarsete kunstide magistrit ja maalikunsti bakalaureust. Naiskunstnikud ületavad kunsti piiri, trügides meelelahutuse äärealale ning jätkates igavest diskussiooni naise kui kunstiobjekti üle.

► 4. maini on Tartu kunstimuuseumis vaadata Tenno Pent Soosteri näitus. Tenno Pent Sooster (1957) on Ülo Soosteri poeg. Sündinud, koolis käinud ja ka kunstitariduse on ta saanud Moskvast, praegu elab ja töötab Iisraelis. Õppinud on ta animafilmi, esimene suurem töö oli animafilmikunstnikuna koos Andrei Hražanovskiga oma isa loominguga järgi tehtud filmis "Kauniste kunstide kool". Näitustel esineb juba 1981. aastast, Tartu oma on tal teine isiknäitus. Suure ning karismaatilise kunstniku pojana isa varjust vaba olla pole just lihtne. Tenno Soosteri joonistustes esineb isa tunnuskujund kala, ka metamorfoosil on tema loomingus kindel koht. Tema omapärased grotesksed loomakujutised on aga osake ürgsest maailmast, milles on iroonilist, isegi sarkastilist torget praeguse banaalse tarbimismentaliteedi pihta.

R. V.

► 25. IV tähistab Tartu ülikooli kunstimuuseum oma asutamise 200. aastapäeva. Juubeliürituste raames avatakse Eesti vanimas muuseumis graafikanäitus "Madalmaade lood" ning esitatakse

Vive Tolli juubeligravüüri. Ülikooli kunstimuuseumi tulevad tema 200. aastapäeval tervitama kultuuriminister, Tartu linna ja ülikooli esindajad ning kolleegid Eesti suurematest muuseumidest.

► 4. IV avati Rakvere Kesklinna galeriis fotograaf Herkki-Erich Merila näitus "Imaging". Rakveres eksponeerib ta koostöös Kaur Kenderiga valminud raamatu "Läbi rahulike silmade" (2001) originaalilustratsioonide. Merila näitus lõpetab galerii projekti vaadelda lagunenu rühmituse DeStudio (1990. aastate algus – 1997) liikmete kunstikeele teisenemist. Projekti raames korraldas galerii varem Peeter Maria Lauritsa ja Tarvo-Hanno Varrese näituse.

► 25. IV avatakse Viljandis Kondase keskus. Uus kunstikeskus (Pikk tn. 8) on pühendatud Viljandi maal elanud ja töötanud silmapaistvale naivistile Paul Kondasele, kelle maalid moodustavad ka osa püsiekspositsioonist. Lisaks on keskses kaks galeriiruumi vahetuvate näituste jaoks, kuhu kolib 10 aastat Tallinnas tänavat getusenu Viljandi Kilpkonna galerii. Tulevikus korraldatakse näituste põhiorh on kavakohaselt naivistlikul kunstil, samuti plaanitakse eksponeerida kaasaegset kunsti. Avapäev esitatakse Jaan Oadi, Osvald Raba, Venera Malinovskaja ja Maks Raudsepa teoseid. Keskuses hakkab tööle ka kunstinfopunkt.

► 25. IV kell 17 avab kunstiteadlane ja kuraator Hanno Soans Viljandis Kilpkonna galeriis oma esimese isiknäituse "Letter Dear Tommy Clem". Avamisel toimub ka performance. Näitusega lõpetab galerii tegevuse oma senistes ruumides.

► 12. IV avati Kuressaare Raegaleriis Terje ja Jüri Ojaveri näitus "Kõik on üks üksindus". Eksponeeritud on kaks Terje Ojaveri ja kolm Jüri Ojaveri kohaspetsiifilist installatsiooni. Minimalistliku näituse tähtis element on tühjust ja üksindust sugeerivad ruumid ise. Terje Ojaveri mõjus videoinstallatsioonis "Hoi mind" vahelduvad padjale projitseeritud pildis lapse- ja rauganaod ning muusika kõlab kui mängutoos või hingekeel. Jüri Ojaveri installatsioon "Madrus/Admiral", "Kõik on üks formaat" ja "Kõik on üks meedium" ühendavad tajutava mõttelise niidi, töödes on lisaks üksindusele sovetiaja painet. Ka tema ananassid mahlast nõrguvali sammastel, mida on varem eksponeeritud, omandavad Raegaleriis teise, nostalgilisema tähenduse.

► 10. IV andis Eesti Vabagraafikute Ühendus välja oma aastapremia. Selle pälvis Silvi Liiva, kes on aastaid olnud üks silmapaistvamaid ja aktiivsemaid graafikutest Eesti kunstipildis.

► 14. IV arutati Eesti Maalikunstnike Liidu juhatuses koosolekul EML traditsioonilise põhiürituse, aastanäituste sarja tuleviku üle. Kuna poldud rahul aasta avapäevaga, žüriivaba ülevaatenäituse "Maali paradiis" lühiajalisuse ja ootamatu lõpuga, ei peetud võimalikuks ka planeeritud preemiade väljaandmist. Kinnitati näituste plaan ja neid korraldavad kuraatorid: Lauri Sillak, Elin Kard, Jaan Elken, Andres Koort ja Erki Kasemets. Näitused toimuvad alates juunist kuni aasta lõpuni viies linnas: Tallinnas, Kohtla-Järvel, Viljandis, Kärdlas ja Pärnus. Täpsem informatsioon on esitatud Sirbi 22. leheküljel. Lisaks kavandatakse ka muid maalikutestiga seonduvaid ettevõtmisi, näiteks aktsioon "Autogramm", mille käigus maalivad kunstnikud oma autogrammi suvel mööda Eestit ringi liikuvale sõidukile.

► 28. IV kell 17 peab kunstiteadlane Mai Levin Tammsaare muuseumis (Koidula 12 A, II korrus) avaliku loengu Eduard Wiiraltist.

MUUSIKA

Kristjan Järvi ooperiplaat

Rootsi Muusika Infokeskus avaldab oma bülletäänis Svensk Musik (2003, nr. 1) tunnustavat tähelepanu (juures dirigendi foto) Kristjan Järvi poolt salvestatud "Musica Sveciae" plaatilele rootsi muusikaklassiku Hilding Rosenbergi (1892 – 1985) ooperist "Lycksalighetens ö" (1945/1961), mis valmis P. D. A. Atterbomi haldjanäidendi järgi. Neljavaatuselise ooperi esitavad peadirigent Kristjan Järvi juhatusel Norrlandi Ooperi SO, koorid ning pikki rida soliste, kelle eesotsas Lisa Gustafsson (Zephyr), Patrik Forsman (Astolf), Agneta Eichenholz (Felicia). Plaadbuklet on varustatud rootsi- ja ingliskeelse libretoaga.

PRIIT KUUSK

Mustonen Helsingi festivalil

Igakevadisel festivalil "Kirkko soikoon" juhatas Andres Mustonen Peterburi helilooja Aleksandr Knaifeli teose "Kaheksas lugu" (ülemlaulu tekstile, 1993) Soome esiettekannet. Suurteos on pühendatud Mstislav Rostropovitšile,

ettekande ajal olid koorid laval ristikuuliselt, nende keskele jäi tšellosolist. "Kaheksanda loo" sooleerivat tšellot mängis Ivan Monighetti, Mustoneni juhatusel laulsid Helsingi toomkirikus (22. III) Suomen kanttorikoor, Philomela, Grex Musicus, Soomallainen poikakuoro ja Galante.

PRIIT KUUSK

Soome muusika õhtu TMMis

22. IV toimus Teatri- ja Muusikamuuseumis Soome Instituudi (Milena Salonen) ja TMMi ühiskorraldusel loengukontsert soome tuntud naishelilooja Helvi Leiviskä (1902 – 1982) loomingust. Ettekanega esines muusikateadlane Eila Tarasti. Muusikalise osa sisustasid sopran Pia Rantasaari ja teda klaveril saatnud Eila Tarasti.

Järgnes Soome ja Eesti muusikasuhteid ning naisheliloojate rolli mõlema maa muusikaelus kajastav vestlusring, mida juhtisid prof. Eero Tarasti, allkirijutatu ja SI juhataja Martti Turtola. Õhtu lõpetas Eero Tarasti romaani "Professor Amfortase saladus" eestikeelse väljaande esitus, mille viisid läbi teose autor ja tõlkija Aivo Lõhmus. Richard Wagneri ooperi "Parsifal" süžestikust lähtuvat teost võib nimetada semiootilis-muusikaliseks seiklusromaaniks.

ALO PÕLDMÄE

TEATER

"Koturnijad" astuvad publiku ette

Täna jõuab Ugala suures saalis esimest korda publiku ette lavalugu "Koturnijad ehk Kui nalja ei saa, siis meie ei mängi".

Hoogsa ja mängulise lavastuse loojad on läinud kevadel kõrgema lavakunstikooli lõpetanud ja sel hooajal Ugala trupiga liitunud kuus noort näitlejat: Maria Soomets, Kadri Lepp, Carita Vaikjärv, Ott Aardam, Karol Kuntsel ja Priit Võigemast. Lavastajaohje hoidva trupiliikme Maria Soometsa sõnul on "Koturnijad" noorte näitlejate tervitus oma publikule. Loo pealkiri viitab vanakreeka lavajalatsitele ning tegevus leiab aset antiikses Ateenas enne suurt draamafestivali. Näitekirjanik Triumfos on kindlasti nõuks võtnud festivali võita, ent veel tund enne esietendust pole tema näidendi lõppu. Tegevusse sekkub rida tegelasi, mõned neist kaunistest veidrad. Kindlasti ei tasu sellest loost otsida mingit ajaloolist tõe, Kreekat võiks võtta lihtsalt kui teatrikunsti hälli tähistavat märki, ütlev Soomets. Kõik kaksikümend tegelast, keda kuus näitlejat kehastavad, on esitatud koomilises võtmes, laulu- ja tantsunumbreid ning nalja jagub ohtralt. "Koturnijate" kunstnik on kunstiakadeemia diplomand Marge Martin, muusikalise kujunduse osas aitasid truppi Üllo Kaur ja Peeter Konovalov, liikumised seadis Raido Mägi.

"Proovide" esietendus jääb ära

26. IV pidi Endla eksperimentaalsalis Kūn esietenduma poola helilooja ja näitekirjaniku Boguslaw Schaefferi näidend "Proovid" (tõlk. Hendrik Lindepuu). Proovide kestel selgus, et näidendi lavastamine pole lõplikult fikseeritav, mistõttu pole tegu esietenduse, vaid esimese päris avaliku prooviga.

"Proovid" on vaimukas pilk teatrimaailma: proovimiste, proovilepaneku, makspaneku ja kunsti valda. Tegemist on mängu ja tõelisuse, etendamis- ja tekstiandmise ja südamepuistamise piire kui mitte pidevalt lõhkva, siis alatasa nihutava lavastusega. Juba teine lavastus Endla hooajal räägib teatrist: novembris lavale tulnud "Ekke Moor" rääkis rollidest ja etendamisest maailmateatris, "Proovid" ei saa küll välja tavalise teatri proovisaalist, kuid seal on kogu maailm koos. Avalikes proovides on juba käinud lavastaja Andres Lepiku kokku kutsutud teatrikriitikutest ja -praktikutest koosneva kunstinõukogu liikmed, kes andsid nähtule valdavalt soosiva hinnangu. Nüüd on kõik veel parem! Tulge ka meie proovi! Mängivad Liisa Aibel, Piret Rauk, Piret Laurimaa, Ago Anderson, Ranet Rees, Lauri Kink. Lavastuse kunstnik on Andrus Jõhvik ja muusikaline kujundaja Feliks Kütt.

► 30. IV esietendub Hobuveskis Doris Kareva luulekogul "Mandragora" põhinev Jaanus Rohumaa samanimeline lavastus. "Mandragora" on järg lavastustele "Armastus ja surm" (Juhan Viidingu ja Doris Kareva luule põhjal, 1992) ning "Eluküsimus" (J. Viidingu luule põhjal, 1997); rääkides armumise ja armastuse salasusest, viies vaataja müstiliselt maailma, mis tarkab tema alateadvuses peituvatest unelmatest. Lavastuse kunstnik on Mae Kivilo, mängivad Liina-Riin Olmaru, Indrek Sammul, Üllar Saaremäe (külalise-na Rakvere teatrist) ja Jaanus Rohumaa.

► 27. ja 28. IV esitleb Viljandi Kultuurikolledž Tallinnas, Von Krahli teatris sel kevadel lõpetavat teatrikunsti IV lendu. 27. IV kell 19 mängivad diplomandid vene avangardisti Leonid Andrejevi üliõpilasnäidendi "Meie elupäevad", 28. IV kl. 14 ja 19 astuvad lavale kaks erinevat koosseisu Aleksander Vampilovi komöödiast "Vanem poeg".

► Eesti Teatriliidu volikogu kinnitas 21. IV 2002. aasta majandusaruande ja võttis vastu 2003. aasta eelarve. "Draama 2003" kuraator Margus Kasterpalu ja tegevjuht Marko Lepik andsid ülevaate 8. – 14. IX Tartus toimuva festivali programmist ja ettevalmistustööst. Antakse üle 30 etenduse, mis jaotuvad ametlikku, omadramaturgia, laste-, noorte-, vabalava- ja offprogrammi. Festival avatakse aukülalise, leedu lavastaja Eimuntas Nekrošiusse lavastusega "Othello". Rein Oja tutvustas ühiskondliku kokkuleppe memorandumit ning selle esmast projekti. Peeti oluliseks osaleda kokkuleppe kultuurivaldkonda puudutava osa ettevalmistamises ja toetada põhimõtet, mis tagaks riigieelarve põhiproportsioonide kehtestamise, ka teatritele vajaliku kindluse järjepidevaks tööks. Tutvuti teatritöötajate kollektiivlepingu projektiga (koostaja TÜ töö- ja sotsiaalhooldeosõiguse õppepooli juhataja Merle Muda).

KONVERENTS

► Tallinna Pedagoogikaülikooli filoloogiateaduskonna ja Eesti Keele Instituudi korraldusel toimub 24. ja 25. IV Tallinnas 2. rakenduslingvistika konverents. Konverents avati TPÜ aulas 24. IV, kus ettekande pidas vastne rahvastikuminister Paul-Eerik Rummo. Ligi 80 Eesti ja välismaa esinejate ettekanded on jaotatud kontrastiivlingvistika (keelekontaktid, keeleõppimine jne.), keelekõmbluse, leksikograafia, usu keele, keelestrateegia, keeletehnoloogia ja arvutirakenduste ning keele, õiguse ja halduse sektiioonidesse (kava vt. www.tpu.ee/~meier/muu2003k/rakenduslingvistika_kava2.htm). Rakenduslingvistika koondab endas keeleteaduse harusid, millel rakenduslik väljund. Infoühiskond aga vajab keeleteadust järjest enam.

TEADUS

Eesti TA üldkogu aastakoosolek

23. IV toimus Eesti TA üldkogu aastakoosolek, 57-liikmelise akadeemikute kogu aasta tähtsaim kokkutulemine, kus tehakse kokkuvõtteid eelmise aastast ja seatakse sihid edasiseks.

Üldkogu koosoleku avas TA president Jüri Engelbrecht, kes esitas ülevaate akadeemia 2002. aasta tegevusest. Tervituskõne pidasid akadeemikutele riigikogu juhataja Ene Ergma ja haridusminister Toivo Maimets. ETA eelarve kohta tegi ettekande akadeemia peasekretär Mihkel Veiderma. Samas anti kätte ka diplom hiljuti valitud välisliikmele, Prantsusmaa Teadusuuringute Riikliku Keskuse juhteadurile Gérard A. Mauginile, kes pidas ettekande "From mathematical Physics to Engineering". Koosoleku eel said akadeemikud kätte vast valminud "Eesti Teaduste Akadeemia aastaraamatu VIII", mis annab põhjaliku ülevaate akadeemia eelmise aasta ettevõtmistest. Esimene aastaraamat ilmus 1940. a. kevadel – kaks aastat pärast akadeemia asutamist. Vahepeal Nõukogude võimu poolt suletud akadeemia taastati küll 1946. a. Eesti NSV Teaduste Akadeemiana, kuid iga-aastase väljaandena akadeemia ja teadlaste tegevust kajastav raamat pidi järele ootama veel pikka aega. Uuesti ilmuvad nad 1997. aastast. Tänavuse aastaraamatu saatelõnas märgib Jüri Engelbrecht, et ülevaade akadeemia tegevusest 2002. aastal tõendab veelkord, et ka möödaniiku läinud aastal on akadeemia andnud omapoolse väärka panuse Eesti teaduse edendamiseks ja riigi arengustrateegia kujundamiseks. Palju aga on veel teha nii lauti kui sügavuti. Edasiseist rääkides meenutab Engelbrecht akadeemia liikme Friedebert Tuglase omal ajal öeldud sõnu: "Mitte keskset, vaid tipusid! Tuleb taotleda suurimat, et saavutada suuremat!" Aastaraamat annab hea ülevaate akadeemiast, akadeemikute teadusalasest ja ühiskondlikust tegevusest, nende publikatsioonidest, sisaldab kokkuvõtteid korraldatud konverentsidest, seminaridest, avaldatud teaduskogumikest ning muudest ettevõtmistest. Traditsiooniliselt on aastaraamatus rubriik "Arvamusi akadeemikutelt", mis on alati äratanud laialdast huvi. Akadeemikud vastavad küsimusele: kuidas paremini kasutada teadlaskonna potentsiaali Eesti riigi teadmistepõhise arendamisel. Võib arvata, et see 200-leheküljeline raamat, mis on trükitud ka ingliskeelses variandis, leiab väärka koha ka maailma teadusraamatukogudes. Akadeemia üldkogule esitatud kirjalike materjalide ja toimunud diskussiooni alusel kinnitati akadeemia 2002. a. aruanne ja 2003. a. eelarve.

VILLI EHATAMM

Vigade parandus

11. IV Sirbis lk. 26 on uudises "Neli kultuuriinstituuti kohtus Viinias" mitu viga. Peab olema: "Seminaril tutvustasid kõigepealt instituutide direktorid Erlend Ringborg Rootsist, Ojars Kalniņš Lätist, Karina Firkavičiūtė Leedust ning Lore Listra Eestist oma asutuse tegevust ning eripära."

TEATER

RAHVUSOOPER ESTONIA

R, 25. IV kl. 19 "Nõidkütt".
L, 26. IV kl. 12 "Nukitsamees". Dir. Elmo Tiisvald. Peaosades Valter Soosalu, Janne Sevtšenko, Jaak Jõeall, Sirje Puura, Tõnu Kilgas, Villu Valdmaa jt. Viimast korda statsioonaris! Õpilastele poole hinnaga! Kl. 19 "Luikede järv". Dir. Aivo Välja. Peaosades Marina Tširkova, Vladimir Arhangelski, Sergei Fedossejev jt.
P, 27. IV kl. 12 "Löbus lesk". Dir. Endel Nõgene. Peaosades Heli Veskus, Väino Puura, Voldemar Kuslap, Janne Sevtšenko, Urmas Põldma jt. Pensionäridele poole hinnaga! Kl. 19 G. Verdi ooper "Ernani". Dir. Jüri Alptert. Peaosades Vladimir Tšernov (Austria), Vello Järna, Mati Palm, Pille Lill, Riina Airene jt.
T, 29. IV kl. 19 "Nõidkütt".

K, 30. IV kl. 19 kontsert "Ooper ja jazz". Esinevad rahvus- ooperi sümfooniaorkester ja solistid, dirigent Eri Klas, Estonian Dream Bigband, dirigent ja klarnetisolist Antti Sarpila (Soomes). Pühapäevaste keskpäevaste etenduste hinnad ligikaudu 30% soodsamad! Kassa avatud kl. 12 – 19, päevase etenduse korral üks tund enne algust, tel. 626 0215, tellimused E – R kl. 10 – 16 tel. 626 0260, faks 626 0246, e-post: eve@opera.ee; info: Piletid müügil ka kõigis piletipunkti müügikohtades ja internetis

ESTONIA TALVEAED

R, 25. IV kl. 15 ja kl. 17 kontsert-vestluste sari I – IV klassi õpilastele "Muusikateatri etendus sünd IV". Juhivad Tatjana Järvi, Lemme Järvi, Priit Aimala ja Tõnu Tamm. Välja müüdid!
L, 26. IV kl. 14 "Tallinna kaubamaja naiskoor 40". Reserveeritud! Kl. 19 G. C. Menotti "Vanatüdruk ja varas".
T, 29. IV kl. 19 "Laululootused". Tähelepanuväärseid noori EMA laulusakonnast.
K, 30. IV kl. 19 Leo Falli operett ühe vaheajaga "Armas Augustin". Osalised G. Otsa muusikakooli klassikalise laulu osakonna õpilased ja vilistlased, instrumentaalsambel Vladima Jeremjani juhendamisel. Koreograaf-liikumisjuht Tatjana Järvi, lavastaja Tiit Tralla. Esiendus!
Sissepääs talveaeda 30 minutit enne kontserdi algust. Piletid müügil Estonia kassas, tel. 626 0215; pilette broneerimine E – R kl. 10 – 16, tel. 662 6260, 050 68 361, e-post: eve@opera.ee

EESTI DRAAMATEATER

R, 25. IV kl. 19 "Kajakamägi". Kl. 19 "Kummikaupelejad I" väikeses saalis.
L, 26. IV kl. 19 "Suured tüdrukud ei nuta...". Kl. 19 "Kokkade õõ" väikeses saalis.
P, 27. IV kl. 19 "Kajakamägi". Kl. 19 "Kvartett" väikeses saalis. Viimast korda!
T, 29. IV kl. 19 "Eesti matus". Kl. 19 "Inishmore'i leitnant" väikeses saalis.
Kassa avatud iga päev kl. 11 – 19, tel. 680 5555, e-post: pilet@draamateater.ee

TALLINNA LINNATEATER

R, 25. IV kl. 18 "Isad ja pojad" Põrgulaval. Reserveeritud! Kl. 18 Jaan Tätte ja Tõnu Raadiku kontsert Täevalaval.
L, 26. IV kl. 18 "Palju õnne argipäevaks!" väikeses saalis. Reserveeritud! Kl. 18 "Inishmaani igerik" Täevalaval.
E, 28. IV kl. 18 "Tõustus" väikeses saalis. Reserveeritud! Kl. 19 "Palju õnne argipäevaks!" Salmes kultuurikeskuses. Reserveeritud!
T, 29. IV kl. 18 "Pühapäev" Täevalaval. Kl. 19 "Palju õnne argipäevaks!" Salmes kultuurikeskuses. Reserveeritud!
K, 30. IV kl. 18 "Tõustus" väikeses saalis. Kl. 18 D. Kareva "Mandragora" Hobuveskis. Reserveeritud! Lav. J. Rohumaa. Esiendus!
NB! Tallinna Linnateatri etendus pileti 185 kr. Tallinna Linnateater, Lai 23, tel. 665 0888, faks 665 0891; e-post: l.malter@linnateater.ee,

VANALINNASTUUDIO

R, 25. IV kl. 19 EMA kõrgema lavakunstikooli 21. lennu diplomitöö M. Undi "Kärbeste saar" suures saalis. Kl. 19 R. Cooney "Rikutud reglement" Salmes rahvamajas (Saaremaal).
L, 26. IV kl. 19 EMA kõrgema lavakunstikooli 21. lennu diplomitöö M. Unt "Kärbeste saar" suures saalis. Kl. 19 R. Cooney "Rikutud reglement" Tornimäe kultuurimajas.
P, 27. IV kl. 12 EMA kõrgema lavakunstikooli 21. lennu diplomitöö M. Undi "Kärbeste saar" suures saalis. Kl. 19 EMA kõrgema lavakunstikooli 21. lennu diplomitöö M. Undi "Kärbeste saar" suures saalis. Kl. 19 H. Raudsepa "Roosad prillid" Jõgeva kultuurimajas.
E, 28. IV kl. 19 H. Raudsepa "Roosad prillid" Jõhvi kultuurimajas.
T-TEATER
28., 30. IV ja 5., 8., 12., 15. V kl. 19 T. Rozewiczzi "Kartoteek" Vanalinnastuudio väikeses saalis.
Vanalinnastuudio kassa aadressil Sakala 3 on avatud E – L kl. 11 – 19, P tund enne etendust. Telefon (0) 660 5051. Pilette broneerimine E – R kl. 11 – 15, telefonil (0) 660 4500. Meili teel pilette ei broneerita. Teater jätab endale õiguse teha mängukavas muudatusi.

Supiteater

E, 28. IV kl. 13 Tennosaare kvartett. Liina Tennosaar, Diana Klas, Jüri Aarma ja Andres Roosileht. Nelja juustu supp.
T, 29. IV kl. 13 "Fookuse paindlikkus". Teater Ugala (Priit Vöigemast) ja Viljandi kultuurikolledžiga koostöös valminud kaasaegne tantsuetendus. Autor Heili Lindepuu. Hiina supp brokoli ja austerservikuga.
K, 30. IV kl. 13 "Kurv". Kaasaegse saksa näitekirjaniku Tankred Dorsti farss. Mängivad Leino Rei, Margus Prangel ja Raivo Rüütel. Lavastaja Rednar Annus. Vahemere juurviljade püreesupp magusa suitsutatud küüslauguga.

EMA kõrgem lavakunstikool Tartus!

E, 28. IV kl. 20, T, 29. IV kl. 16 ja 20 Tartu üliõpilasmajas e. Sõbramajas (Kalevi 24) Brian Frieli "Molly Sweeney". Lavastaja Laur Kaunissaare.
E, 28. IV kell 20, T, 29. IV kl. 16 ja 20 Lutsu Teatrimajas Stawomir Mrozeki "Politsei". Lavastaja Eva Klemets.
L, 3. V kl. 19, P, 4. V kl. 12, E, 5. V kl. 13 Lutsu Teatrimajas Leonard Gersche'i "Liblikad on vabad". Lavastaja Kadi Tudre.
P, 4. V kl. 19 ja 22, E, 5. V kl. 20 Lutsu Teatrimajas Stawomir Mrozeki "Pidu". Lavastaja Mart Koldits.

Piletid müügil Vanemuse suure maja kassas ja enne etendust esinemispaigas.

VON KRAHLI TEATER

P, 27. IV kl. 20 Viljandi kultuurikolledži lavakunstide osakonna teatrikunsti õpetooli IV lennu diplomilavastus "Meie elupäevad" Von Krahli teatris. Pilet 30 kr.
E, 28. IV kl. 14 ja 19 Viljandi Ugala kultuurikolledži diplomietendus "Vanem poeg".
T, 29. IV kl. 19 Viljandi Ugala kultuurikolledži diplomietendus "Tõrkosa taltsutus".
K, 30. IV majatäis volbriööd.

THEATRUM

R, 25. IV ja K, 30. IV kl. 19 Theatrumi saalis G. Gõrgey "Vader, kus tukk on?" (reserveeritud etendus).
Pileteid saab osta Theatrumi kassas (Vene 14. E – R kl. 10 – 17; tund enne etenduse algust) Piletipunkti müügipunktides üle Eesti ja interneti kodulehel.

EHI

E, 28. IV kl. 20 Vanemuse teatri kohvikus EHI teatriõppe bakalaureusetöö Jean Anouhi "Orkester". Lav. Tõnu Lensment. Sissepääs alates kella 19. Pilette broneerimine: Eva.Maripuu@mail.ee

VENE DRAAMATEATER

R, 25. IV kl. 19 "Armastus ja kuld". Reserveeritud!
L, 26. IV kl. 19 Aleksandr Ivaškevits kutsub... "Jazz&tap". Kl. 18 "Sa lõpetad halvasti, eesle!" Rakveres.
P, 27. IV kl. 12 "Klounidel külas" Peegelifuajees.
Kl. 19 "Jazz&tap".
T, 29. IV kl. 12 "Klounidel külas" Peegelifuajees.
K, 30. IV kl. 19 L. Razumovskaja komöödia "Prantsuse kired Moskva lähedases suvilas".
Piletid müügil teatri kassas Vabaduse väljak 5 E – R kl. 12 – 19, L ja P kl. 11 – 18, tel. 641 8246 ja kaubamaja piletikeskuses tel. 640 0337; info: www.grdtee, e-post: grdt@hot.ee

EESTI RIIKLIK NUKUTEATER

R, 25. IV kl. 11 ja 15 "Cipolino" suures saalis. Pilet 65 kr. Kl. 20. "Piip show" (täiskasvanutele) Tartu Lutsu teatrimajas.
L, 26. IV kl. 12 "Cipolino" suures saalis. Pilet 65 kr. Kl. 18 ja 21 "Kaunimad aastad su elus" suures saalis. Kl. 19. "Piip show" (täiskasvanutele) Tartu Lutsu teatrimajas.
P, 27. IV kl. 10 pannkoogiõmmik vahesaalis. Kl. 12 "Kiki ja Miki" suures saalis. Pilet 35 kr. Kl. 15 "Jussikese seitse sõpra" suures saalis. Pilet 45 kr.
E, 28. IV kl. 15 ja 18 Vene Noorteteatri külalisetendus suures saalis. Kl. 20 EMA Kõrgema Lavakunstikooli III kursuse eksamitööna Brian Frieli "Molly Sweeney" Tartu Sõbramajas. Lav. Laur Kaunissaare. Pilet 50 kr. (tudeng, õpilane 25 kr.). Kl. 20 EMA Kõrgema Lavakunstikooli III kursuse eksamitööna Slawomir Mrozeki "Politsei" Tartu Lutsu teatrimajas. Pilet 50 kr. (tudeng, õpilane 25 kr.). Lav. Eva Klemets.
T, 29. IV kl. 11 David Woodi "Babe" suures saalis. Lav. Eero Spriit. Pilet 60 kr. Kl. 16 ja 20 "Molly Sweeney" Tartus. Pilet 50 kr. (tudeng, õpilane 25 kr.). Kl. 16 ja 20 "Politsei" Tartus. Pilet 50 kr. (tudeng, õpilane 25 kr.).
K, 30. IV kl. 12 Judy Uptoni "Ashes and Sand" suures saalis. Lav. Annabelle Comyn (Iirimaa). Pilet 35 kr. Alla 14 a. keelatud!
Kassa Tallinnas Lai 1 avatud iga päev kl. 10 – 18 ja üks tund enne etenduse algust kohapeal. Riiklikel pühadel kassa suletud. Pilette tellimine tel. 667 9555 (kassa), 667 9509 ja info@nukuteater.ee (müügiosakond). Kassa Tartus Lutsu 2 avatud E kl. 12 – 16, T – R kl. 9 – 12 ja üks tund enne etenduse algust kohapeal. Pilette tellimine ja info tel. 07 303 180, 07 303 181, faks 07 303 182 ja tartu@nukuteater.ee. www.nukuteater.ee

VAT TEATER

Akadeemia tee 19/21 noorte kultuurfestivalil "Vägivalta ta noorus 2002".
T, 25. IV kl. 16 I. Horowitzi "The Indian wants the Bronx ehk Neeger tahab sõita Tapale". Agressiooni anatoomia. Esiendus!
Tõnimägi 2, tel. 645 0959, 630 7272, www.vatteater.ee

SALONG TEATER

R, 25. IV kl. 10.30 "Tinasõdur". Reserveeritud! Kl. 17 "Aita ennast!" Vastseliina rahvamajas. Lav. Erki Aule.
L, 26. IV kl. 13 "Kui mina ükskord..." Vastseliina rahvamajas.
P, 27. IV kl. 19 N. Gogoli "Hullumeelse päevik" (vene keeles).
T, 29. IV kl. 19 "Dekameron" Nõo kultuurimajas.
Salong-teater, Kaarli pst. 9. Info tel. 641 8690, http://www.salong-teater.ee

VANEMUISE TEATER

R, 25. IV kl. 12 A. Kitzbergi ja K. Merilaasi muinaslugu "Pilli-Tiidu võluville" väikeses majas. Kl. 19 I. Kálmáni operett "Bajadeer" suures majas.
L, 26. IV kl. 12 "Bajadeer" suures majas. Kl. 18 I.D.A. tantsukooli kontsertetendus "Arabesk" väikeses majas.
P, 27. IV kl. 14 I.D.A. tantsukooli kontsertetendus "Arabesk" väikeses majas.
T, 29. IV kl. 18 M. Bulgakovi "Meister ja Margarita" suures majas. Viimast korda hooajal!
K, 30. IV kl. 19 R. Cooney ja J. Chapmani farss "Mitte praegu, kallist!" suures majas. Kl. 19 tantsusebiooper J.-P. Rameau muusikale "Pööranne päev ehk Figaro pulm" väikeses majas.
26. IV – 27. IV kl. 11 noorte loominguline tantsufestival "Future" Sadamateatris.
28. IV – 2. V kl. 24 tudengipäevade filmifestival Sadamateatris.
T, 29. IV kl. 11 erivajadustega laste- ja noorte teatrifestival "Savilind" Sadamateatris.

ENDLA TEATER

R, 25. IV kl. 19 "Õitsengu likvideerimine" suures saalis. L, 26. IV kl. 19 "Nüüd ja igavesti" suures saalis.

Kl. 19 B. Schaefferi "Proovid" Küünis. Lav. Andres Lepik. Osades Liisa Aibel, Piret Rauk, Piret Laurimaa, Lauri Kink, Ranet Rees, Ago Anderson ja Andres Lepik. Esiendus!
T, 29. IV kl. 19 "Kolm versiooni elust" Lihula kultuurimajas.
K, 30. IV kl. 12 "Karlisson kutsusel" suures saalis.
Kl. 19 "Proovid" Küünis.
Endla kassa tel. 044 206 66; info tel. 044 206 67 ja www.endla.ee

VILJANDI UGALA

R, 25. IV kl. 15 Mark Ravenhilli "Shopping & Fucking" väikeses saalis. Lav. Ingomar Vihma. Pilet 70 kr. Kl. 19 "Koturnijad ehk Kui nalja ei saa, siis meie ei mängi" suures saalis. Pilet 70 kr. Esiendus!
L, 26. IV kl. 17 Urmas Lennuki "Rongid siin enam ei..." väikeses saalis. Lav. Andros Noormets. Reserveeritud!
Kl. 18 L. Razumovskaja "Prantsuse kired Moskva lähistel" Aruküla rahvamajas. Lav. Kaarin Raid. Pilet 50 kr.
P, 27. IV kl. 19 Viljandi kultuurikolledži lavakunstide osakonna teatrikunsti õpetooli IV lennu diplomilavastus "Meie elupäevad" Von Krahli teatris. Pilet 30 kr.
E, 28. IV kl. 14 "Vanem poeg" Von Krahli teatris. Pilet 30 kr. Kl. 19 "Don Juani õõ" suures saalis. Pilet 70 kr. Kl. 19 "Vanem poeg" Von Krahli teatris. Pilet 30 kr.
T, 29. IV kl. 18 "Niskamäe kired" suures saalis. Pilet 70 kr. K, 30. IV kl. 19 "Koturnijad ehk Kui nalja ei saa, siis meie ei mängi" suures saalis. Pilet 70 kr.
Teatri piletikassa avatud E – L kl. 12 – 19, tel. 043 33 876, pühapäeval üks tund enne etenduse algust. Info ja broneerimise etendustele statsioonaris 043 33 876 või Ugala kodulehel, külalisetendustele etenduse toimumise kohas.

RAKVERE TEATER

R, 25. IV kl. 13 "Krokodill Gena ja Potsataja" Paide kultuurimajas. Kl. 19 "Heatigijad" väikeses saalis.
P, 27. IV kl. 15 "Džinnimäng" Valtu kultuurimajas.
Kl. 17 Boguslaw Schaefferi "Kvartett neljale näitlejale" suures saalis. Lav. A. Lepik.
E, 28. IV kl. 12 "Krokodill Gena ja Potsataja" Eesti Draamateatris. Kl. 19 "Täismäng" Eesti Draamateatris. Sobib 14. eluaastast!
T, 29. IV kl. 19 "Täismäng" suures saalis. Sobib 14. eluaastast!
K, 30. IV kl. 13 "Krokodill Gena ja Potsataja" Rannu kultuurimajas.

KONTSERT

EESTI KONTSERT

R, 25. IV kl. 18 Toila sanatooriumis "Uno Naissoo – 75". Marko Naissoo kvintett. Marko Naissoo (löökpillid), Mihkel Mälgand (basskitarr), Jorma Toots (klaver), Mihkel Metsala (trompet), Uo Lille (saksofon), Kaire Vilgats (laul). Uno Naissoo pojapoeg Marko Naissoo esitab koos oma kvinteti ja solist Kaire Vilgatsiga Uno, Tõnu ja Marko Naissoo laule ning instrumentaalsalu.
L, 26. IV kl. 17 Estonia kontserdisaalis VIII rahvusvaheline koorifestival. Eesti Rahvusmeeskoor. Dirigent Ants Soots. Kontserdi korraldab Eesti Kooriühing.
P, 27. IV kl. 17 Kadrioru lossis "Suur Muusikaakadeemia". "Itaalia virtuosid". Andres Mustonen (viulid), Peeter Klaas (viola da gamba), Ivo Sillamaa (klavessiin). Kavas Gemini-ni, Tartini, Locatelli.
L, 26. IV kl. 16 Narva linnuses.
E, 28. IV kl. 19 Estonia kontserdisaalis Upbeat. Katiluse-nimeline viiulikvartett (Leedu). Džeraldas Bidva, Rūta Lipinaitė, Marija Nemenytė, Rasa Vasyliūtė. Kavas Telemann, Prokofjev, Berio, Bacewicz, Urbaitis.
R, 25. IV kl. 19 Pärnu kontserdimajas.
T, 29. IV kl. 19 Estonia kontserdisaalis Ivari Ilja (klaver). Kavas Chopini Skertso b-moll op. 31, Nokturn c-moll op. 48, Nokturn F-duur op. 15, Polonees fis-moll op. 44, Polonees As-duur op. 53, Schumannii Noolelt fis-moll op. 21, Fantaasia C-duur op. 17.
T, 29. IV kl. 21 Vanemuse kontserdimajas.
K, 30. IV kl. 18 Mustpeade maja Valges saalis volbrishow. Eesti Rahvusmeeskoor. Dirigent Ants Soots. Kavas Sisaski "Joomalaulud", Meistri "Show-laulud".

EESTI MUUSIKAKAADEEMIA

L, 26. IV kl. 18 Matkamajas Rostislav Gurjevi lauluklass. Klaveril Mare Laur ja Merike Käver.
P, 27. IV kl. 16 EMA kammersaalis magistrikontsert. Andra Kaus-Niemeläinen (klaver) (kammeransambel). Kavas Mozart, Brahms, Tubin.
L, 26. IV kl. 12 EMA kammersaalis Hillar Kareva mälestuskontsert. Esinevad konkursi võitjad.

LASTEKONTSERT

P, 27. IV kl. 14 Tallinna Linnahallis suur lastekontsert "Maasikad!". Eesti Raadio laululapsed, Rein Rannap ja

Jassi Zahharov esitavad Reinuvaderi ja Karu-Öti lastelaule. Kontseriti juhivad Venno Loosaar. Kaasa lõovad Raul Vaigla, Ain Varts, Allan Jakobi ja Toomas Rull. Lavastaja Ivo Een-salu. Piletid (hinnaga 40 – 90 krooni) müügil Tallinna Linna-halli ja Piletipunkti kassades. Kollektiivellimused , tel. (0) 683 0370.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

L, 26. IV kl. 15 Matkamajas Mai Katsuba, Eli Saviaugu ja Eve Paju-Tõevälja klaveriklassi õpilased. Kl. 17 Kadrioru lossis Tallinna kammerorkester ja TMKK solistid. Dirigent Jüri Alptert.
P, 27. IV kl. 13 Eesti Muusikaakadeemia kammersaalis abiturienti Grete Vellend ja Eda Seppar õpetaja Ada Kuuseok-sa klaveriklassist. Kl. 16 Teatri- ja Muusikamuseumis Ingrid Laumetsa ja Karin Hallingu klaveriklassi õpilased. Kl. 17 Kiek in de Kökis Sigrid Kuulmann Martini viiuliklassi ja Aet Mikli kitarriklassi õpilased.

ROMANSIÕHTU

R, 25. IV kl. 19 Alatskivi lossis romansiõhtu. Esinevad Aita Kitas, Natalja Perevoztšikova ja Galina Timonina. Info tel. (07) 302 370.

KULTUURISAATED

KANAL 2

E, 28. IV kl. 20.30 "60 minutit". Saatejuht Tiit Made.
T, 29. IV kl. 12.25 "60 minutit".
N, 1. V kl. 10.20 mängufilm "Parun Münchhausen seik-lused" ("The Adventures of Baron Munchausen" USA 1989). Rež. Terry Gilliam. Osades John Neville, Eric Idle, Uma Thur-man. Fantaasiakomöödia legendaarsest parun Münchhausenist.
R, 2. V kl. 21.25 mängufilm "Nero Wolfe: jaht emale" ("Nero Wolfe: The Motherhunt" USA 2002). Rež. Alan Smithee. Osades Timothy Hutton, Maury Chaykin, Penelope Ann Miller.
L, 3. V kl. 12.30 "Tähed looduses: Whoopy Goldberg ja loomaaiabeesbid".
P, 4. V kl. 15.10 "Saatuslikud naised: Elizabeth Taylor" 2/2. Rež. Kevin Connor.

VIKERRADIO

L, 26. IV kl. 10.15 "Kultuurikaja". Toimetab Urmas Vadi. Kl. 13.05 "Teatrimagasin". Maris Johannese saade. Kl. 14.05 KÕP. "10 küsimust Vikerraadio kohta". Kl. 17.05 "Keelekõrv". Toimetab Mari Taran. Kl. 17.30 "Uusi raama-tuid". Kirjastuse Eesti Raamat uudistest räägib peatoimetaja Rein Pöder. Kl. 19.05 kuuldemäng: Urmas Alase "Kaitsein-gel". Kl. 22.10 "Raadio ööülikool". Muusikaspüholoog pro-fessor Jaan Ross kõneleb teemal "Muusika ja sõnad". Kl. 23.05 KÕP. "Aja jälg kivis". Helgi Erlilaid räägib Vatikanist.
P, 27. IV kl. 11.15 (k. 21.15) "Müstiine Venemaa". Studios on David Vsevi. Kl. 12.05 "Helisev kroonika". Aprillikuu muusikatähtpäevadest räägib Valter Ojakäär. Kl. 13.05 "Maailmapilt". Martin Viirandi terendus üle Atlandi. Kl. 14.05 (k. 23.05) "Kuula rändajat". Studios on Hendrik Relve ja Haldi Normet-Saarna. Kl. 15.05 "6pakk". Bridži teemadel räägivad Leo Vöhandu ja Hillar Nahkmann. Kl. 16.05 "Aja jälg kivis". Helgi Erlilaid saade "Sanssouci – Friedrich Suure suvepalee Potsdamis". Kl. 17.30 "Sillerdavad Klavid". Akordionimuusikat Henn Rebasse valikul. E – K kl. 11.05 (k. 23.05) Peter Mayle'i "Elu Provence'is". Humoorikaid pildivesi prantslaste elust inglase silme läbi.
E, 28. IV kl. 21.05 "Õhtujazz". Muljeid ja muusikat festivalilt "Jazzkaar 2003". Studios on Anne Erm. Kl. 23.05 KÕP. "Maa ja taeva vahel". Heidi Sarapuu saade Põhjamaade luulefesti-vali eel.
T, 29. IV kl. 21.05 "Saja aasta laulud". Valter ja Jaak Ojakäär tutvustavad läinud sajandi menuvise.
K, 30. IV kl. 23.05 KÕP. "Sisaskid Uduuäel". Õudusjutte Jaigilt ja Kreutzvaldilt. Loevad Mare Peterson ja Rein Oja.
N, 1. V kl. 11.05 (k. 22.30) "Häälataja". Roald Dahli jutustust loeb Peeter Tammeaar.
R, 2. V kl. 21.05 "Meil, Kooriühingus". Koostab Maie Viilup.

KLASSIKARAADIO

E, 28. IV kl. 10 "Kevadklassika". Jüri Reinvere. Kl. 12.30 "Suurvorm". A. Hatšaturjani muusikat balletisüüdist "Sparta-cus" (Moskva Suure Teatri ork., A. Lazarev). Kl. 14 "Pärastlõuna", Tiina Kuningas. Album: "Kamermuusika". Janis Bulavs (Latvijas Repitio 2000). Viuldaja Janis Bulavs esitab Schuberti, Haydni, Kapitiise ja jt. kammemuusikat. Kl. 15.15 esineb Kanada Raadio Sümfooniaorkester Mario Benardi juhatusel. Kl. 18.20 "Jazzkaar 2003". Esineb ansambel Der Rote Bereich (Saksamaa). Kl. 19 "Ooperiõhtu". Giacomo Puccini ooper "Pääsuke". Esitavad Angela Gheorghiu, Roberto Alagna, Inva Mula, Roberto Matteuzzi, Alberto Rinaldi, koor London Voices ja Londoni Sümfooniaorkester Antonio Pappano juhatusel. Kl. 21 Johannes Brahmsi "Sere-

naad nr. 1 D-duur" (La Scala orkester, R. Muti). Kl. 22.30 "Fantaasia", Joosep Sang.
T, 29. IV kl. 10 "Kevadklassika", Tõnu Kõrvits. Kl. 12.30 "Suurvorm". M. Mussorgski (arr. M. Ravel) tsükkel "Pildid näitusel" (Viini Filharmoonikud, V. Gergijev). Kl. 14 "Pärastlõuna", Kersti Inno. Esineb Nuova Armonia Ensem-b-le. Kl. 15.15 Album: "Barenboim & Celibidache" (EMI 2002). Esinevad Daniel Barenboim ja Müncheni Filharmoonikud Sergiu Celibidache juhatusel. Kl. 18.20 "Jazzkaar 2003". Esineb Tatjana Bojeva (Ukraina). Kl. 19 "Täna kontserdi-saalis". Esineb Ivari Ilja. Ülekannet vahendab Tiina Kuningas. Kl. 21 "Nyyd-muusika", Liina Fjuk. Kl. 22.30 "Fan-taasia", Tiit Kusnets.
K, 30. IV kl. 10 "Kevadklassika", Mirjam Tally. Kl. 12.30 "Suurvorm". V. Tornise "Ingerimaa õhtud" (Eesti Filhar-moonia kammerkoor, T. Kaljuste). Kl. 14 "Pärastlõuna", Mirje Mändla. Mängib Shangai keelpillikvartett. Kl. 15.15 Album: Tan Duni "Veepassion". Esitavad Elisabeth Keusch (sopran), Stephen Bryant (bass), Mark O'Connor (viulid), Maya Beiser (tsello), David Cossin, Martin Homann, Adam Weismann (löökpillid), RIAS Kammerchor Berlin, dirigeerit Tan Dun. Kl. 18 "Täna kontserdisaalis". Esineb Eesti Rahvusmeeskoor, dirigeerib Ants Soots. Volbrishow ülekannet vahendab Marge-Ly Rookäär. Kl. 20 "Jazzkaar 2003". Esineb Brad Mehldau Trio. Kl. 21.30 Ardo Ran Varrese muusikat. Kl. 22.30 "Volbriöö fantaasia". Klassikaraadio internetikulaaja Herb Klitzneri muusikaprogramm "Song For-est".

N, 1. V kl. 10 "Kevadklassika", Pille Olde. Kl. 13 "Rääkides tänasest". Kl. 14 kontsert "Ürg ja jõud". Esinevad Siiri Sisask, Uwe Lange, Robert Jürjendal, Henn Rebasse, Krist-jan Jõemägi, Kati Kaare ja Arno Kalbus. Kl. 15.15 "Raa-dioteater esitleb". Populaarseim kuuldemäng läbi aegade "Lumivalgeke ja seitse põialpoissi". Rež. Aarne Ruus. Kl. 18.20 "Jazzkaar 2003". Esineb Nick Ali Trio (Trinidad-Eesti). Kl. 19 "Lehekuutõbine". Studios on Jaak Johanson. Kl. 21 "Dünaamiline viiking". Eesti noore helilooja ja kitarristi Jaak Soodäärega on studios Mirje Mändla. Kl. 22.30 "Fantaasia", Tõnis Leemets.
R, 2. V kl. 10 "Kevadklassika", Kersti Inno. Kl. 12.30 "Suur-vorm". A. Vivaldi "Dixit Dominus" (solistid, EF KK, Tallinna KO, T. Kaljuste). Kl. 13 "Ma-ilin ja mõnda". "Makrokosmos VI". Filosoofid Enn Kasak, Roomet Jakapi ja toimetaja Maris Johannes. Kl. 14 "Nädala teos", Mirje Mändla. Johannes Brahmsi "Viulikontsert D-duur" (K. W. Chung, Viini Filhar-moonikud, S. Rattle). Kl. 18.20 "Jazzkaar 2003". Esineb Richard Bona ansambel (USA-Kamerun). Kl. 19 "Kontserte Eesti Muusika Päevadelt". Kl. 21.30 "Sõnaline". "Luuleo". Peeter Künstler räägib uutest raamatutest. Kl. 22.30 "Fantaasia", Mirjam Tally.
L, 3. V kl. 9.05 "Helikaja", Kersti Inno. Muusikauudiseid laiest ilmast vahendab Priit Kuusk. Kl. 10.10 "Laulujanu". Kersti Hinnos saade sopran Kaie Konradist. Kl. 11 "Raadio Ülikool". Kl. 12.30 "Sõnaline". "Luuleo". Kl. 13 esineb Romaani-Šveitsi Sümfooniaorkester Andrew Littoni juha-tusel. Kl. 14 "Promenaadikontsert", Kersti Inno. Kl. 14.30 "Keelekõrv". Kl. 15.05 "Helikaja". Kl. 16 "Myyd-muusi-ka". Kl. 18.15 "Kultuurikaja". Kl. 19 mängib Concertge-bouw džässorkester, dirigent Henk Meutgeert. Kl. 20.30 W. A. Mozarti "Klaverikontsert A-duur K 488" (S. Stanceva, Mozarti Festivali ork., A. Lizzio). Kl. 21 "Ideaalmaailmad". Plaate tutvustab Mihkel Kleis. Kl. 22.30 "Litter".
P, 4. V kl. 10.10 "Sooviklassika", Kersti Inno. Kl. 12.10 "Laulujanu". Kl. 13 "Õrelitund". Igor Garšneki "Pardon, Bach!". Esitab Ene Salumäe. Ülekannet EMA orleisaalist vahendab Helve Vösamäe. Kl. 14 "Dünaamiline viiking". Kl. 15.05 "Raadioteater esitleb". Henrik Ibseni "Nukumaja". Osades Maria Klenskaja, Hans Kaldoja, Jüri Järvet, Eneken Priks ja Tõnu Mikiver. Rež. Kaarel Toom. Kl. 18.15 "Eesti Luterlik Tund". Salvastas Maris Laanemets. Kl. 19 esineb Saarbrückeni Raadio Orkester Günther Herbigi juhatusel. Kl. 21 "Pühapäevajaks". Joosep Sang. Kl. 22.30 "Raadio Ööü-likool". TPÜ õppejõud Maria Tiik "Mängu olemus".

R2

P, 27. IV kl. 20 "Kunstikanal". Saatejuht Lea Veelma.

KUKU

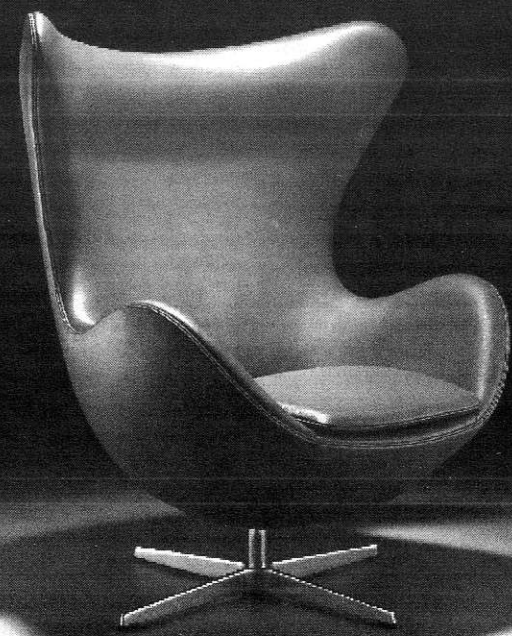
R, 25. IV kl. 13.30 "Päevavargad", integratsioonisade, Jüri Muttika ja Elizaveta Gavrilova.
L, 26. IV kl. 9 "Memoria", Jüri Kuuskemaa. Kl. 15 "Murmängud Wabariigis", Tiit Karuks.
P, 27. IV kl. 11 "Välismaaraja", Marianne Mikko. Kl. 12 "Pub-likumär

"Evergreens & Nevergreens"

Arhitekt ja disainer

Arne Jacobsen 100

Taani Disainikeskuse näitus Rotermanni soolalaos

Tool "Muna" (1958), toolia Fritz Hansen.

5. aprill - 4. mai 2003
K-P 11.00-18.00
ET suletud

Eesti Arhitektuurimuuseum
Ahtri 2, Tallinn

Eesti Maalikunstnike Liidu aastanäituste sari

► "Nature morte" 2. – 30. VI Kohtla-Järve Põlevkivimuuseumis.

Näitusele on oodatud maalid, mis kujutavad surnud loodust, vaikelud ja kõik muud maalid, mis suhestuvad sõnapaari "nature morte". Osavõtuks registreerimine kuni 20. maini tel. 051 989 414, Lauri Sillak ehk Laurentsus.

► "Chart" Tallinna Hobusepea galeriis 9. VII – 4. VIII.

Iga kunstnik võib näitusele esitada ühe töö, sest osalejate arv on ruumipuudusel piiratud. Näituse avamise hetkest valib publik "maalikunsti edetabeli". Sellele vastavalt vahetatakse ekspositsiooni neli korda. Näitusest võiks kujuneda Komari & Melamidi projektide parafraas, kuna püüab samuti välja selgitada publikule meeldivat maalikunsti. Kes on parim Eesti maalikunstnik? Kelle teoseid ostetakse Eestis kõige rohkem? jne. Registreerimine tel. 052 85 324, 6276 777 või e-post: galerii@eaa.ee, Elin Kard.

► "Lõuna-Eesti maastikud" Viljandi Linnagaleriis 7. VIII – 12. IX.

Kuraator Jaan Elken ootab klišeestunud teemaga näitusele traditsiooniliste maastikumaalijate kõrval ka neid kunstnikke, kes lähtuvad mõiste "Lõuna-Eesti maastike" dekonstrueeritud tõlgendusest, kus pildi makroos- teetika tasandil liigutakse komplitseeritud pildikeele juurde. Mis on kliše ja sellest loobumise hind? Näitus üritab testida KUPPEL-maastikumaali asendit maalikunsti-PLATOOL, mängides publiku ootuse ja stereotüüpidega. Registreerimine kuni 7. juulini. J. Elken, e-post: jaan@eaa.ee, tel. 055 40 544

► "Hiu märk" Kärda kultuurikeskuse galeriis 12. VII – 17. VIII.

Hiu märk – kala, kadakas jne. Registreerimine kuni 30. VI, Andres Koort, tel. 051 88 917, 645 5405, e-post: andreskoort@hotmail.com

► "Ma olen käinud New Yorgis" Pärnu Linnagaleriis (kontserdimajas) 11. XII 2003 – 4. I 2004.

Osalejate valikul eelistatakse maalikunstnikke, kes on viimase viieteistkümne aasta jooksul külastanud New Yorki. Korraldajail on õigus nõuda tõendusmaterjale (fotod, nimelised piletid, kirjalikud tunnistajate ütlused jne.), mis leiavad samuti eksponeerimist. Oodatud on ka kunstnikud, kes osalesid viieteist aastat tagasi Tallinna lauluväljaku noortenäitusel "Ma pole kunagi käinud New Yorgis". Kas Laulu revolutsiooni aegne (sini)mustvalge maailmapilt on muutunud värvilisemaks? Registreerimine kuni 20. novembrini, Erki Kasemets, tel. 056 156 555, 662 1031, e-post: erki.kasemets@mail.ee

ÜLESKUTSE

► 24. juulist 26. augustini korraldavad Pärnu kontsedimaja Linnagaleriis Eesti Kujurite Ühendus ja Ühendus Kunstisavi skulptuurinäituse "Valu". Ideede esitamise viimane tähtaeg on 1. mai 2003. Toimikond: M.-L. Tammi, T. Mikk, E. Väli, S. Eelma, R. Prääts, kuraator Terje Ojaver. Skulptuurinäitus toimub kontserdimajas kahel korral (ca 1000m²). Ootame väiksemaformaadilisi valuskuulpture, kohaspetsiifilisi töid, installatsioone. Näitus on rahvusvaheline. Osalema on oodatud eeskätt skulptorid, aga ka kõik teised ruumi ja mahtu organiseerida oskavad kunstnikud. Kontakt: Terje Ojaver, 056 95 01 96, 067 150 97, Sirje Eelma, 051 21 121, 656 0018, Mari-Liis Tammi, 056 47 27 04, m.tammi@design-est.com

► Eesti Kujurite Ühendus ja Sagadi mõis korraldavad 26. VII – 2. VIII Lahemaal Sagadi mõisas rahvusvahelise puuskuulptuuri sümposiumi "Sagadi 2003". Osalema oodatakse 8 välismaa ja 5 eesti kunstnikku. Põhiline töömaterjal on puit, kunstnike käsutuses on eri suurusega laud ja ümarpalk. Teema on vaba ning eksponeerimispaiga valivad kunstnikud oma teoste ise. Sõit Sagadisse toimub 26. VII laupäeva õhtupoolikul. Tööperiood kestab pühapäeva hommikust reede õhtuni, mil toimub sümposiumi pidulik lõpetamine. Tagasi Tallinnasse sõidetakse laupäeval, 2. VIII pärastlõunal. Osalejatele makstakse stipendiumi, toit ja majutus Sagadis on tasuta. Eraldatakse ka tööks vajalikud mootor- ja elektrisaed, õlid ja bensiin, muud töövahendid tuleb ise kaasa võtta. Sümposiumi täiendab kultuuriprogramm. Sagadis valminud tööd kuuluvad Sagadi mõisale, korraldajatel on neid õigus fotografeerida ja publitseerida oma äranägemise järgi. Üritust kajastatakse ka eritrikides. Osaleda soovijatel palutakse esitada Eesti Kunstnike Liitu Kujurite Ühenduse boksi hiljemalt 26. V oma andmed, töö kavand ja eeldatav materjalide loetelu. Täiendav info: Tiit Kirsipuu 646 6172, 051 931 041.

► Püüdes jäädvustada ning teadvustada omakandi suurmehe Jakob Hurda pärandit, annab Põlva Rahvahariduse Selts käesoleva aasta 20. VII kaheteistkümnendat korda välja Jakob Hurda rahvuskultuuri auhind (8000 krooni). Vastavalt statuudile antakse igal aastal välja kaks preemiat, neist üks kindlasti Põlvamaal jakobhurdaliku tegevusega silma paistnud isikule. Rahvuskultuuri auhind määratakse eriliste teenete või kestva viljaka tegevuse eest eesti rahvuskultuuri viljelemisel, arendamisel ja jäädvustamisel ning järjepidevuse kindlustamisel. Kandidaatide esitamiseks tuleb 30. IV saata Jakob Hurda nim. Põlva Rahvahariduse Seltsile (Kesk 15, 63308 Põlva) vabas vormis esildis, milles peab olema kandidaadi rahvuskultuuralase tegevuse kokkuvõte ja auhinna esitamise põhjendus ning täpsed andmed kandidaadi kohta.

JÄNEDA KLAASGALERII

Avatud iga päev 9-18

Kai-Mai Olbri näitus "MAALI STIIHIA"

25.veebruar. - 11.mai. 2003

info:038 49 750 internet: www.hot.ee/klaasgalerii

VILJANDI KUNSTISAAL

Viljandi, Vabaduse plats 6

Võrumaa Kunstnike Ühenduse
näitus
"Igaüks omal moel".

Avatud L – N
kl. 12.30 – 17.

VILJANDI LINNAGALERII

Viljandi, Tallinna 11/1

NAVITROLLA isiknäitus
kuni 5. V.

Avatud E – R kl. 10 – 20,
L kl. 9 – 16. Tel. 043 38 688,
e-post: linnagalerii@raama-
tukogu.viljandi.ee

JÄNEDA KLAASGALERII

Avatud iga päev 9-18

Vene Kunstnike Ühendus Formaat A4

12.aprill. - 20.mai. 2003

info:038 49 750 internet: www.hot.ee/klaasgalerii

Teisipäeval, 29. aprillil
kell 20

Rootsi-Mihkli kirikus

Dietrich Buxtehude
(1637 – 1707)

MEMBRA JESU NOSTRI

Ansambel HEINAVANKER

Solistid:

Eve Kopli
Maria Staak
Taniel Kirikal
Oliver Kuusik
Uku Joller

Kontsertmeister
Harry Traksmann

Muusikiline juht Margo Kõlar

Vaba sissepääs.

Teisipäeval, 29. aprillil kell 14

Ajaloo Instituudi saalis
(Rüütli 6, III korrus)

prof. dr. Jon Th. Thori
(Akureyri ülikool, Island),
KÜLALISLOENG

"Icelandic Historical Writing of the
20th Century – An Overview.
Ülevaade Islandi ajalookirjutusest
20. sajandil".

TAMPERE MAJA
Jaani 4, Tartu

Alates 27. IV fotonäitus "Potiseto 2002".
Avamine 27. IV kl. 12 Tampere majas ja
kl. 14 veereb Setu Noorte Selts Emajõe
ujula rannal setu kombe kohaselt lihavõtte-
mune. Avatud E – R kl. 9 – 18, L ja P
kl. 9 – 15, www.tamperemaja.ee,
tel. 07 386 300.

TARTU LINNAMUSEUM

Tartu, Narva mnt. 23

"Kokkusõlmitud eluring"
kuni 27. VII.

Avatud T – P kl. 11 – 18.
Info tel. 461 911,
www.tartu.ee/linnamuseum

KURESSAARE RAEGALERII

Kuressaare,
Tallinna 2

TERJE & JÜRI OJAVERI
"Kõik on üks üksindus"
kuni 3. V.

Skulptuur, installatsioon, video.
Avatud T – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 17.

OBU GALERII

Tartu, Raekoja plats 8

MADE BALBATI
graafika näitus
kuni 30. IV.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 15
Tel. 07 442 215

JAZZ CAFE

Pärnu, Ringi 11
ALICE KASE maalid
kuni 30. IV.

Avatud P – N kl. 10 – 22 ja
R, L kl. 10 – 24.
www.hot.ee/jazzcafe

MEISTRITE HOОВI GALERII

Tallinn, Vene tn. 6

KALJO PÖLLU
maalinäitus "Avarilm"
kuni 10. V.

Avatud E – L
kl. 10 – 18,
P kl. 11 – 17.

Deco GALERII

Tallinn, Kadrioru, Koidula 12a

TOM GILHESPY (Inglismaa)
objektid kuni 3. V.

Avatud T – R kl. 12 – 18,
L kl. 12 – 16. Tel. 055672 593,
e-post: deco@hot.ee

HAABERSTI SOTSIAALKESKUS

Õismäe tee 24, Tallinn

Viimsi kunstikooli õpilaste tööde
näitus kuni 13. V.

Avatud E – R kl. 9 – 16.30.
Tel. 657 9872.

KULTUURIESINDUS

► SOOME INSTITUUT Harju 1, 10146 Tallinn, tel. 631 3917, faks 631 3952,
e-post: maimu.berg@finst.ee, http://www.finst.ee. Instituut on lahti tööpäeviti
kl. 10 – 16. Raamatukogus saavad õpilased ja üliõpilased kasutada internetti, tutvuda meie CD-
ROMidega. Internetipunkt on lahti tööpäeviti kella 13 – 16.
► SOOME INSTITUUT Vanemuise 19, 51014 Tartu, tel. 07 427 319, faks 07 427 097,
e-post: elle.mets@finst.ee, http://www.finst.ee Avatud K kl. 10 – 18, tööpäevadel kl. 10 – 16.

► TAMPERE MAJA Jaani 4, Tartu. Avatud E – R kl. 9 – 18, L ja P kl. 9 – 15,
tel. 07 386 300, www.tamperemaja.ee.

► BRITI NÕUKOGU Vana-Posti 7, 10146 Tallinn, tel. 631 4010, faks 6313 111,
e-post: british.council@britishcouncil.ee, http://www.britishcouncil.ee.
Avatud T – R kl. 12 – 18 ja iga L kl. 10 – 15.

► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Lai 29, 10133 Tallinn,
tel. 6273 100, faks 627 3110, e-post: info@nmr.ee, http://www.nmr.ee

► PÕHJAMAADE MINISTRITE NÕUKOGU INFOBÜROO Raekoja plats 8, Tartu,
tel. 07 433 944, faks 07 441 241, e-post: madis@nmr.ee

► UNGARI INSTITUUT Roosikrantsi 6, 10119 Tallinn, tel. 644 0817,
e-post: uke@eki.ee, http://www.suri.ee/uke

► TALLINNA SAKSA KULTUURIINSTITUUT/GOETHE INSTITUUT Suurtüki 4b, Tallinn,
tel. 627 6960 ja faks 627 6962 e-post: dki@goethe.ee Informatsioon (saksa ja eesti
keeles) kõigi ürituste kohta http://www.goethe.de/ne/tal.

Saksa keele kursused algajatele "redaktion-D" Eesti Televisioonis laupäeviti kell 13.50.
E, 28. IV Võru kultuurimajas Kannel ja T, 29. IV Tartu Sadamateatris Erkki Otsmanni laulu-
etendus "Armastuse paraad".

► TARTU SAKSA KULTUURI INSTITUUT Kastani 1, Tartu, tel./faks 07 422 639,
e-post: dkirtu@kodu.ee, http://www.dki.tartu.ee Raamatukogu lahti E – N
kl. 13 – 18, R kl. 12 – 17, tel. 07 384 026, e-post: rftztartu@kodu.ee, tel. 07 422 639,
e-post: dkirtu@kodu.ee Saksa keele kursused. Piirkondliku saksa keele ja maiskonnaloo
täienduskoolituskese kontaktisik dr. Odila Triebel, tel. 07 384 026.
R, 25. IV kl. 11 – 16 seminar saksa keele õpetajatele. Lektor Mall Matto,
Meeli Väljaots. Registreerimine kuni 23. IV, tel. 07 422 639,

► AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE SAATKONNA INFOTEENISTUS Kentmanni 20, 15099
Tallinn, tel. 668 8171, 668 8216 faks 668 8253, e-post: vsepper@pd.state.gov,
aiija@pd.state.gov; http://www.usemb.ee Külastamine eelneval kokkuleppel.

► TAANI KULTUURI INSTITUUT Vene 14, 10123 Tallinn, tel. ja faks 646 6373,
e-post: taani@uninet.ee, http://www.dki.gz.ee
Taani ja eesti kunstnike graafikanäitus "Hjöring – Tallinn 2003" Hobusepea galeriis kuni
12. V. Väljas on Andres Tali, Maria-Kristiina Ulase, Marje Üksise, Lene Palm Larseni,
Carsten Dalbergi, Anne Nørgaardi tööd.
R, 25. IV kl. 15 – 18 Taani Kultuuri Instituudi kirjanduslik pealelõuna, kus tutvustatakse
Põhjamaade III luulefestivaliile saabuvate autorite Pia Tafdrupi ja Muniam Alafaker Assu-
nunut, Tóroddur Poulseni, Einar Már Guðmundssoni ja Kelly Berthelseni loomingut.

 Tallinn, Tartu mnt. 80d

25. IV – 24. V
MARKO MÄETAMME
"Tunded".

Avatud E – R kl. 11 – 18,
L kl. 11 – 16. Tel. 681 0871,
faks 681 0872,
e-post: galerii@vaal.ee;
<http://www.vaal.ee>

 EESTI KUNSTIAKADEEMIA GALERII
Tallinn, Tartu mnt. 1
Network Baltic kuni 4. V ja
JUHA AHOLA "Heart-aches
by the number" kuni 1. V.
Avatud iga päev kella 12 – 18.30,
tel. 626 7329,
e-post: galleri@artun.ee

 LÜHIKESE JALAGA GALERII
Tallinn, Lühike jalg 6

**TARBEKUNSTI
NÄITUSMÜÜK.**

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L – P kl. 10 – 17.
Tel. 631 4720,
e-post: lgalerii@online.ee

PORTAAL
Tallinn, Vene 16

**TARBEKUNSTI
NÄITUSMÜÜK.**

Avatud E – R
kl. 10 – 18
ja L, P kl. 10 – 17.
Tel. 646 4209.

 A GALERII
AUTORIEHETE
Tallinn, Hobusepea 8
AUTORIEHETE
NÄITUSMÜÜK.

ADOLFAS SAULYSE ehted
kuni 14. V.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 16.
Tel. 646 4101.

 EESTI VABAÕHUMUUSEUM
Tallinn, Vabaõhumuuseumi tee 12

Park ja Kolu kõrts
avatud
E – P kl. 10 – 17.
Tel. 654 9100.
Ettetellimisel
lastemuuseumi programmid
Kuie koolimajas.

 Tartu, Raekoja plats 18
"Lapsepõlv. Laps Eesti kuns-
tis" ja joonistusvõistluse
tööde näitus kuni 27. IV.
TENNO PENT SOOSTERI
"Ettemääratus" ja REBECCA
KELLERI "Legend" kuni 4. V.
R, 25. IV kl. 11 – 14.30 ettekandepäe-
val näituse "Lapsepõlv" teemal esinevad
Reeli Kõiv, Heiki Pärki, Tiit Kuurme,
Jaanus Vaiksoo, Mait Raun, Maarin
Ektermann, Liisa Kaljula.
Avatud K – P kl. 11 – 18, R tasuta
külastuspäev. Tel. 07 341 050,
e-post: tartmus@tartmus.ee,
www.tartmus.ee

 DRAAKONI GALERII
Tallinn, Pikk 18

MAALI JA GRAAFIKA
NÄITUSMÜÜK.
Rahumäe põhikooli
kaunite kunstide kooli
õpilastööde näitus "Inimene kunstis"
kuni 26. IV.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 17. Piltide raamimine.
Tel. 646 4110,
e-post: tulemadu@yahoo.com

KUNSTISALONG ALLEE
Tallinn, Pikk 30
Eesti kunsti klassika näitusmüük:
E. Aiki, P. Aren, E. Kits,
E. Okas, G. Reindorff, E. Kutsar,
V. Loik, A. von Maydell, N. Mei,
Ülo Sooster, C. T. von Neff, R. Nyman,
V. Ohakas, A. Promet,
E. Roos, M. Rääk, E. Rüga,
J. Püttsepp, A. Vabbe, E. Wiiralt,
R. Uutmaa, A. Vardi,
H. Halliste, K. Nagel jt.
Avatud E – R kl. 10 – 17,
L kl. 11 – 15. Tel. 646 4500,
051 27 677, www.allee.ee

 **Hobusepea
Galerii**
Tallinn, Hobusepea 2

Taani ja eesti graafikute ühisenäitus
"Hjørring – Tallinn 2003" kuni 12. V.
ANDRES TALI, MARIA-KRISTINA ULAS,
MARJE ÜKSINE, LENE PALM LARSEN,
CARSTEN DALBERG, ANNE NØRGAARD.
Avatud K – E kl. 10 – 18,
tel. 627 6777, faks 627 3631,
e-post: galerii@eaa.ee
Kunstitarvete müük.
Tel. 627 6793.

 **GALERII-G
kunstisaal**
Tallinn, Vabaduse 6
ANDRES TOLTSI
"Tekstuur" kuni 10. V.

Tartu mnt. 1
Portselani näitusmüük.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 11 – 15,
e-post: galeriig@hotmail.ee,
tel. 661 2972.

 HAUS GALERII
Tallinn, Uus 17

VIRGE JÕEKALDA "Lumm"
kuni 2. V.

Avatud E – R kl. 10 – 18 ja
L kl. 11 – 16. Tel. 641 9471,
e-post: haus@haus.ee,
www.haus.ee

 EESTI RAHVA MUUSEUM
Tartu, Kuperjanovi 9

Uuenenud püsiekspositsioon
"Eesti. Maa, rahvas, kultuur".

Ajutised näitused:
"Palju toredaid asju"
kuni 18. V.

Kuraatorid Riina Reinvelt,
Eevi Astel, Kaie Kukk,
Evi Kasearu, Maire Kuningas,
kujundaja Jane Liiv.

Ungari etnograafilised fotonäitused.
László Kunkovácsi
"Ungari karjusekultuur".
Mihály Hoppáli "Samaaninäitus".

Avatud K – P kl. 11 – 18,
R tasuta. Tel. 07 421 311,
www.erm.ee,
e-post: erm@erm.ee

 PÄRNU KONTSERDIMAJAS
Pärnu, Aida 4

Eesti Arhitektuurimuuseumi
näitus "Ehitamata Pärnu"
kuni 27. IV. Teostamata ja
lõpetamata projekte
XX sajandist.
Avatud T – R kl. 12 – 19,
L kl. 12 – 17, tel. 044 55 888,
e-post: linna.galerii@mail.ee

**TALLINNA
KUNSTIHOONE**
Tallinn, Vabaduse väljak 8

30. IV – 25. V
ökokunsti näitus
"Roheline laine".
Kuraator Rael Artel.

KUNSTIHOONE GALERII
Tallinn, Vabaduse väljak 6
"POSH" kuni 25. IV.
Briti Nõukogu.
30. IV – 18. V
"Kunstnikuraamat".

 Tallinn, Harju 13
"n" kuni 11. V.
Läti noor kunst.

Avatud K – E kl. 12 – 18,
tel. 644 2818,
e-post: info@kunstihoone.ee

 Tallinn, Lühike jalg 1
**TARBEKUNSTI
MÜÜGIVÄLJAPANEK.**
Avatud E – L kl. 10 – 18,
P kl. 10 – 17.
Tel. ja faks 641 8308,
e-post: galerii.kaks@mail.ee

 GALERII MOLEN
Tallinn, Viru 19

TARBEKUNST, ART GARAGE.

Avatud E – R kl. 10 – 18,
L kl. 10 – 17.
Tel. 644 2877.

 **A. H. TAMMSAARE
MUUSEUM**
Tallinn, L. Koidula 12a

A. H. Tammsaare
viimane korter ja püsiekspo-
sitsioon kirjaniku loomingust.

E, 28. IV kl. 17 Mai Levin räägib
Eduard Wiiraltist.

Avatud K – E kl. 11 – 18,
tel. 601 3232.

 **TARTU
KUNSTIMAJA**
Tartu, Vanemuise 26
suures saalis
"XXL fotoklassika Eestist" kuni 5. V.
Väikeses saalis
JÜRI MARRANI maalid "Enesest"
kuni 5. V.
K, 30. IV kl. 18
kohtumine Jüri Marraniga.

Avatud K – E kl. 12 – 18,
e-post: tartuart@hotmail.ee
Tasuta.

 PÄRNU LINNAGALERII
Pärnu, Aida 4

Eesti Arhitektuurimuuseumi
näitus "Ehitamata Pärnu"
kuni 27. IV. Teostamata ja
lõpetamata projekte
XX sajandist.
Avatud T – R kl. 12 – 19,
L kl. 12 – 17, tel. 044 55 888,
e-post: linna.galerii@mail.ee

 EESTI KUNSTIMUUSEUM
RÜÜTELKONNA HOONE (Kiriku plats 1, e-post: muuseum@ekm.ee)
"KARL PÄRSIMÄGI. Pallase koolkond" kuni 11. V.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R ja L tasuta.
Info tel. 644 9139.

TARBEKUNSTIMUUSEUM (Lai 17, e-post: muuseum@tarbekunst.ee)
Eesti tarbekunsti püsiekspositsioon "Ajamustrid" & disaini avafond.
KATRIN AMOSE looming "Üks triip puha" kuni 22. VI.
Galerii saalis "Tekstiil ruumis" kuni 15. VI.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R tasuta!
Info tel. 641 1927.

KRISTJAN RAUA MAJAMUUSEUM (K. Raua 8, e-post: kristjan.raud@ekm.ee)
KRISTJAN RAUA looming püsiekspositsioon. "Muinasjutt" kuni 31. V. Muinasjutule
pühendatud köited ja kunstnikuraamatud.
Info tel. 6700023 või 05524819. Avatud K – P kl. 10 – 17. Alates 1. V avatud
N – L kl. 10 – 17. Iga kuu viimane R ja L tasuta!
Tel. 670 0023.

ADAMSON-ERICU MUUSEUM (Lühike jalg 3, e-post: adamson-eric@ekm.ee)
Adamson-Ericu looming püsiekspositsioon.
"Esimesi eesti naiskunstnikke. Aino Bach" kuni 11. V.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Iga kuu viimane R ja L tasuta!
Info tel. 644 5838.

MIKKELI MUUSEUM (Kadriorus Weizenbergi 28, e-post: mikkel@ekm.ee)
JOHANNES MIKKELI kollekttsioon (XVI – XVIII sajandi lääneeuroopa, vene, hiina kunst).
Avatud K – P kl. 11 – 18. Info tel. 601 5844, 606 6400. Iga kuu viimane reede tasu-
ta.

NIGULISTE MUUSEUM-KONTSERDISAAL (Niguliste 3, e-post: niguliste@ekm.ee)
Püsiekspositsioon "Keskaja kunst". "Hõbedakamber: gildide, tsunftide,
Mustpeade vennaskonna ja kiriku hõbevarad".
Avatud K – P kl. 10 – 17. Kassa tel. 644 9903. Info tel. 631 4330.
Igal L ja P kl. 16 orelimuusika pooltund.

VÄLISKUNSTI MUUSEUM (Weizenbergi 37, e-post: muuseum@kadriorg.ekm.ee)
"XVI – XX sajandi maalikunst" (madalmaade, saksa, itaalia, vene meistrid),
"XVIII – XX sajandi lääneeuroopa ja vene tarbekunst ning skulptuur".
Avatud K – P kl. 10 – 17. Iga kuu viimane reede tasuta. Info tel. 606 6400.
30. IV suletakse kõik EKM-i filiaalid kaks tundi varem. 1. V on kõik muuseumi filiaalid
suletud.
EKM-i kodulehekülge aadressil <http://www.ekm.ee>
EESTI KUNSTIMUUSEUMI UUE HOONE EHITUSE TOETUSEKS.
EESTI KUNSTIMUUSEUMI TOETUSFOND CIRCULOS: HANSAPANK,
ARVELDUSARVE 221011918504.

 ROTERMANNI SOOLALADU, Ahtri 2
Arhitektuurimuuseumi saalis "Evergreens & Nevergreens"
kuni 4. V. Arhitekt ja disainer Arne Jacobsen – 100.
P, 27. IV kl. 14 Kai Lobjaka loeng "Jacobsen – asise
keskkonna looja".

Keldrisaalis Arhitektuurimuuseumi aastanäitus "Tallinna XX sajandi arhitektuur"
kuni 11. V.

Galeriil "Arhitekt AVO-HIMM LOOVEER (1941 – 2002)" kuni 4. V.
Kunstimuuseumi saalis
"Kuldmunapühad". Reklaam ja kujundusgraafika kuni 25. IV.
30. IV – 25. V "Adaption". Läti kuraatorinäitus.
Avatud K – P kl. 11 – 18. Tasuta külastuspäev iga kuu viimane R.
Tel. 625 7007. <http://www.arhitektuurimuuseum.ee>,
e-post: arhitektuurimuuseum@arhitektuurimuuseum.ee

 **EDUARD VILDE
MUUSEUM
KASTELLAANIMAJA
GALERII**
Kadrioru, Roheline aas 3
Püsiekspositsioon.
PHILIPP TEEDY TÜÜRI
"Hiiumaa maastikud" kuni 26. IV.
30. IV – 14. V "Tartu kevad". Tartu ülikooli
maalikunsti osakonna tudengite näitus.

Avatud K – E kl. 11 – 18.
Tel. 601 3181, e-post: vilde@solo.ee

 **ÜHISPANGA
GALERII**
EESTI ÜHISPANGA GALERII
Tallinn, Tornimäe 2, V korrus
IVAR KAASIKU "My home is my
castle" kuni 30. IV.
5. – 30. V
MANU MECKLINI
"Primavera".
Avatud E – R kl. 9 – 18,
e-post: haus@haus.ee

 PÄRNU UUE KUNSTI MUUSEUM
Pärnu, Esplanaadi 10

Püsiekspositsioon.

Näitused ja kohvik lahti
iga päev kl. 9 – 21.

[Http://www.chaplin.ee](http://www.chaplin.ee)
Tel. 044 30 772.

TEATRIGALERII
ENDLA TEATRIGALERII
Pärnu, Keskväljak 1

"Poola aastasada" kuni 26. IV,
6. – 29. V
KIWA
"Siin ja edaspidi autori märkused".

Avatud E – L kl. 14 – 18. Sisepääs
teatrikohvikust Akadeemia tänavalt.

 PÄRNU MUUSEUM
Pärnu, Rüütli 53
Püsiekspositsioon.

Eesti Piirivalveameti
näitus
"Piirivalve 1922 – 1940"
kuni 11. V.

Avatud K – P kl. 10 – 18.
Iga kuu esimene K tasuta.
Tel. 044 33 231.

 **HAAPSALU
LINNAGALERII**
Haapsalu, Posti 3

NERVA looming
näitus
"Päikese puudutus"
kuni 4. V.

Avatud K – P kl. 12 – 18.
<http://galerii.kultuuriinfo.ee>

TALLINNA KIRJANIKE MAJA MUSTA LAEGA SAALIS

Harju tänav 1

KIRJANDUSLIK KOLMAPÄEV

30. aprillil kell 18
ÜHTE LAULU
TAHAKS LAULDA

Vanalinna Hariduskolleegeiumi Gümnaasiumi
XII klassi lavakava
Juhendaja: Tõnis Rätsep

Etendavad: Kristiina Frolova,
Pirgita-Maarja Hallas, Leene Korp,
Maria Lorents, Albert Kampe,
Erik Rand, Mihkel Vooglaid

Piletite tellimine ja info telefonil
627 6410, <http://www.ekl.ee>

Üritust toetab
Eesti Kultuurkapital

Eesti Kirjanike Liit

Eesti Kirjanduse Selts

ESITLEB:

Kolmapäeval, 30. aprillil kell 18

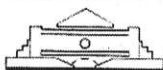
Tartu Kirjanduse Majas (Vanemuise 19) seminarisarja "LAPSEPÕLV JA KIRJANDUS"

8. seminar.

Kirjanikud räägivad lapseea eredamate lugemiselamustest.
Kõneleb JAAN MALIN.

26. aprillist –
1. maini

KL 12.45 (26. IV, 27. IV ja 1. V pilet 40 kr.) "Džungliraamat 2" (Walt Disney Pictures 2003). Lav. Steve Trenbirth.
KL 14.15 (pilet 40 kr.) "Vaimudest viidud" (parim täispika animafilm Oscar 2003, Jaapan 2002). Omapärase animatsiooni on lavastanud ja kirjutatud teinemas jaapani režissöör Hayao Miyazaki. Film on jaapanikeelse, eesti- ja venekeelse subtiitritega.
KL 19 (pilet 60 kr., 28. IV seanssi ei toimu) "Hullumaja" ("Dom Durakov" Venemaa ja Prantsusmaa 2002). Rež. Andrei Kontšalovski. Osades Julia Vössotski, Sultan Islamov, Jevgeni Mironov, Stanislav Varkki, Jelena Fomina ning peategelase unistusi külastab Bryan Adams ise. Film on vene keeles, eesti- ja venekeelse subtiitritega.
KL 21 (pilet 50 kr.), 28. IV algab seanss kl. 21.30 "Võrgutamisreegliid" ("The Rules of Attraction"/Lions Gate Films 2002). Reegel on see, et reegliid puuduvad! Romantilise thrilleri lavastaja on Roger Avary. Osades James Van Der Beek, Shannyn, Kip Pardue jpt.
Nikita Mihhalkovi filminäädal
26. ja 28. IV kl. 16.30 "Löpetamata pala pianoolale".
27. IV ja 30. IV kl. 16.30 "Obloomov".
29. IV ja 1. V kl. 16.30 "Päikesest rammestunud".
Piletid 40 kr.
Kinol on õigus teha mängukavas muudatusi.
Kassa avatakse üks tund enne esimese seansi algust, kuid mitte hiljem kui kell 12. Info tel. 644 1919.
Neljapäeviti esimene seanss 25 kr.

EESTI RAHVUSRAAMATUKOGU

Kuni 1. VIII harulduste osakonna näitusesaalis "Eesti rahva ennemuistsed jutud".
Kuni 26. IV 5. korruse galeriis Marika Kasemaa maali-näitus.
Kuni 26. IV peanäitusesaalis Krisostomuse raamatunäitus "Humanitaaria 2003".
Kuni 28. IV fuajees pere metsapäev.
2. – 31. V Soome ja Eesti kunstipetajate looming peanäitusesaalis ja fuajees, 6. korruse galeriis.
30. IV – 13. V Raphaël Gianelli Meriano fotonäitus "Kinobuss" (Prantsusmaa) fuajees.
14. – 17. V Päästeameti lasteloomingu võistluse auhinnatööde näitus fuajees.
Kuni 23. V "Eesti levimuusika grand old man Valter Ojakäär 80" 8. korruse muusikasaalis.
20. – 31. V "Eesti ja Euroopa Nõukogu: 1993 – 2003" fuajees (kohvikupool).
Kuni 30. V "RR kaardikogu 50. Kartograafia" 8. korruse kunstisaalis.
Kuni 31. V "Eesti kirjastusi: Olion" 7. korruse humanitaarteaduste saalis.
Kuni 5. VI "Euroopa Liidu laienemine" 5. korruse katoloogisaalis.
Kuni 7. VI raamatunäitus "Juhan Luiga (1873 – 1972)" arhiivikogu galeriis.

Näitus on avatud E – R kl. 10 – 20.
L kl. 12 – 19. Tel. 630 7148, expo@nlib.ee

Boguslaw Schaeffer

PROOVID

näidend teatrist ja teatritööst
19 stseenis

lavastaja ANDRES LEPIK
tõlkija HENDRIK LINDEPUU
kunstnik ANDRUS JÕHVIK

LIISA AIBEL PIRET LAURIMAA PIRET RAUK
LAURI KINK AGO ANDERSON RANET REES

esietendus 26. aprillil
kell 19 Küünis

etendused: 30.04. 2.05. 17.05.

Endla kassa E-L 11-19
tel 044 20666 www.endla.ee

27. aprillil 2003 kell 17
Kadrioru lossis

Suur Muusikaakadeemia 3

Andres Mustonen (viul)
Peeter Klaas (gamba)
Ivo Sillamaa (klavessiin)

Itaalia virtuoosid Pariisis

Vivaldi, Veracini, Couperin'i ja
Marais' virtuoosne kammermuusika
viulile, gambale ja klavessiinile

PRIKE

Põstimees

Hoonde kaaspositor

Eesti Raadio

Eesti Kontsert
tel: 614 7760
www.concert.ee

Eriti Kurva Muusika Ansambel

CD EBAFOLKLORISM esmaesitluskontserdid:

Tallinn 25. ja 27. aprill 19:00 Ganuti Gildi saal
Tartu 28. aprill 19:00 Sadamateater
Pärnu 3. mai 18:00 Chaplini Kunstikeskus

Kaastegev

Eesti Riiklik Akadeemiline Meeskoor

Toetavad:

Eesti Kultuurkapital
Põstimees

KUKU RAADIOS:

IGAL PÜHAPÄEVAL:

PUBLIKUMÄRK

kell 12.00-13.00

Teatrijutusaade. Jututeemadeks lavastused ja aktuaalsed päevasündmused meie teatrielus. Saatejuht Reet Weidebaum

KUKUL KÜLAS

kell 13.00-15.00

Portreesaate eesmärgiks on tutvustada lähemalt neid inimesi, kelle nimed figureerivad Eesti avalikus elus. Saatejuht Erki Berends

Audioarhiiv <http://audioarhiiv.kolhoos.ee>

Saadete ajal arvamusel avaldamise võimalus stuudio@kuku.ee
Toimetuse: 6 307 031

RAADIO MÖTLEVALE INIMESELE

TALLINNAS 100.7 MHz
TARTUS 101.2 MHz
OTEPÄÄL 102.4 MHz
PÄRNUS 90.0 MHz

100.5 MHz. PAIDES
100.8 MHz. VILJANDIS
100.9 MHz. HAAPSALUS
WWW.KUKU.EE

www.kuku.ee

Tasuta arvuti algõpe täiskasvanutele

Anname arvuti ja Interneti kasutamise algkoolituse 100 000 täiskasvanule üle Eesti. Koolitused on tasuta ning need toimuvad ligi 200 punktis. Koolitus kestab 8 tundi. Ise saate valida koolituse koha, keele ning selle toimumise aja. Praeguseks hetkeks on koolituse läbinud üle 51 000 inimese.

Registreeru
juba täna telefonil:

(0) 669 6222
www.vaataamaailma.ee/koolitus

SIRP

INFOTELEFON 640 5770, 056 450 109
FAXS 640 5771 TOIMETAJAD 640 5773, 056 450 108
e-post sirp@sirp.ee INDEKS 69786
Sirp internetis <http://www.sirp.ee>

Peatoimetaja Mihkel Mutt mihkel@sirp.ee
Tegevtoimetaja
Teater Margot Visnap 640 5773 margot.visnap@sirp.ee
Muusika Igor Garšnek 640 5773 igor@sirp.ee
Esseistika Valde Sten Maiste 640 5774 valde@sirp.ee
Kirjandus Jürgen Rooste 640 5774 jyrgen@sirp.ee
Kunst Mari Laaniste 640 5773 mari@sirp.ee
Film Tarmo Teder 640 5774 tarmo@sirp.ee
Keeletoimetaja Aili Künster 640 5775 aili@sirp.ee

Korrektor Tiina Kivikas 640 5775 tiinak@sirp.ee
Raamatupidaja Maret Rospel 640 5772 maret@sirp.ee
Uudised, reklaam Marju Veikat 640 5770 marju@sirp.ee
Arvutikujundus Pita Ruber 640 5775 piia@sirp.ee
Sekretär Sirje Kaus 640 5770 sirje@sirp.ee
Toimetuse kolleegium: Karin Hallas, Doris Kareva, Jan Kaus, Andres Langemets, Jaak Lõhmus, Reet Neimar, Kristel Pappel, Toomas Paul, Kristiina Ross, Hanno Soans, Erkki-Sven Tüür.

10140 Tallinn, Väike-Karja 12, III korrus
10503 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388
Väljaandja Sihtasutus Kultuurileht, Tallinn, Väike-Karja 12
Trükk, AS Printall, Tatari 64
Päraeksemplaride korral helistada tel. 669 8463.
Kui Sirp ei jõua postkasti õigeaegselt, siis palume helistada Eesti Posti AS tel. 625 7369, 625 7319 või Sirbi toimetusele tel. 640 5770.

Kaebuste korral ajalehe sisu kohta võite pöörduda Pressinõukogusse: pn@eal.ee või tel. (0) 646 3363
Lugupidav autorid! Kaastööd tuua Word 6. Teatage meile e-posti aadressil maret@sirp.ee või tel. 640 5772 oma aadress, arveldusarve number pangas ja isikukood
VÄLJAANDMIST TOETAB
EESTI KULTUURKAPITAL

